

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΛΖ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19 — ΤΗΛ. 27.689 | 1 ΙΟΥΛΙΟΥ 1960 | ΑΡΙΘ. 13

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΡΙΘ. { ΠΡΩΤ. 1439
ΔΙΕΚΤ. 569

ΑΘΗΝΗΣ, 9 ΙΟΥΝΙΟΥ 1960

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ 1095

Πρὸς

Τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα τῆς Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος

Τέκνα ἡμῶν ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά,

Ἡ Ἱερά Σύνοδος παρακολουθεῖ μὲ πολλήν ἀνησυχίαν τὰ φοβερὰ ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα ἐσχάτως λαμβάνουν χώραν καὶ κλονίζουν τὴν εὐτυχίαν πρὸ παντὸς τῶν λαϊκῶν τάξεων τῆς Πατρίδος ἡμῶν.

Βεβαίως τὰ προκαλοῦντα τὰ ἐγκλήματα ἄμεσα αἰτία εἶναι ἐξόφθαλμα, οἱ ἄνομοι καὶ ἀχαλίνωτοι ἔρωτες, λόγοι τιμῆς, ὕλικὰ συμφέροντα, φθόνοι, ἠθικὴ φθορὰ ὠρισμένων νέων καὶ τὰ παρόμοια. Ὅμως τὰ βαθύτερα αἰτία εἶναι τὸ ὅτι ἔλειπεν ἀπὸ μερικῆς καρδίας ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ, τὴν δὲ θέσιν αὐτοῦ ἔλαβεν ὁ Σατανᾶς, ὁ ὁποῖος, κυριάρχης πλέον αὐτῶν, ῥυθμίζει τοὺς παλμούς των. Τὰ χαμηλὰ σαρκικὰ πάθη καὶ οἱ ἄνομοι καὶ ἀχαλίνωτοι ἔρωτες ψυχραίνουν τὰς καρδίας, τὰς ὁποίας ἐκυρίευσαν, καὶ σκοτίζουν τὰς διανοίας των. Καὶ ἰδοὺ τὸ κατάντημα: Πατέρες, διὰ νὰ κορέσουν χαμηλὰς ὁρμὰς παρὰ νόμον ἔρωτος, ἐγκαταλείπουν εἰς τοὺς δρόμους ἀνήλικα τέκνα καὶ πιστὰς καὶ ἀφωσιμένας συζύγους. Ἀλλὰ καὶ μητέρες, ἀγριώ-

τεραι καὶ αὐτῶν τῶν ἀγρίων θηρίων, τὰ ὁποῖα θυσιάζονται, διὰ νὰ προστατεύσουν τὰ μικρὰ των, κυριενόμεναι ἀπὸ ἄνομον ἔρωτα, προδίδουν τὴν συζυγικὴν πίστιν καὶ ἐγκαταλείπουν ἀσπλάγχχνως τὰ ἴδια των σπλάγχχνα, τὰ μικρὰ παιδιὰ των, διὰ νὰ ἀκολουθήσουν ἄνδρας κατὰ τεκμήριον χαμηλῆς ἠθικῆς ὑποστάθμης.

Νέοι, παρασυρόμενοι ἀπὸ ταπεινὰ πάθη, κλονίζουν τὴν εὐτυχίαν τῶν οικογενειῶν, σπείροντες δυστυχίαν εἰς αὐτάς. Καὶ ἡ πλειοψηφία ἀπὸ τὰ χαμηλὰ ταῦτα πάθη εἶναι τόσοσὴν κτηνώδης, ὥστε, διὰ νὰ ἱκανοποιήσουν αὐτά, οὐχὶ σπανίως προβαίνουν καὶ εἰς ἐγκλήματα, σφάζοντες, φονεύοντες, κρεουργοῦντες, δολοφονοῦντες, σπείροντες πέριξ αὐτῶν δυστυχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν πίπτουν αὐτοὶ οἱ ἴδιοι πρόωτοι, ἢ στενάζοντες, ὡς ὁ Κάϊν, ὑπὸ τῆς τύφωσος τοῦ συνειδότος, ἢ σηπόμενοι εἰς τὰς φυλακάς, ἢ ὀδηγούμενοι καὶ εἰς αὐτὸ τὸ ἐκτελεστικὸν ἀπόσπασμα.

* Ἄλλοι μακρὰν τοῦ Θεοῦ εὐρισκόμε-

νοι, λησμονοῦντες τὸ τοῦ Κυρίου «ὁ ἀναμάρτητος ἐξ ὑμῶν πρῶτος τὸν λίθον βαλέτω», χρησιμοποιοῦν τὰ ἀγριώτερα καὶ πλέον ἀπάνθρωπα μέσα, διὰ νὰ ἀναστηλώσουν τὴν προσβληθεῖσαν οἰκογενειακὴν τιμὴν. Ἄδελφός ἐκκινεῖ ἀπὸ τὸ ἀπομεμακρυσμένον χωρίον του καὶ φθάνει εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐφωδιασμένος μὲ περιστροφον, τὸ ὅποιον ἐκκενώνει εἰς τὴν καρδίαν τῆς δυστυχοῦς ἀδελφῆς του, διότι κακοποιός τις τὴν ἀπεπλάνησεν.

Ἄλλος ἀδελφός ἀναγκάζει τὴν ἐξ ἀνόμου ἔρωτος τεκοῦσαν ἀδελφήν του, τὴν ἰδίαν ὥραν τοῦ τοκετοῦ, νὰ παραλαμβάνῃ τὸ νεογνὸν εἰς τὰς ἀγκάλας της καὶ ὑπὸ τὴν ἀπειλὴν τοῦ περιστρόφου νὰ βαδίξῃ ἐπὶ μίαν ὥραν ἐπάνω εἰς τὰς χιόνας καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ καὶ νὰ πνιγῇ εἰς τὰ παγωμένα ὕδατά του μετὰ τοῦ δυστυχοῦς νεογνοῦ της.

Ἄλλὰ καὶ τὸ πάθος τῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ ὑλικοῦ συμφέροντος δὲν ὑπολείπεται τοῦ πάθους τῆς κτηνώδους ἀπολαύσεως τῆς σαρκός. Καὶ ἰδοὺ τέκνα φονεύουν τὸν πατέρα, διὰ νὰ κληρονομήσουν ταχύτερον τὴν πατρικὴν περιουσίαν. Πατέρες φονεύουν τέκνα των, διὰ νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὰς ἐνοχλήσεις των.

Ἄλλοι φθάνουν εἰς τὸ σημεῖον, νὰ ληστεύουν καὶ νὰ δολοφονοῦν, δημιουργοῦντες ὄρφανὰ καὶ δυστυχεῖς οἰκογενείας.

Ἄλλοι, ὑπὸ μίσους καὶ φθόνου κινούμενοι, βυθίζουσι δολοφονικὴν μάχαιραν εἰς στήθη ἀνθρώπων διὰ νὰ κορέσουν τὸ πάθος.

Ἄλλοι νέοι, ὄχι μόνον ἐκ τῆς τάξεως τῶν ἀμορφώτων, ἀλλὰ καὶ τῶν λεγομένων καλῶν οἰκογενειῶν, μιμούμενοι κακοὺς νέους ἄλλων κρατῶν, ἐξευτελίζουν τὴν Πατρίδα διὰ τῶν ἐλεεινῶν ἐκτρόπων των.

Ἡμέρα δὲν παρέρχεται, χωρὶς νὰ ἀναγινώσκωμεν εἰς τὰς ἐφημερίδας ἄγρια ἐγκλήματα, τὰ ὁποῖα προκαλοῦν τὴν φρίκην καὶ πληροῦν ἀνησυχίας τὰς καρδίας πάντων.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος παρακολουθεῖ μὲ πολλὴν θλίψιν καὶ εὐλογον ἀνησυχίαν τὴν ἄγνω-

στον εἰς τοὺς πατέρας ἡμῶν ἐγκληματικότητα τῆς ἐποχῆς μας.

Βεβαίως τὰ ἄμεσα μέσα, τὰ ὁποῖα ὀδηγοῦν εἰς τὴν ἐγκληματικότητα, εἶναι, ὡς εἶπομεν, οἱ ἀνομοὶ ἔρωτες, τὸ συμφέρον, ὁ φθόνος καὶ τὸ μῖσος καὶ τόσα ἄλλα παραπλήσια πάθη. Ὅμως ταῦτα πάντα δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀποτελέσματα τῆς περιφρονήσεως τῶν θρησκευτικῶν καὶ τῶν ἠθικῶν ἀξιῶν τῆς ἐποχῆς ἡμῶν. Ἐλείφην ἀπὸ τὰς καρδίας πολλῶν ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. Ἐπαυσε τὸ Ἄγιον θέλημα τοῦ Θεοῦ νὰ φωτίξῃ τὸν δρόμον των. Ὁ Διάβολος κυριαρχεῖ. Αὐτὸς ὀδηγεῖ τοὺς τοιοῦτους. Αὐτὸς μὲ τὰ διάφορα πάθη σκοτίζει τὰς σκέψεις των καὶ σκληρύνει τὰς καρδίας των. Οἱ δυστυχεῖς αὐτοὶ ἄνθρωποι εἶναι ἔρημοι θείας χάριτος ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν ἰδίων. Ποία λοιπὸν δύναμις θὰ σταθῇ ἰκανὴ νὰ προλάβῃ τὰ ἐγκλήματα; Ἀπέναντι τοῦ τρομεροῦ αὐτοῦ κακοῦ θὰ μείνωμεν ἡμεῖς ἀδιάφοροι; Θὰ ἀφήσωμεν τὸν Διάβολον ἐλεύθερον, νὰ χρησιμοποιῇ συνανθρώπους ἡμῶν ὡς ὄργανά του, διὰ νὰ σπείρουν δυστυχίαν εἰς τὰς τάξεις τοῦ εὐσεβοῦς Ἑλληνικοῦ λαοῦ; Ἄλλὰ θὰ ἀφήσωμεν τοὺς τοιοῦτους ἐλευθέρους, νὰ ἐμφανίζουσι καὶ εἰς τὰ ὄμματα ὄλου τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου τὸν Ἑλληνικὸν λαόν, ὡς εὐρισκόμενον ἐν ἡμαγρία καταστάσει; Τὰ λείψανα τῶν ἡρώων πατέρων μας, οἱ ὁποῖοι ἐθυσιάσθησαν, διὰ νὰ χαρίσουν εἰς ἡμᾶς τὴν ἐλευθερίαν, σαλεύονται εἰς τοὺς τάφους των, διὰ τὸ κατάντημα, εἰς τὸ ὅποιον ἔχει φθάσει μία μερὶς τῆς κοινωνίας μας.

Ἀπέναντι αὐτοῦ τοῦ κακοῦ, τὸ ὅποιον ἐγκυμονεῖ διὰ τὸ μέλλον τῆς φυλῆς μας κινδύνους σοβαροῦς, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος αἰσθάνεται τὴν ὑποχρέωσιν νὰ λάβῃ θέσιν, τὴν ἐμπρέπουσαν, εἰς τὴν μεγάλην ἀποστολὴν αὐτῆς.

Καλεῖ, λοιπὸν, ὅλους ὅσοι πονοῦν τὸν τόπον, ὅσοι διατηροῦν τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ εἰς τὰς καρδίας αὐτῶν, ὅσοι αἰσθάνονται τὸ βάρος τῆς ἱερᾶς κληρονομίας τῶν Πατέρων

ἡμῶν, ὅλους καλεῖ εἰς ἱερὰν συνεργασίαν, ἵνα οργανώσωμεν τὴν ἄμυναν ἐναντίον τοῦ κακοῦ. Καλεῖ ὅλα τὰ πιστὰ καὶ ἀφωσιωμένα εἰς τὴν Ἁγίαν ἡμῶν Μητέρα, τὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν, τέκνα, νὰ ἀναλάβουν ἱερὰν σταυροφορίαν πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐγκληματικότητος. Ποιεῖται ἔκκλησιον ἢ Ἱερὰ Σύνοδος πρὸς ὀλόκληρον τὸν εὐλαβῆ Ἑλληνικὸν λαόν, τὰ προσφιλεῖ πνευματικὰ αὐτῆς τέκνα, νὰ μὴ ἀρνηθοῦν νὰ μετᾶσχουν ἐνεργῶς τῆς ἱερᾶς αὐτῆς σταυροφορίας. Ἰδιαιτέρως ἀπευθύνεται πρὸς τὰς ἡγετικὰς τάξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ, τοὺς Λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς Ἀρχοντας, τοὺς Ἐπιστήμονας, τοὺς Διδασκάλους, τοὺς Ἐργοδότας, τοὺς ἡγέτας τοῦ ἀγροτικοῦ καὶ ἐργατικοῦ κόσμου καὶ ὅλας τὰς οργανώσεις καὶ πρὸ παντὸς τοὺς Γονεῖς τῶν τέκνων τῆς Ἑλλάδος καὶ κυρίως τὰς μητέρας αὐτῶν, ὅπως συνασπισθοῦν περὶ τῶν πνευματικῶν των πατέρων καὶ οργανώσουν τὴν ἄμυναν ἐναντίον τοῦ τρομεροῦ κινδύνου εἰς ἐκάστην Ἐνορίαν καὶ τῶν πόλεων καὶ τῶν χωριῶν τῆς Πατρίδος ἡμῶν, ὅπως ἀναλάβουν μὲ ἀποφασιστικότητα καὶ ὑπομονὴν τὴν διαφώτισιν τοῦ λαοῦ, παρακολουθοῦν δὲ τὴν ζωὴν καὶ τὴν κίνησιν τῶν Χριστιανῶν ἐκάστης Ἐνορίας.

Ὅσακις δὲ διακρίνουν τάσιν τινὰ μὴ σύμφωνον πρὸς τὰ διδάγματα τοῦ Ἁγίου Ἐδαγγελίου, νὰ ἐπεμβαίνουν μὲ ἀγάπην, μὲ σύνεσιν, μὲ ὑπομονὴν ἀλλὰ καὶ ἀποφασιστικότητα, ὥστε νὰ προλαμβάνεται πᾶν ἔκτροπον, τὸ ὁποῖον δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὸ ἔγκλημα.

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ὅλως ἰδιαιτέρως στρέφει τὰ βλέμματα αὐτῆς πρὸς τὸν Τύπον τῆς χώρας, τὸν τε ἡμερήσιον καὶ τὸν περιοδικόν, καθὼς ἐπίσης καὶ τοὺς Ραδιοφωνικοὺς Σταθμοὺς αὐτῆς, καὶ ἐξορκίζει αὐτοὺς εἰς τὰς ἱερὰς τῆς Ἁγίας ἡμῶν Μητρὸς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας καὶ τῆς ἀθανάτου Ἑλληνικῆς Πατρίδος Παραδόσεις, νὰ βοηθήσουν διὰ τῆς μεγάλης δυνάμεώς των, ὥστε νὰ οργανωθῇ ἢ ἱερὰ σταυροφορία τὸ ταχύτερον, πρὸς κατάπαυσιν τῆς ἐγκληματικότητος καὶ ἀνύψωσιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν ἀξιών τοῦ λαοῦ.

Τότε καὶ μόνον θὰ σταματήσῃ τὸ κακόν, θὰ ἐξοβελισθῇ ὁ Διάβολος ἀπὸ τὰς καρδίας τῶν ἐχόντων τάσιν πρὸς τὴν ἐγκληματικότητα, καὶ πλουσία θὰ ἐπέλθῃ ἢ χάρις καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποίαν ἢ Ἱερὰ Σύνοδος πλουσίαν ἐπικαλεῖται ἐπὶ πάντας ὑμᾶς.

- † Ὁ Ἀθηναίων Θεόκλητος, Πρόεδρος,
- † Ὁ Χίου Παντελεήμων,
- † Ὁ Φλωρίνης Βασίλειος,
- † Ὁ Θεσσαλονίκης Παντελεήμων,
- † Ὁ Βεροῦσας καὶ Ναούσης Καλλίνικος,
- † Ὁ Πολυανῆς καὶ Κιλκισίου Ἰωακείμ,
- † Ὁ Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας Γεώργιος,
- † Ὁ Πατρῶν Κωνσταντῖνος,
- † Ὁ Δημητριάδος Δαμασκηνός,
- † Ὁ Μονεμβασίας καὶ Σπάρτης Κυπριανός,
- † Ὁ Κεφαλληνίας Ἱερόθεος,
- † Ὁ Τρίκκης καὶ Σταγῶν Διονύσιος.

Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος
Ἀρχιμ. Θεόκλητος Φιλιππαῖος

Η ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1958 ΚΑΙ 1959 (*)

6. Τὸ Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἐκκλησίας.

Λίαν αἰσθητὴ ὑφίστατο ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπὸ τῆς Ἁπ. Διακονίας ἀποκτήσεως κεντρικοῦ Βιβλιοπωλείου πρὸς εὐχερεστέραν διάθεσιν τῶν ἐντύπων τῆς, μεγάλαι ποσότητες τῶν ὁποίων εὐρίσκονται ἐπὶ ἔτη ἀδιάθετα εἰς τὰς ἀποθήκας αὐτῆς. Κατόπιν ἐντόνων προσπάθειῶν τῆς Α. Μακαριότητος καὶ τοῦ καθ' ἡμᾶς Κεντρικοῦ Συμβουλίου, καταρῶθη ἡ ἐξασφάλις τοῦ καταλλήλου πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ χώρου ἐν τῷ νέῳ Ἐκκλησ. Μεγάρῳ τοῦ Ο.Δ.Ε.Π. καὶ ἐν τῇ ὁδῷ Δραγατσανίου 2 καὶ Σταδίου. Διὰ τὴν κατάλληλον τοῦ χώρου τούτου διαμόρφωσιν, ὥστε τὸ Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἐκκλησίας ν' ἀποκτήσῃ τὴν πρέπουσαν ἐπιβλητικὴν ἐμφάνισιν, οὐδεμιᾶς ἐφείσθη ἡ Ἁπ. Διακονία δαπάνης. Ὁ καθαγιασμὸς αὐτοῦ ἔλαβε χώραν ἐν ἐπισήμῳ τελετῇ τὴν 16ην Ἰανουαρίου τοῦ λήξαντος ἔτους 1959.

Τοιοῦτοτρόπως ἡ Ἐκκλησία ἀπέκτησε κεντρικώτατον πράγματι Κέντρον προβολῆς τῶν ἐκδοτικῶν αὐτῆς προσπάθειῶν καὶ τοῦ πνευματικοῦ αὐτῆς καθόλου ἔργου, θερμαὶ δὲ ὀφείλονται καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης εὐχαριστία πρὸς πάντας ἐκείνους, οἵτινες ὑπεβοήθησαν εἰς τὴν ἀπόκτησιν αὐτοῦ, καὶ δὴ εἰς τὸ Συμβούλιον τοῦ Ο.Δ.Ε.Π., τὸ ὁποῖον τόσον προθύμως καὶ ἀντὶ συμβολικοῦ μόνον μισθώματος ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἁπ. Διακονίας τὸν πολυτιμον αὐτὸν κεντρικὸν χώρον ἐκ τοῦ νέου Μεγάρου τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ τούτου ὀργανισμοῦ.

7. Οἱ Πνευματικοὶ Ἐργάται τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

α) Ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία, ὡς κατ' ἐξοχὴν πνευματικὸς Ὄργανισμός, αἰσθάνεται ἰδιαιτέραν τὴν ἀνάγκην τῆς πυκνώσεως τῶν πνευματικῶν αὐτῆς δυνάμεων. Ἡ Γενικὴ Διεύθυνσις αὐτῆς ἐπέδιώξε κατὰ τὴν λήξαν διετίαν, ὅπως χρησιμοποιηθῶν εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἁπ. Διακονίας πάντες ἐκεῖνοι, Κληρικοὶ τε καὶ λαϊκοί, οἵτινες θὰ ἐπεθύμουν νὰ ὑποβοηθήσουν τὰς ἐπιδιώξεις τῆς. Τοῦτο δὲ ἔπραξε, διότι πιστεύει, ὅτι ἡ Ἁπ. Διακονία δὲν ἀποτελεῖ τὴν ἀντίδρασιν πρὸς οἰανδήποτε τυχὸν δρᾶσιν, οὔτε τὴν σύνθεσιν ὑφισταμένων τυχὸν ἀντιθέσεων, ἀλλὰ ἀποτελεῖ τὴν μοναδικὴν θέσιν ἐν τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἔργῳ ἐφ' ὅσον ὡς σκοπὸν αὐτῆς ἔχει νὰ ὀργανώσῃ ἀποτελεσματικώτερον ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ τὸ πνευματικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ ὑποβοηθήσῃ διὰ πᾶσῶν τῶν δυνάμεων τῆς εἰς τὴν προώθησιν αὐτοῦ. Ὁφείλει

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 250 τοῦ προηγουμένου τεύχους.

συνεπῶς, ὅπως χρησιμοποιῆ διὰ τὰς ἐκάστοτε ἐπιδιώξεις τῆς πάσας ἐκείνας τὰς πνευματικὰς δυνάμεις τῆς Ἐκκλησίας, αἵτινες θὰ ἦσαν διατεθειμέναι νὰ ἐργασθῶν, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν αὐτῆς, διὰ τὴν προαγωγὴν τοῦ ἔργου τῆς Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας. Σήμερον, ἄλλωστε, εἶπερ ποτὲ καὶ ἄλλοτε ἐπιβάλλεται ἢ ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ καθοδήγησιν τῆς Ἐκκλησίας συσπείρωσις πᾶσῶν τῶν ὑφισταμένων ἐκκλησιαστικῶν δυνάμεων, ἵνα κατορθωθῇ ἡ ἀναχαίτισις τοῦ ὄγκουμένου κακοῦ, ἐπιτευχθῇ δὲ ἡ ὀρθὴ ἐπίλυσις τῶν φλεγόντων προβλημάτων τῶν ἡμερῶν μας καὶ ἡ καρποφόρος ἐπιτελεσις τοῦ τόσον δυσχεροῦς σήμερον ἐκκλησιαστικοῦ ἔργου.

Εἴμεθα δὲ εὐτυχεῖς, διότι δυνάμεθα νὰ πληροφρήσωμεν τὸ Κεντρικὸν Συμβούλιον τοῦ ἡμετέρου Ὄργανισμοῦ, ὅτι πάντες ἐκεῖνοι, εἰς οὓς ἀπηυθύνθημεν, ἵνα ὑποβοηθήσουν τὰς προσπάθειάς μας, μετὰ συγκινητικῆς προθυμίας ἐδέχθησαν νὰ θέσουν ἑαυτοὺς εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ ἐνισχύσουν τὸ ἔργον αὐτῆς.

Αἰσθητὴ βεβαίως παραμένει πάντοτε ἡ ἀνάγκη τῆς πυκνώσεως τῶν ἐν τῇ κεντρικῇ ὑπηρεσίᾳ τῆς Ἁπ. Διακονίας μονίμων ἰθυνόντων στελεχῶν αὐτῆς. Τὰ στελεχῆ ταῦτα, ἐπιλεγόμενα ἐκ τῶν ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἀρίστων ἐργατῶν τῆς Ἐκκλησίας Κληρικῶν τε καὶ λαϊκῶν, ἀπηλλαγμένα δὲ, εἰ δυνατόν, πάσης ἑτέρας ἀπασχολήσεως, θὰ πρέπη νὰ ἀποτελέσουν μετὰ τῶν νῦν ἐν τῇ Ἁπ. Διακονίᾳ ὑπηρετούντων τὸ Πνευματικὸν Ἐπιτελεῖον, τὸ ὁποῖον, ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου καὶ τοῦ ἐκάστοτε Γεν. Διευθυντοῦ αὐτῆς, θὰ προαγάγῃ τὸ ἔργον τῆς Ἁπ. Διακονίας καὶ θὰ καθοδηγῇ τὰς μετ' αὐτῆς συνεργαζόμενας ἐκκλησιαστικὰς δυνάμεις. Μεγίστη ὁμως ἀπαιτεῖται προσοχὴ διὰ τὴν ἐπιλογὴν τῶν τοιούτων στελεχῶν τῆς Ἁπ. Διακονίας, ἵνα μὴ αἰ τυχὸν ἀδυναμίαι αὐτῶν δημιουργοῦν ἐμπόδια εἰς τὸ ἔργον αὐτῆς.

Πάντως διὰ τὴν ἐν τῷ μέλλοντι ἔτι περαιτέρω προαγωγὴν τοῦ ἐν τῇ Ἁπ. Διακονίᾳ ἔργου εἶναι ἀνάγκη ν' ἀρχίσῃ πάραντα καταβαλλομένη συστηματικὴ προσπάθεια πρὸς πλήρη καταρτισμὸν, ἀκόμη καὶ δι' εἰδικῆς ἐν τῷ ἐξωτερικῷ ἐπιμορφώσεως, εἰδικευμένων κατὰ τομεῖς στελεχῶν. Λαμβανομένης μάλιστα ὑπ' ὄψιν τῆς μεγίστης σημασίας, ἣν ὁ τύπος, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐντυπον καθόλου, κέκτηται σήμερον διὰ τὴν διαφώτισιν τοῦ λαοῦ, ἐπιτακτικὴ δέον νὰ θεωρηθῇ ἡ ἀνάγκη, ὅπως θεολόγοι, κληρικοὶ τε καὶ λαϊκοί, ἀρχίσουν εἰδικευόμενοι καὶ εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Ἐπὶ τούτοις ἰδιαιτέρας θὰ διηκολύνετο καὶ θὰ ἐνισχύετο ἀπὸ πάσης ἀπόψεως ἡ ἐκδοτικὴ προσπάθεια τοῦ ἡμετέρου Ὄργανισμοῦ, εἰάν εἰς ἢ καὶ πλείονες Θεολόγοι ἐξεπαιδεύοντο, καὶ δι' εἰδικῆς ἀκόμῃ ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ ἐπιμορφώσεως, εἰς τὴν Τυπογραφίαν καὶ τὴν Βιβλιοδετικήν. Ἄς σημειωθῇ, ὅτι ἡ ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ ἐπιμορφώσις τῶν στελεχῶν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας δύναται νὰ καταστῇ εὐχερῆς διὰ τῆς μεθόδου τῆς ἀνταλλαγῆς σπουδαστῶν, περὶ ἧς κατωτέρω ὁ λόγος.

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου θὰ ἐπιτευχθῇ σὺν τῷ

χρόνῳ, ὥστε οἱ ἐν τῇ Ἀποστολ. Διακονίᾳ ἐργαζόμενοι νὰ μὴ διακρίνονται μόνον διὰ τὴν πλουσίαν πείραν των, ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν πλήρη θεωρητικὴν των κατάρτισιν.

β) Διὰ λόγους ἀνεξαρτήτους τῆς ἡμετέρας θελήσεως δὲν κατέστη δυστυχῶς δυνατὴ, παρὰ τὰς καταβληθείσας πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν αὐτὴν προσπάθειας, ἡ συγκρότησις τῆς ὑπὸ τοῦ ἰδρυτικοῦ Νόμου τῆς Ἀπ. Διακονίας προβλεπομένης Ἀδελφότητος ἀγάμων κληρικῶν, ἐκ τῆς ὁποίας θὰ προήρχοντο οἱ νέοι ἐργάται τοῦ Ἐκκλησ. ἀμπελώνος. Ἐκτὸς τῶν λοιπῶν οὐσιαστικῶν δυσχερειῶν, αἵτινες παρημπόδισαν τὴν προώθησιν τοῦ θέματος τούτου, καὶ ἡ κύρωσις τοῦ σχετικοῦ Νομοσχεδίου, τὸ ὁποῖον προέβλεπε τὰ τῆς συγκροτήσεως τῆς τοιαύτης Ἀδελφότητος, δὲν ἐπετεύχθη δυστυχῶς εἰσέτι. Τὸ Νομοσχέδιον τοῦτο, ἀναθεωρηθὲν εἰς τινα σημεία του, ὑπεβλήθη ἐκ νέου εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων ἀπὸ τοῦ μηνὸς Αὐγούστου τοῦ ἔτους 1958, ὅπου ὁμως, δυστυχῶς, ἐκκρεμεῖ εἰσέτι.

γ) Πρὸς ἀπόκτησιν ἐργατῶν τῆς Ἀπ. Διακονίας κατεβλήθησαν προσπάθειαι πρὸς ἑτέρας κατευθύνσεις, αἵτινες ἐλπίζομεν ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι θὰ ἀποβοῦν καρποφόροι. Τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιον τῆς Ριζαρείου Σχολῆς ἐν πρώτοις, τοῦ ὁποίου ἔχομεν τὴν τιμὴν νὰ εἰμεθα μέλος, ἀπεφάσισεν ἐσχάτως, ὅπως τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς ἀποφοιτήσεως τῶν τροφίμων τῆς Σχολῆς ταύτης μέχρι καὶ τῆς χειροτονίας των χαρακτηρισθῆ ὡς χρόνος πρακτικῆς ἀσκήσεως αὐτῶν διὰ τὸ ἡμερησιακὸν ἔργον των. Κατὰ τὸ μεσολαβοῦν δὲ τοῦτο χρονικὸν διάστημα τῶν 4-5 ἐτῶν ὀρίσθη ἐπὶ τούτοις, ὅπως οἱ ἐπιμελέστεροι ἐκ τῶν Ριζαριτῶν τούτων τίθενται εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἀπ. Διακονίας, ἵνα, ἐν συνεννοήσει μετὰ τῶν οἰκείων Ἱεραρχῶν, τοποθετῶνται ὑπ' αὐτῆς ὡς βοηθοὶ Ἱεροκήρυκος καὶ Κατηχητῆ εἰς τὰς διαφόρους Ἱ. Μητροπόλεις κατὰ προτίμησιν τῆς Βορείου Ἑλλάδος. Ἡ δαπάνη τῆς μισθοδοσίας αὐτῶν μέχρι τῆς χειροτονίας των θὰ βαρύνῃ τὸ ταμεῖον τῆς τροφῆς Σχολῆς. Ἡ ὀρίζουσα τὰ ἀνωτέρω σχετικὴ ἀπόφασις συμπεριελήφθη εἰς τὸ προωθούμενον ἤδη Νομοσχέδιον περὶ ὀργανισμοῦ τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, τοῦ ὁποίου ἐλπίζεται, ὅτι δὲν θὰ βραδύνῃ ἢ κύρωσις.

Παραφερῆς εἰσηγήσεις ἐγένετο παρ' ἡμῶν καὶ εἰς εἰδικὴν συνεδρίαν τοῦ Ἐποπτικοῦ Συμβουλίου Ἐκκλησ. Ἐκπαιδεύσεως. Κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην εἰσηγήθημεν, ὅπως τὸ Ἐποπτικὸν τοῦτο Συμβούλιον προτείνῃ τὸν περιορισμὸν τῶν νῦν λειτουργούντων Ἐκκλησ. Σχολείων, ἵνα προσαρμοσθοῦν ταῦτα πρὸς τὰς σήμερον ὑφισταμένας Ἐκκλησιαστικὰς ἀνάγκας, τὸ μέλλον δὲ νὰ προκύψῃ διὰ τοῦ τοιούτου περιορισμοῦ πλεόνασμα ἐκ τῶν προβλεπόμενων, διὰ τὴν Ἐκκλησ. ἐκπαίδευσιν, πιστώσεων, νὰ διατεθῆ ἐν πρώτοις διὰ τὴν ἀρτιωτέραν λειτουργίαν τῶν μελλόντων νὰ διατηρηθῶσιν Ἐκκλησ. Σχολείων (3 Ἐκκλησ. Σχολῶν καὶ 3 Ἀνωτέρων Ἐκκλησ. Φροντιστηρίων), ἐπὶ τούτοις δὲ διὰ τὴν χρηματοδότησιν 100—150 θέσεων Βοηθῶν Ἱεροκηρύκων καὶ Κατηχητῶν παρὰ τῇ Ἀπ. Διακονίᾳ, εἰς ἃς θὰ διορίζονται διὰ τὸ ἀπὸ τῆς ἀποφοιτήσεως αὐτῶν μέχρι τῆς συμ-

πληρώσεως τοῦ χρόνου τῆς χειροτονίας των χρονικὸν διάστημα οἱ ἀπόφοιτοι τῶν Ἐκκλησ. Σχολῶν. Ἐὰν αἱ ἀνωτέρω προτάσεις, ἐνισχυόμεναι βεβαίως ὑπὸ τε τοῦ καθ' ἡμᾶς Κεντρ. Συμβουλίου καὶ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, καρποφορήσουν, ἡ Ἀπ. Διακονία θὰ ἀποκτήσῃ, ἀνευ ἰδιαίτερας ἐπιβαρύνσεως, ἀξιόλογον ἀριθμὸν ἐργατῶν διὰ τὴν κηρυκτικὴν καὶ κατηχητικὴν προσπάθειαν τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ προτεινομένη ὁμως ὡς ἀνωτέρω λύσις, ἐκτὸς τῆς ἀξιόλογου διὰ τῶν νέων αὐτῶν δυνάμεων ὑποβοηθήσεως τοῦ Ἐκκλησ. ἔργου, θὰ ἐξασφαλίσῃ, ὡς πιστεύομεν, καὶ τὴν ἐν συνεχείᾳ ἔνταξιν τῶν ἀποφοιτῶν τούτων τῶν Ἐκκλησ. Σχολῶν εἰς τὸν Κλήρον, οἱ πλεῖστοι ἐκ τῶν ὁποίων, διὰ νὰ ἐξασφαλίσουν τὰ πρὸς τὸ ζῆν κατὰ τὸ κρίσιμον διάστημα ἀπὸ τῆς ἀποφοιτήσεως αὐτῶν ἐκ τῶν Σχολῶν καὶ μέχρι τῆς χειροτονίας των, στρέφονται, ὡς γνωστὸν, πρὸς ἑτέρας ἀπασχολήσεις καὶ χάνονται τελικῶς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, ἐνῶ τοσαύτη προσπάθεια κατεβλήθη, διὰ νὰ ἀποκτήσουν οὗτοι τὴν κατάλληλον μόρφωσιν, ἵνα καταστοῦν ἀξιόλογα στελέχη τοῦ ἡμερησιακοῦ μας Κλήρου.

8. Ἰδρύματα τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας.

α) Τὸ Θεολογικὸν Οἰκοτροφεῖον. Παρὰ τῇ Ἀπ. Διακονίᾳ λειτουργεῖ, ὡς γνωστὸν, ἀπὸ τοῦ Πν/κοῦ ἔτους 1952-53 Οἰκοτροφεῖον διὰ τοὺς φοιτητὰς τῆς Θεολογικῆς μας Σχολῆς. Διὰ τοῦ Οἰκοτροφείου τούτου ἐπιδιώκεται οὐ μόνον ἡ διευκόλυνσις τῶν σπουδαστῶν τῆς Θεολογίας, ἀλλὰ καὶ ἡ κατὰ τὸν χρόνον τῆς παραμονῆς των ἐν τῷ Οἰκοτροφείῳ τούτῳ ἐνθάρρυνσις καὶ προπαρασκευὴ αὐτῶν διὰ τὴν ἔνταξιν των εἰς τὸ Ἐκκλησ. ἔργον. Πᾶσαι αἱ ὑφ' ἡμῶν καταβληθεῖσαι προσπάθειαι κατὰ τὴν λήξαν διετίαν ἐπεδίωκον τὴν κατὰ τὸ δυνατόν πραγματώσιν τῶν ἀνωτέρω ἐπιδιώξεων. Ἐνδείκνυται ὁμως, ὅπως καταβληθῆ ἔτι μεγαλύτερα προσπάθεια, ἵνα καλλιεργῆται ἐντονώτερον μετὰ τῶν τροφίμων τοῦ Οἰκοτροφείου τούτου πνευματικὴ ζωὴ, ἣτις οὐσιωδῶς θὰ ὑποβοηθήσῃ εἰς τὴν πραγματώσιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἐπιδιωκόμενων σκοπῶν. Ἡ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ταύτῃ στέγῃ δημιουργία πνευματικῆς ἀτμοσφαιρας, θερμαινούσης τὰς καρδίας τῶν ἐν αὐτῇ διαιωμένων φοιτητῶν καὶ παρωθούσης αὐτοὺς εἰς πνευματικὰς ἐξορμήσεις, δέον νὰ ἀποτελέσῃ βασικὸν μέλημα τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τοῦ ἡμετέρου Ὁργανισμοῦ.

Ἰδιαίτερα μέριμνα κατεβλήθη, ὅπως οἱ ἐν τῷ Οἰκοτροφείῳ διαμένοντες 120 περίπου φοιτηταὶ τῆς Θεολογίας αἰσθάνωνται τὴν θαλπωρὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ὁποία διὰ πολλῶν πράγματι θυσῶν κατορθῶναι νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτοὺς κατὰ τὰ κρίσιμα ἔτη τῶν σπουδῶν των τὸ οἰκογενειακὸν αὐτὸ περιβάλλον. Διὰ τὴν βελτίωσιν τῶν ὄρων διαβίωσεως τῶν τροφίμων τοῦ Οἰκοτροφείου τούτου παρέστη ἀνάγκη νὰ προβῶμεν εἰς μεγάλῃς ἐκτάσεως ἐπισκευὰς τῆς ὑδραυλικῆς καὶ ἠλεκτρικῆς ἐγκαταστάσεως καὶ τῆς τοιαύτης τῆς κεντρικῆς θερμάνσεως τοῦ κτιρίου, ὡς καὶ εἰς τὴν ἀντικατάστασιν μεγάλου ἀριθμοῦ θερμαν-

τικῶν σωμάτων. Δυστυχῶς πᾶσαι αἱ ἐγκαταστάσεις τοῦ κεντρικοῦ τούτου κτιρίου εἶναι ἐλαττωματικῆς κατασκευῆς, καθ' ὅσον ἐγένοντο κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἐπιτάξεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Στρατοῦ, διὸ καὶ ἐνδείκνυται ἢ σὺν τῷ χρόνῳ ἀνανέωσις ἢ καὶ ἴσως ἢ πλήρης ἀντικατάστασις αὐτῶν.

Ἡ ἐν τῷ Οἰκοτροφείῳ τροφή κατεβλήθη φροντίς ὥστε νὰ εἶναι πάντοτε ἀρίστη ἀπὸ ἀπόψεως ποιότητος καὶ ἐπαρκεστάτη ἀπὸ ἀπόψεως ποσότητος. Ἡ προμήθεια τῶν ἀπαραιτητῶν διὰ τὸ Οἰκοτροφεῖον ἀναλωσίμων καὶ μὴ εἰδῶν γίνεται διὰ διαγωνισμού, ἢ ποσότης δὲ καὶ ἢ ποιότης τῶν καθ' ἑκάστην διὰ τὴν παρασκευὴν τοῦ συσσιτίου ἀγοραζομένων ἐφοδίων ἐλέγχονται ὑπὸ ἐιδικῆς Ἐπιτροπῆς, ἀποτελουμένης ὑπὸ τοῦ Αἰδ. Δ/νοῦ τοῦ Οἰκοτροφείου, ἐνὸς ὑπαλλήλου τοῦ καθ' ἡμᾶς Λογιστηρίου καὶ ἐκπροσώπων τῶν σιτιζομένων φοιτητῶν.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐνταξιν τῶν τροφίμων εἰς τὸ ἐκκλ. ἔργον, διαρκῆς καταβάλλεται φροντίς ὑπὸ τοῦ Δ/τοῦ τοῦ Οἰκοτροφείου Αἰδ. Ἰωάννου Ράμφου, τοῦ Πνευματικοῦ αὐτοῦ Παν. Ἀρχιμ. Παντ. Χρυσόφω, ὡς καὶ τοῦ Γεν. Δ/νοῦ, ὅστις καὶ προσπαθεῖ νὰ κατατοπίζη πάντοτε τοὺς τροφίμους αὐτοῦ εἰς πάσας τὰς ἐκδηλώσεις καὶ ἐπιδιώξεις τῆς Ἀπ. Διακονίας. Ἐπὶ τούτοις οἱ τρόφιμοι ὑποχρεοῦνται ὅπως μετάσχουν ἐνεργῶς εἰς τὴν Κατηχητικὴν, Κηρυκτικὴν καὶ Ἱεραποστολικὴν καθόλου προσπάθειαν τῆς Ἀπ. Διακονίας, παρακολουθοῦν δὲ τὰ ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων Διευθυντῶν αὐτῆς γινόμενα πρακτικὰ, κατηχητικὰ τε καὶ κηρυκτικὰ, μαθήματα, ἐν οἷς παρέχονται εἰς αὐτοὺς πρακτικαὶ ὑποδείξεις διὰ τὴν ἀποδοτικωτέραν ἐπιτέλεσιν τοῦ Ἐκκλ. ἔργου, προετοιμάζονται δὲ ἐπὶ τούτοις οὗτοι διὰ τὰ ἑκάστοτε ὑπ' αὐτῶν λεγόμενα κηρύγματα ἢ τὰ διδασκόμενα Κατηχητικὰ μαθήματα.

Κατὰ τὴν λήξασαν διετίαν ἐφιλοξενήθησαν ἐν τῷ ἡμετέρῳ Οἰκοτροφείῳ τριάκοντα τέσσαρες (34) ξένοι σπουδασταὶ ὡς ὑπότροφοι τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν, ἐξ ὧν πέντε (5) ἐξ Οὐγκάντας, ἐννέα (9) ἐξ Αἰθιοπίας, δύο (2) ἐκ Κορέας, εἰς (1) ἐξ Ἰνδιῶν, δύο (2) ἐξ Ἰαπωνίας, ἑπτὰ (7) ἐκ Λιβάνου, τρεῖς (3) ἐκ Συρίας, δύο (2) ἐκ Γιουγκοσλαβίας, δύο (2) ἐκ Γερμανίας καὶ εἰς (1) ἐκ Μεγ. Βρεταννίας, ὡς καὶ τρεῖς (3) Ἕλληνες ἐξ Ἀμερικῆς. Ἡ Ἀπ. Διακονία κατέστησεν ἀρμοδίως γνωστὸν τόσον εἰς τὰ Ὁρθόδοξα Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς, ὅσον καὶ εἰς τὴν Ἀρχιεπισκοπὴν Ἀμερικῆς, ὅτι εὐχαρίστως ἀναλαμβάνει νὰ στεγάσῃ ἐν τῷ Οἰκοτροφείῳ αὐτῆς πλείονας, προερχομένους ἐκ τῶν Ἀνατολικῶν Ἐκκλησιῶν ἢ ἐξ Ἀμερικῆς, σπουδαστάς, ἵνα δυνηθῶσιν οὗτοι νὰ συμπληρώσωσι τὰς Θεολογικὰς αὐτῶν σπουδὰς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ Θεολογικῇ Σχολῇ.

Ὑπὸ τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀπ. Διακονίας ἀπερασίσθη ἐπὶ τούτοις, ὅπως ἐν τῷ Οἰκοτροφείῳ τούτῳ διασκευασθῇ κατάλληλος, χώρος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου νὰ δύνανται νὰ φιλοξενῶνται διὰ τινὰς ἡμέρας ἢ καὶ ἐβδομάδας ἀκόμη ἐκκλησιαστικαὶ

προσωπικότητες ἐκ τῶν ξένων Ἐκκλησιῶν, αἵτινες θὰ ἐπεθύμουν νὰ ἐπισκεφθοῦν καὶ νὰ γνωρίσουν ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν. Ἐλπίζεται ὅτι συντόμως θὰ καταστῇ δυνατὴ ἢ ἐκτέλεσις τῆς ἀνωτέρω ἀποφάσεως.

Ὑπὸ τῆς Διοικήσεως τῆς Ἀποστ. Διακονίας μελετᾶται ἀκόμη τὸ ζήτημα τῆς εὐρείας χρησιμοποίησεως τοῦ τε Θεολογικοῦ αὐτῆς Οἰκοτροφείου ὡς καὶ τοῦ Οἴκου Φοιτητρίας πρὸς δημιουργίαν δυνατοτήτων ἐπιμορφώσεως καὶ εἰδικεύσεως ἐν τῷ Ἐξωτερικῷ στελεχῶν τῆς Ἀπ. Διακονίας ὡς καὶ λοιπῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐργατῶν. Οἱ ὑπὸ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἢ τοῦ καθ' ἡμᾶς Κεντρ. Συμβουλίου ἐκλεγόμενοι πρὸς ἐπιμόρφωσιν ἢ εἰδικεῦσιν, θὰ ἠδύναντο νὰ ἀνταλλάσσωνται μετὰ ἰσαριθμῶν ξένων σπουδαστῶν, ὑποδεικνυομένων ὑπὸ τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου Ἐκκλησιῶν ἢ καὶ ὑπὸ τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν, ἐπιθυμούντων δὲ νὰ σπουδάσωσιν ἐν Ἐλλάδι Θεολογίαν ἢ καὶ συναφεῖς ἐπιστήμας. Οἱ ξένοι οὗτοι σπουδασταὶ ἢ καὶ σπουδάστρια θὰ δύνανται νὰ παραμένωσιν ἐν τοῖς Οἰκοτροφείοις τῆς Ἀπ. Διακονίας ὡς ὑπότροφοι αὐτῆς κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν διάστημα, καθ' ὃ θὰ παραμένουν καὶ οἱ ὑπ' αὐτῆς ἀποστελλόμενοι, πρὸς ἐπιμόρφωσιν εἰς τὰς διαφόρους χώρας, ὡς ὑπότροφοι τῶν διαφόρων Ἐκκλησιῶν.

β) Ὁ Οἶκος Φοιτητρίας. Οὗτος ἤρχισε λειτουργίαν ἀπὸ τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου 1957 ἐν τῷ ἡμιτελεῖ τότε κτιρίῳ τῆς Σχολῆς Διακονιστῶν. Κατὰ τὸ πρῶτον καὶ δεῦτερον ἔτος τῆς λειτουργίας του ἐγένοντο δεκταὶ φοιτήτραι ἐκ τῶν Καθηγητικῶν μόνον Σχολῶν, κατὰ τὸ τρέχον ὅμως ἔτος κωλύθη ἐν τῷ ἀποπερατωθέντι πλέον Μεγάρῳ νὰ γίνωσι δεκταὶ φοιτήτραι πασῶν τῶν Σχολῶν τοῦ Πανεπιστημίου.

Ἐν τῇ πρώτῃ ταύτῃ στέγῃ τῆς Ἐκκλησίας διὰ φοιτητρίας καταβάλλεται προσπάθεια οὐ μόνον διὰ τὴν διὰ παντὸς τρόπον διευκόλυνσιν τῶν σπουδῶν τῶν τροφίμων τῆς, ἀλλὰ ἐπὶ τούτοις καὶ μέριμνα, ἵνα ἐπικρατῇ ἐν αὐτῇ πάντοτε ἡ κατάλληλος καὶ θερμουργὸς ἐκείνη ἀτμόσφαιρα, ἥτις ἀβιάστως ἐνισχύει τὸ θρησκευτικὸν συναίσθημα καὶ καθοδηγεῖ τὰς μελλούσας ἐπιστήμονας καὶ μητέρας πρὸς τὸν Χριστὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Κατὰ τὸ τρέχον ἔτος ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐν τῷ Οἴκῳ τούτῳ διαιτωμένων φοιτητριῶν ἀνέρχεται εἰς τριάκοντα ὀκτώ (38). Ἦδη ὅμως, μετὰ τὴν πλήρη ἀποπεράτωσιν τοῦ Μεγάρου, δύνανται ἐν τῷ Οἴκῳ τούτῳ τῆς Φοιτητρίας τῆς Ἐκκλησίας νὰ στεγασθῶσιν ἀνέτως ἑκατὸν (100) σπουδάστρια. Ἀπὸ τοῦ τρέχοντος ἔτους, κατόπιν ἀποφάσεως τοῦ καθ' ἡμᾶς Συμβουλίου, ἢ Ἐκκλ. αὐτῆς Στέγῃ θὰ λειτουργῇ καὶ κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, διὰ νὰ εὐρίσκουν ἐν αὐτῇ αἱ ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν ἐρχόμεναι νεάνιδες, ἵνα προπαρασκευασθοῦν διὰ τὰς εἰσιτηρίους ἐξετάσεις τῶν εἰς τὰς Ἀνωτάτας Σχολὰς, τὴν θαλαπωρὴν τῆς οἰκογενειακῆς ἐστίας καὶ τὴν κατάλληλον χειραγωγίαν κατὰ τὰ πρῶτα βήματα αὐτῶν ἐπὶ τῶν ὀλισθηρῶν ὁδῶν τῆς μεγαλοπόλεως.

γ) Ἡ Σχολὴ Διακονισσῶν.

1. Τὸ κτίριον. Ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ κτιρίου τῆς Σχολῆς Διακονισσῶν ἐτέθη, ὡς γνωστόν, ὑπὸ τῆς Α. Μεγαλειότητος τοῦ Βασιλέως καὶ τοῦ ἀειμνήστου Ἀρχιεπισκόπου Σπυρίδωνος τὴν 26ην Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1950. Δυστυχῶς διὰ διαφόρους λόγους ὁ ρυθμὸς τῆς οἰκοδομῆς τοῦ κτιρίου τούτου ὑπῆρξεν ὑπὲρ τὸ δέον βραδύς, ὅτε δὲ πρὸ διετίας ἀνελαμβάνομεν τὴν Γενικὴν Διεύθυνσιν τῆς Ἀποστολ. Διακονίας, τὸ τετραώροφον αὐτὸ κτίριον ἐνεφάνιζε τὴν ὄψιν ἡμιτελοῦς οἰκοδομῆς, τῆς ὁποίας οἱ δύο πρῶτοι ὄροφοι ἦσαν ἐσωτερικῶς μόνον ἔτοιμοι. Κατόπιν ἐντόνων προσπαθειῶν κατορθώθη, ὥστε ἐντὸς 20 μηνῶν νὰ ἐπιτευχθῆ ἡ πλήρης τοῦ κτιρίου τούτου ἀποπεράτωσις καὶ νὰ καταστῆ δυνατόν, τὴν 10ην Δεκεμβρίου 1959, νὰ λάβῃ χώραν ἡ τελετὴ τοῦ Ἀγιασμοῦ ἐπὶ τῇ ἀποπερατώσει αὐτοῦ. (Πρβλ. «Ἐκκλησία» 20.12.59, σελ. 489 ἐξ.).

Ἐν τῷ καλλιμαρμάρῳ τούτῳ μεγάρῳ μετ' ἰδιαιτέρου ἐντός αὐτοῦ δημιουργηθέντος Προσευχητηρίου, ἐντός δὲ ὑγιεινοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ πάσης ἀπόψεως πεπολιτισμένου περιβάλλοντος, δύνανται νὰ στεγασθοῦν σήμερον ἀνέτως αἱ τρόφιμοι τῆς Σχολῆς Διακονισσῶν-Κοινωνικῶν Λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας καὶ αἱ ἑκατὸν φοιτήτριαι τοῦ Οἴκου Φοιτητρίας τῆς Ἀπ. Διακονίας. Ἡ ἀπαιτηθεῖσα διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ κτιρίου τούτου δαπάνη ἀνήλθε συνολικῶς εἰς τὸ ποσὸν τῶν τεσσάρων ἑκατομμυρίων (4.000.000) περίπου δραχμῶν. Ἐκ τούτου δρ. 372.135 προήλθον ἐκ διαφόρων δωρεῶν ἐκ τοῦ ἐσωτερικοῦ, δρ. 1.754.181 ἐκ δωρεῶν τῶν ξένων Ἐκκλησιῶν, ἐκ τοῦ Ταμείου δὲ τῆς Ἀπ. Διακονίας κατεβλήθησαν δρ. 1.830.618. Ἀπὸ τοῦ Φεβρουαρίου τοῦ ἔτους 1958 καὶ διὰ τὴν πλήρη ἀποπεράτωσιν τοῦ κτιρίου τούτου ἐδαπανήθησαν δρ. 1.366.213, ἐξ ὧν δρ. 856.441 κατεβλήθησαν ἐκ τοῦ Ταμείου τῆς Ἀπ. Διακονίας καὶ δραχμ. 509.000 ἐλήφθησαν ἐκ τῆς προσφάτου δωρεᾶς τῶν ξένων Ἐκκλησιῶν ἐξ 25.000 δολλαρίων, ἦτις, κατόπιν ἐνεργειῶν τοῦ Μακαριωτάτου Προέδρου, τῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς σχέσεων μετὰ τῶν ξένων Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς Γεν. Διευθύνσεως τῆς Ἀπ. Διακονίας, ἐχορηγήθη πρὸς τὴν Ἀπ. Διακονίαν εἰδικῶς διὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ περι οὗ ὁ λόγος κτιρίου.

Θερμαὶ εὐχαριστίαι ἐκφράζονται καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης πρὸς πάντας τοὺς μοχθήσαντας καὶ βοηθήσαντας οικονομικῶς, ἵνα ὀλοκληρωθῆ τὸ Ἐκκλησιαστικὸν τοῦτον Μέγαρον, τὸ ὁποῖον πολλαπλῶς πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὸ κοινωνικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας.

2. Αἱ Διακόνισσαι. Ἡ Σχολὴ Διακονισσῶν, εἰς ἣν ἔχουσι δικαίωμα φοιτήσεως πτυχιούχοι τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν Ἀθηνῶν καὶ Θεσσαλονίκης, ἤρχισε λειτουργοῦσα ἐν τῷ ἡμιτελεῖ τότε κτιρίῳ αὐτῆς ἀπὸ τοῦ μηνὸς Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 1957, βάσει μονοετοῦς προγράμματος, καταρτισθέντος ὑπὸ τοῦ Κεντρ. Συμβουλίου τῆς Ἀπ. Διακονίας, ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν δὲ τοῦ Καθηγητοῦ κ. Ἀμ. Ἀλιβιζάτου καὶ τὴν διεύθυνσιν τῆς δίδος Σοφίας Μουρούκα.

Αἱ πρῶται δέκα Διακόνισσαι ἔλαβον τὸ δίπλωμα αὐτῶν ἐκ τῆς Σχολῆς τὸν Ἰούνιον τοῦ ἔτους 1958, εἰδὼς ἀμέσως δὲ ἐτοποθετήθησαν, μερίμνη τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου, εἰς διαφόρους μεγάλας Ἐνορίας τῶν Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς, εἰς ἃς ἤρχισαν αὐταὶ ἐργαζόμεναι ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τῆς Ἀπ. Διακονίας, βάσει δὲ προγράμματος ἐργασίας καταρτισθέντος ὑπ' αὐτῆς. Δι' ἰδιαιτέρου φυλλαδίου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Διακόνισσα καὶ τὸ ἔργον τῆς», κυκλοφορήσαντος μετὰ τῶν οἰκογενειῶν τῶν Ἐνοριῶν, ἐν αἷς ἐτοποθετήθησαν οἱ Διακόνισσαι, εἰς 15.000 ἀντίτυπα κατατοπιζόντο οἱ ἑνοριῖται περὶ τοῦ καθόλου ἔργου τῶν νέων Κοινωνικῶν Λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας. Καὶ ἐκ τῆς δευτέρας σειρᾶς τῶν Διακονισσῶν αἱ πλείεσαι ἔχουσιν ἤδη τοποθετηθῆ εἰς Ἐνορίας τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς, ἀνάγκη ὅμως παρίσταται ὅπως αἱ Κοινωνικαὶ Λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀρχίσουν νὰ χρησιμοποιῶνται καὶ ὑπὸ τῶν λοιπῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων, ἵνα τὸ ἔργον αὐτῶν ἐπεκταθῆ καὶ εἰς ἑτέρας Ἐκκλησ. περιοχάς.

Διὰ τὴν ὅσον τὸ δυνατόν πληρεστέραν πρακτικὴν ἐξάσκησιν τῶν σπουδαστριῶν τῆς ἀνωτέρω Σχολῆς, τὸ Κεντρικὸν Συμβούλιον τῆς Ἀπ. Διακονίας ἐτοποθέτησεν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ τρέχοντος σχολικοῦ ἔτους εἰς γειτονικὴν πρὸς τὴν Σχολὴν Ἐνορίαν ἀπόφοιτον ἐκ τῆς Σχολῆς αὐτῆς ἐκ τῶν ἀρίστων, μισθοδοτουμένην ὑπ' αὐτοῦ, ἵνα καθοδηγῆ αὐτὴ τὰς νέας Διακόνισσας μέχρι καὶ τῶν τελευταίων λεπτομερειῶν τῆς ἐνοριακῆς ζωῆς καὶ κατατοπίξῃ αὐτὰς ἐπὶ πασῶν τῶν πτυχῶν τῆς ἐν ταῖς Ἐνορίαις δράσεως αὐτῶν.

Ἐν ἀρχῇ τὸ ἔργον τῶν Κοινω. Λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας συνήντησε μεγίστας δυσχερείας. Ἦδη ὅμως πλείεσαι ἐκ τῶν δυσχερειῶν αὐτῶν ἔχουσι παρακαμφθῆ, δύναται δὲ νὰ λεχθῆ, ὅτι αἱ Διακόνισσαι, ὀρθῶς καθοδηγούμεναι, διδασκόμεναι δὲ καὶ ὑπὸ τῆς ἄχρι τοῦδε κτηθείσης πείρας τῶν, δύνανται νὰ καταστοῦν ἀξιόλογοι ἐργάτριαι τοῦ Ἐκκλησ. ἔργου ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ. Πάντως ἐνδείκνυται, ὅπως πάντες οἱ Ἐφημέριοι τῶν Ἱ. Ναῶν, εἰς οὓς τοποθετοῦνται καὶ ἐργάζονται Διακόνισσαι, ἐνστερνισθῶσι τὴν σημασίαν τῆς ἀποστολῆς τῶν Κοινωνικῶν αὐτῶν Λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας μας ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ, θελήσωσι δὲ, προτρεπόμενοι ἐν ἀνάγκῃ ὑπὸ τῆς προϊσταμένης τῶν Ἀρχῆς, νὰ ὑποβοηθῶσι τὰς προσπάθειάς τῶν. Ὡς ἐπανειλημμένως, ἄλλωστε, ἐδηλώθη, ἀποστολὴ τῶν Διακονισσῶν εἶναι νὰ ὑποβοηθήσωσι τὸ ἐν τῇ Ἐνορίᾳ ἔργον τῶν Ἐφημερίων καὶ διὰ καὶ εἰς τὰς πτυχὰς ἐκεῖνας, εἰς ἃς δυσκόλως δύναται νὰ διεισδύσῃ ἡ ποιμαντορικὴ μέριμνα αὐτῶν, ἐργαζόμεναι δὲ πάντοτε ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν αὐτῶν. Συνεπῶς ἢ ἐκ μέρους τῶν Ἐφημερίων κατανόησις καὶ ἐνίσχυσις τῶν προσπαθειῶν τῶν Κοινωνικῶν Λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας τυγχάνει ἀπαραίτητος προϋπόθεσις τῆς ἐπιτυχίας τῆς ἀποστολῆς τῶν.

Δυστυχῶς δὲν ἐπετεύχθη εἰσέτι ἡ νομικὴ κατοχύρωσις τῶν Διακονισσῶν, καθ' ὅσον τὸ Νομοσχέδιον, τὸ ρυθμίζον οὐ μόνον τὰ τῆς σπουδῆς αὐτῶν καὶ τῆς μισθοδοσίας τῶν, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἀφο-

Η ΑΠΟΝΟΜΗ ΤΩΝ ΠΤΥΧΙΩΝ ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΑΠΟΦΟΙΤΟΥΣ ΤΟΥ «ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΦΡΟΝΤΙΣΤΗΡΙΟΥ ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ», ΚΑΙ ΤΗΣ «ΣΧΟΛΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΣΣΩΝ»,

Τὸ ἑσπέρας τῆς Κυριακῆς, 26ης Ἰουνίου, ἐν εἰδικῇ ἐκκλησιαστικῇ τελετῇ, ἐγένετο μετὰ πάσης λαμπρότητος ὁ ἑορτασμός τῆς ὑπὸ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. κ. Θεοκλήτου ἀπονόμης τῶν πτυχίων εἰς τοὺς 32 ἀποφοίτους τῆς Ἰ' σειρᾶς τοῦ παρὰ τῇ Ἱ. Μονῇ Πεντέλης λειτουργοῦντος «Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου Κληρικῶν Ἑλλάδος» καὶ εἰς τὰς 12 νέας ἀποφοίτους τῆς «Ἀνωτέρας Σχολῆς Διακονισσῶν—Ἐκκλησιαστικῶν Κοινωνικῶν Λειτουργῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος». Ὁ ἑορτασμός οὗτος, ὅστις προσέλαβε ἰδιαιτέραν λαμπρότητα, ἐγένετο ἐν τῷ παρὰ τὸ προσκύνημα τῆς Ἁγίας Βαρβάρας Δαφνίου μεγαλοπρεπεῖ καὶ καλλιμαρμάρφω τετραωρόφω κτιρίῳ, ἐν τῷ ὁποίῳ στεγάζεται ἡ «Σχολὴ Διακονισσῶν» καὶ ὁ «Οἶκος Φοιτητρίας» τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος». Εἰς τὴν τελετὴν ταύτην, ἐκτὸς τοῦ Μακαριώτατου Ἀρχιεπισκόπου, παρέστησαν ὁ Σεβ. Συνοδικὸς Μητροπολίτης Σπάρτης κ. Κυπριανός, ὁ Θεοφ. Ἐπίσκοπος Κερνίτσας κ. Χρυσόστομος, οἱ παρὰ τῇ Ἀποστολικῇ Διακονίᾳ Πανοσιολογιώτατοι Διευθύνται κ. κ. Παντελεῆμων Μπαρδᾶκος καὶ Παῦλος Πολυμερόπουλος, ὁ Διευθυντὴς τοῦ «Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου» Πανος. Ἀρχιμ. κ. Χρυσόστομος Γιαλούρης, ὁ παρὰ τῇ Ἱερᾷ Συνόδῳ Βασιλικὸς Ἐπίτροπος Καθηγητῆς κ. Ἰωάννης Καμύρης, ὁ Γεν. Διευθυντὴς Ὁρησκευμάτων παρὰ τῷ Ὑπουργεῖῳ Ὁρησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας Καθηγητῆς κ. Βασίλειος Ἰωαννίδης, ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας Καθηγητῆς κ. Ἀνδρέας Φυτράκης, ὁ Διευθυντὴς τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης κ. Εὐάγγ. Φωτιάδης, ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ὑπουργείου Δικαιοσύνης κ. Βεργόπουλος, ὁ Ὑφηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου

Ἀθηνῶν κ. Εὐάγγ. Θεοδώρου, ἡ Διευθύντρια τῆς «Σχολῆς Διακονισσῶν» καὶ τοῦ «Οἴκου Φοιτητρίας» δις Σοφία Μουρούκα, οἱ Καθηγηταὶ τῶν δύο Σχολῶν καὶ πλήθος κλήρου καὶ λαοῦ. Ὁ ἑορτασμός προσέλαβε ἰδιαιτέραν αἴγλην καὶ διὰ τῆς κατ' αὐτὸν παρουσίας πολλῶν δεκάδων κληρικῶν τῆς μεγαλονήσου Κρήτης καὶ τῆς Καστορίας, φιλοξενουμένων ὑπὸ τῆς «Ἐθνικῆς Ἑστίας».

Μετὰ τὴν ἀναπεμφθεῖσαν σχετικὴν δέξιν, καθ' ἣν ἔψαλαν οἱ ἀποφοιτήσαντες τοῦ «Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου» ἱερεῖς ὡς καὶ αἱ διακονίσσαι, ὠμίλησεν ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Θεόκλητος, ἐξάρας τὴν σημασίαν τοῦ διπλοῦ ἑορτασμοῦ. Ἀφοῦ ἐν ἀρχῇ εἶπεν, ὅτι ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ μόνος παράγων, ὅστις σφίζει ἀληθῶς τὸν ἄνθρωπον καὶ καθιστᾷ αὐτὸν ἀληθῶς ἄνθρωπον καὶ ἀφοῦ, μετὰ ταῦτα, ἐξῆρε τὴν συμβολὴν τοῦ ἑλληνικοῦ κλήρου εἰς τὴν ζωὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους, ἐτόνισεν, ὅτι εἶναι καλότυχοι οἱ φοιτήσαντες εἰς τὸ χορηγία τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως ἰδρυθέν «Πνευματικὸν Φροντιστήριον», διότι εἰς αὐτὸ ἀπέκτησαν τὰς ἀπαραίτητους γνώσεις, ἵνα γίνουσι ἀριστοὶ ἐξομολόγοι καὶ ὁδηγοὶ τὰς ψυχὰς τῶν ἐνοριτῶν τῶν εἰς τὸν δρόμον τῆς σωτηρίας.

Ἀκολούθως ὁ Μακαριώτατος ἐχαιρέτισε τὰς νέας ἀποφοίτους τῆς Σχολῆς Διακονισσῶν, περιγράφας εὐσυνόπτως τὸν ῥόλον, τὸν ὁποῖον καλοῦνται αὐταὶ νὰ παῖξουν ἐν τῇ ἐνορίᾳ, ἀνακουφίζουσαι τοὺς πάσχοντας καὶ ὀδυνωμένους τὴν καρδίαν. Ἐν τέλει ὁ Μακαριώτατος ἀπηθύθυσε τὰς πατρικὰς αὐτοῦ εὐλογίας πρὸς πάντας τοὺς παρισταμένους.

Μετὰ ταῦτα ἔλαβε τὸν λόγον ὁ Διευθυντὴς τοῦ «Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου Κληρικῶν Ἑλλάδος» Πανος. ἀρχιμ. κ. Χρυσόστομος Γιαλούρης. Ἀφοῦ κατ' ἀρχὰς ἠὲχαρίστησε τὸν Μακαριώτατον καὶ πάντας τοὺς συντελέσαντας εἰς τὴν ἀρίστην λειτουργίαν τοῦ Φροντιστηρίου, ἐν οἷς καὶ ὁ πρῶν Διευθυντὴς αὐτοῦ καὶ νῦν Σεβ. Μητροπολίτης Τριφυλίας καὶ Ὀλυμπίας κ. Στέφανος, προσέθεσεν, ὅτι κυρίως τὸ πνευματικὸν αὐτὸ κέντρον «ἀπέβλεψεν εἰς τὴν δημιουργίαν ἀτμοσφαιρας Ὀρθοδόξου πνευματικότητος μετὰ τὴν μετάδοσιν παλμοῦ καὶ τὸν ἀναβαπτισμόν τῶν ψυχῶν εἰς τὴν κολυμβήθραν τῶν ἱερωτάτων ἐκκλησιαστικῶν μας παραδόσεων. Τοῦ προϋπάρχοντος ζήλου ἡ τόνωσις καί, τρόπον τινά, τῆς κλήσεως ἢ ἀνανέωσις... ἡ δημιουργία τέλος ἐκκλησιαστικῆς συνειδήσεως—φρονήματος, ἀλλὰ καὶ βιώματος—ἰδοῦ εἰς τί, μετὰ δύο λέξεις, ἀπέβλεψεν ἢ ὅλην, κατὰ κοινοβιακὸν τρόπον, συγκρότησις τοῦ Φροντιστηρίου». Τέλος ὁ Πανοσιολογιώτατος Διευθυντὴς ἀπηθύθυσε πρὸς τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἀποφοιτοῦντας προτροπὰς καὶ παραινέσεις, δι' ὧν ἐξῆρθη ἢ ἐν τῇ κοινωνίᾳ

ῥᾶντα εἰς τὸν θεσμόν τοῦτον ζητήματα, ὑποβληθὲν εἰς τὸ Ὑπουργεῖον Ἐθν. Παιδείας καὶ Ὁρησκευμάτων ἀπὸ τοῦ Ἀγούστου 1958, ὁμοῦ μετὰ τοῦ σχεδίου Νόμου περὶ Ἱεραποστολικῆς Ἀδελφότητος, δὲν κατέστη δυνατόν εἰσεῖτι νὰ προωθηθῇ καὶ νὰ λάβῃ ἰσχὺν Νόμου. Ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. τῆς 4018 τῆς 11.11.59 Ν.Δ. (ἄρθρ. 3) μόνον ἐδημιουργήθη ἡ νομικὴ δυνατότης τῆς ἀναγνωρίσεως καὶ τῆς ἡμετέρας Σχολῆς Κοινων. Λειτουργῶν καὶ τῆς ἀπασχολήσεως τῶν τροφίμων αὐτῆς εἰς ἑτέρας συναφεῖς ὑπηρεσίας. Πάντως ἡ ταχίστη προώθησις τοῦ περι οὗ ὁ λόγος Νομοσχεδίου κρίνεται ἀπολύτως ἐπιβεβλημένη, καθ' ὅσον ἡ παρατεινομένη αὐτῆς ἐκκρεμότης, ἢ δημιουργοῦσα δεδικοιολογημένην ἀβεβαιότητα εἰς τὰς πρώτας Κοινωνικὰς Λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας, θὰ παραβλάψῃ ἀσφαλῶς οὐσιωδῶς τὸν ἀναγεννώμενον θεσμόν τῶν Διακονισσῶν.

(Συνεχίζεται.)

ἀποστολή τοῦ ἱερέως, διὰ τὸν ὅποιον δέον νὰ ἔχη ἐφαρμογήν ὁ προφητικὸς λόγος: «Τὸ ἀπολωλὸς ζητήσω καὶ τὸ πλανώμενον ἐπιστρέψω καὶ τὸ συντετριμμένον καταδήσω, καὶ τὸ ἐκλειπὸν ἐνισχύσω καὶ τὸ ἰσχυρὸν φυλάξω» (Ίεζεκ. 34,16).

Ἀκολουθῶς ὁ αἰδεσ. ἱερεὺς κ. Ν. Κουτσαυτάκης ἐκ μέρους πάντων τῶν ἐκ τοῦ Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου ἀποφοιτούντων τῆς Γ' σειρᾶς ἠὲ χαρίστησε τὸν Μακαριώτατον, τὸν Γεν. Διευθυντὴν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Καθηγητὴν κ. Ἀνδρέαν Φυτράκη, τὸν πρῶτον καὶ νῦν Διευθυντὴν, ὡς καὶ τοὺς Καθηγητὰς τοῦ Φροντιστηρίου δι' ὅσα ἐξ αὐτοῦ ὠφελήθησαν.

Ἐν συνεχείᾳ λαβοῦσα τὸν λόγον ἡ Διευθύντρια τῆς «Σχολῆς Διακονισσῶν» δις Μουρούκα, ἀφοῦ ἠὲ χαρίστησε τὴν ἡγεσίαν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος διὰ τὸ ὑπὲρ τῆς Σχολῆς τῶν Διακονισσῶν ἐνδιαφέρον αὐτῆς, ἀνέφερε τὰ κύρια σημεῖα τῆς ἐξ ἐπόψεως χριστιανικῆς δεοντολογίας τῆς Ἐπιστήμης τῆς Κοινωνικῆς Προνοίας, ὑφ' ἧς ἀκριβῶς ἐμφορεῖται ἡ Σχολὴ Διακονισσῶν. «Ὁ κοινωνικὸς ἐργάτης, προσέθεσεν, ὁ τείνων εἰς ὀλοκλήρωσιν τῆς προσωπικότητός του δύναται νὰ προσφέρῃ θετικῶς εἰς τὴν Κοινωνίαν οὐχὶ μόνον διὰ τῆς ἀντιμετωπίσεως τῶν προβλημάτων, ἀλλὰ κυρίως διὰ τοῦ ἐπηρεασμοῦ τῶν προβληματικῶν ἀτόμων καὶ διὰ τῆς δημιουργίας προσωπικότητος εἰς αὐτά... Ἐν τούτῳ ἔγκειται ἡ ἐπιτυχία τοῦ κοινωνικοῦ ἐργάτου πάσης ἐπιστημονικῆς μορφώσεως καὶ ἰδίως τοῦ κοινωνικοῦ ἐργάτου, τοῦ κεκτημένου τὴν Θεολογικὴν τοιαύτην». Μετὰ ταῦτα ἡ δις Μουρούκα, ἀναφερομένη εἰς τὰς ἐκ τῆς Σχολῆς ἐξερχομένας νέας διακονίσσας εἶπε: «Μὲ ἰδιαιτέραν χαρὰν καὶ κρυφὴν ὑπερφάνειαν τὰς βλέπομεν σήμερον ἐτοιμοὺς νὰ μεταλαμπαδεύσωσι τὰς φλόγας ὠραίων καὶ εὐγενῶν προσπαθειῶν. Πιστεύομεν εἰς τὸ ὑγιὲς καὶ ὑψηλὸν ἐκκλησιαστικὸν κοινωνικὸν φρόνημά των, εἰς τὴν αὐταπάρησιν των, εἰς τὴν ἀγνότητα τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν πόθων των διὰ γενναίας ἀνθρωπίνους πράξεις. Αἰσθανόμεθα, ὅτι βαθέως αἰσθάνονται τὸ μέγα χρέος των...». Τέλος παρεκάλεσε τοὺς παρισταμένους κληρικούς, «ὅπως ἐν ἀγαστῇ μετὰ τῶν Διακονισσῶν συνεργασία ἐνισχύσωσιν αὐτὰς εἰς τὸν ἀνατεθῆσόμενον τομέα ἐργασίας τῆς ἐνοριακῆς ζωῆς διὰ τὴν ἀποτελεσματικὴν ἀντιμετώπισιν τῶν ποικίλων τῆς Ἐνορίας προβλημάτων ἠθικῶν, πνευματικῶν καὶ κοινωνικῶν».

Εἶτα, ἐκ μέρους τῶν ἀποφοιτωσῶν Διακονισσῶν, ἐξέφρασε τὰς εὐχαριστίας πρὸς τὸν Μακαριώτατον, τὸν Γεν. Δ/ντὴν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, τὴν Διευθύντριαν καὶ τοὺς Καθηγητὰς τῆς «Σχολῆς Διακονισσῶν» ἡ δις Κόντη, εἰποῦσα μεταξὺ ἄλλων τὰ ἐξῆς: «Κατετοπίσθημεν ἐπὶ θεμάτων κοινωνικῆς προνοίας, ἐνεβαθύνσαμεν εἰς τὸν τρόπον λειτουργίας καὶ εἰς τὸν σκοπὸν τῶν ποικίλων ἰδρυμάτων, τὰ ὅποια ἐπεσκέφθημεν. Ἐμάθομεν, πῶς νὰ καθοδηγῶμεν τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην πνευματικῆς καθοδηγήσεως... Ἐπεσκέφθημεν πλείστας ὄσας οἰκογενεῖας διαφόρου μορφώσεως, κοινωνικῆς τάξεως, οἰκονομικοῦ ἐπιπέδου... Ἡ πρακτικὴ αὕτη ἐξάσκησις, τὴν ὁποίαν ἠτύχη-

σαμεν νὰ πραγματοποιήσωμεν, πλαισιουμένη ἀπὸ τὰ μαθήματα, τὰ ὅποια ἠκούσαμεν εἰς τὴν Σχολὴν μᾶς ἔκαμε νὰ ἀγαπήσωμεν ἐνθέρμως τὸ ἔργον τῆς ἀποστολῆς μας εἰς τὴν κοινωνίαν...».

Ἐν κατακλειδί, λαβὼν τὸν λόγον ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας Καθηγητῆς κ. Ἀνδρέας Φυτράκης, ἐτόνισεν, ὅτι ἀμφότεραι αἱ προσπάθειαι, ἡ τοῦ «Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου» καὶ ἡ τῆς «Σχολῆς Διακονισσῶν», εἶναι δύο συναφεῖς ἐπιδιώξεις, διότι ἀμφότεραι ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν ἐργατῶν τῆς Ἐνορίας. Ἀκολουθῶς, ἀφοῦ ἐξέφρασε τὴν χαρὰν του διὰ τὴν παρουσίαν τῶν ὑπὸ τῆς «Ἐθνικῆς Ἐστίας» φιλοξενουμένων κληρικῶν καὶ ἀφοῦ ἠὲ χαρίστησε τοὺς καθ' οἰονδήποτε τρόπον συντελέσαντας εἰς τὴν ἴδρυσιν καὶ πρόοδον τῶν δύο ἰδρυμάτων τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, εἰς μὲν τοὺς ἐκ τοῦ «Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου» ἀποφοιτῶντας κληρικούς ὑπέμνησε τὰ ἐν τῇ μετ' αὐτῶν συνεστίασει κατὰ τὴν μεσημβρίαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας λεχθέντα πρὸς αὐτοὺς καὶ ἠὲ χήθη ὅπως ἡ ἐπιχειρηθεῖσα πνευματικὴ ἀναθέρμανσις αὐτῶν ἐν τῷ Πνευματικῷ Φροντιστηρίῳ, ὡς καὶ ἡ ἐν αὐτῷ συνειδητοποιήσις τῶν φλεγόντων προβλημάτων τοῦ πνευματικοῦ ἔργου ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ ὑποβοηθήσουν αὐτοὺς εἰς τὴν κατὰ τρόπον ἀποτελεσματικώτερον ἐπιτέλεσιν τῆς Ἱερᾶς των ἀποστολῆς, εἰς δὲ τὰς νέας Διακονίσσας τῆς Ἐκκλησίας ὑπέμνησεν, ὅτι αὐταὶ ἔχουν πρὸ πάντων ὑποχρέωσιν νὰ φέρουν τὴν παρηγορίαν τοῦ Χριστοῦ εἰς τὰς πονεμένας καρδίας. Κατακλείων τὸν λόγον του ὁ κ. Γεν. Δ/ντῆς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας καὶ ἐπικαλούμενος τὰς εὐχὰς τοῦ Μακαριωτάτου ἐπὶ πᾶσαν πτυχὴν τοῦ ἔργου αὐτῆς, ἐτόνισεν, ὅτι «τὸ κοινωνικὸν ἔργον τῶν διακονισσῶν εἶναι αἷτημα τῶν καιρῶν μας. Ὅσον ταχύτερον δὲ θὰ ἐγκολληθῇ αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία μας, τόσον περισσότερο θὰ ἐξυπηρετηθῇ αὕτη ἐν τῇ κοινωνικῇ Αὐτῆς ἀποστολῇ. Ἡδὴ ὁ θεσμὸς τῶν διακονισσῶν ἐπεβλήθη, ὡς πιστεύομεν, εἰς τὰς καρδίας πολλῶν Ἐφημερίων, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς καρδίας τῶν πιστῶν, ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων ἐργάζονται αὐταί. Ἡ διαπίστωσις αὕτη ἀποτελεῖ καὶ τὴν σταθερὰν βάσιν, ἐφ' ἧς θὰ στηριχθῇ πᾶσα ἐν τῷ μέλλοντι προσπάθεια πρὸς ἐπίλυσιν τῶν προβλημάτων, ἅτινα συνδέονται μετὰ τῶν πρώτων βημάτων τοῦ θεσμοῦ τῶν διακονισσῶν».

Μετὰ ταῦτα, ἀφοῦ ὁ Μακαριώτατος ἀπένευσε τὰς εὐχὰς εἰς τοὺς 32 ἀποφοίτους τοῦ «Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου» καὶ εἰς τὰς 12 νέας Διακονίσσας, καὶ ἀφοῦ προσέφερον εἰς αὐτοὺς βιβλία ἐκδόσεων τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ὡς δῶρα, ἔληξεν ἡ σεμνὴ τελετὴ μετὰ τὴν φήμην τοῦ Μακαριωτάτου καὶ μετὰ τὸν Ἐθνικὸν Ὑμνον.

«Τῆς ἐρήμου πολίτης καὶ ἐν σώματι ἄγγελος καὶ θαυματουργὸς ἀνεδείχθη, θεοφόρε πατὴρ ἡμῶν Σισώη νηστεία, ἀγωνία, προσευχῇ, οὐράνια χαρίσματα λαβὼν, θεραπεύεις τοὺς νοσοῦντας καὶ τὰς ψυχὰς τῶν πίστει προστρεχόντων σοι. Δόξα τῷ δεικνύοντι σοι ἰσχύϊν δόξα τῷ σὲ στεφανώσαντι δόξα τῷ ἐνεργούντι διὰ σοῦ πᾶσιν ἰάματα».

(Ἀπολυτίκιον τοῦ ἁγίου πατρὸς Σισώη τοῦ μεγάλου)

Η ΟΥΣΙΑ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΑΓΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

Θ'.

β) Τὸ περιβάλλον ἐν τῇ ἀγιογραφίᾳ.

Ὅ,τι χαρακτηρίζει τὰ πρόσωπα, τὰ γυμνά μέρη καὶ τὰ ἐνδύματα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀγιογραφίᾳ, χαρακτηρίζει, ὡς γίνεται φανερόν, καὶ τὸ ὅλον περιβάλλον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου παρίστανται αἱ ἱεραὶ σκηναί. Τὰ μορφολογικὰ στοιχεῖα τοῦ περιβάλλοντος περιορίζονται κυρίως εἰς τὸν τρόπον καθ' ὃν εἰκονίζεται ὁ χῶρος εἰς τὰς ἀγιογραφίας καὶ εἰς τὸ βάθος καθ' ὃ ταξινομοῦνται αἱ μορφαί, τὰ εἰκονογραφικὰ θέματα ἢ τὰ ἐπεισόδια αὐτῶν.

Γενικῶς παρατηροῦμεν κατ' ἀρχὴν ὅτι οὐδέποτε ἡ ὀρθόδοξος ἀγιογραφία ἀπεπειράθη, κατὰ τὸν νατουραλιστικὸν τρόπον, νὰ ἱστορήσῃ τὸ περιβάλλον ἐν τῷ ὁποίῳ παρίστανται αἱ ἱεραὶ φυσιογνωμίαι καὶ αἱ ἱεραὶ σκηναί. Οὐδέποτε δηλ. ἐδόθη ἰδίᾳ ἀξία καὶ σημασία εἰς τὸ ζήτημα τοῦ περιβάλλοντος χώρου, ὡς βασικοῦ ἐκφραστικοῦ μέσου τῆς τέχνης, ὅπως μάλιστα ἐδόθη ὑπὸ τῆς Δυτικῆς τέχνης ἀπὸ τῆς Ἀναγεννήσεως, ἢ μᾶλλον ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Giottto. Αἱ στάσεις τῶν σωμάτων, αἱ κινήσεις αὐτῶν καὶ αἱ χειρονομίαι, μὲ τὴν ἀξίαν τὴν ὁποίαν ἀφ' ἑαυτῶν κέκτηνται, ὡς καὶ ὀλίγα ἕτερα γενικώτερον στοιχεῖα ἐν τῇ ἀπεικονίσει, ἦσαν ἱκανά, ἐν τῇ ὑψηλῇ ὀρθοδόξῳ τέχνῃ νὰ δηλώσωσι τὸν χῶρον τῶν δρωμένων, χωρὶς νὰ ὑπάρχῃ ἀνάγκη συσσωρεύσεως, πρὸς τοῦτο, βοηθητικῶν τεχνικῶν μέσων¹, ἰδίως διαμορφουμένων. Τὸ ἐνδιαφέρον λοιπὸν εἰς τὴν ἡμετέραν ἀγιογραφίαν περιορίζεται εἰς τὰ ἱερά πρόσωπα, τὰ δὲ ἐν τῷ βᾶθει τῶν εἰκόνων ἀρχιτεκτονήματα, τὰ ὄρη, κ.τ.τ. ὑποτάσσονται πάντοτε εἰς τὰ πρωταγωνιστοῦντα πρόσωπα ταῦτα. Οὕτω τὸ βάθος (fondo) δὲν ἔχει αὐτοτέλειαν, δηλ. δὲν ἐμφανίζει ἀνεξάρτητον τῶν προσώπων διαμόρφωσιν, ἀλλ' ἐναρμονίζεται πάντοτε πρὸς ταῦτα. Εἰς τὴν Βάπτισιν π.χ. ὁ Χριστὸς εἶναι εἰς τὸ μέσον τοῦ Ἰορδάνου, τὰ δὲ ἐν τῷ βᾶθει ὄρη τάσσονται κανονικῶς ἐξ ἀριστερῶν καὶ δεξιῶν τοῦ Χριστοῦ, ἦτοι ἐναρμονίζονται ὡς πρὸς Αὐτόν. Εἰς τὸν ἐπιτάφιον Θορῆνον, τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ μὲ τὴν Θεοτόκον καὶ τὰ λοιπὰ πρόσωπα κατέχει πάλιν τὸ μέσον τῆς συνθέσεως, ὅπισθεν δέ, ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ, σχεδιάζονται οἱ βράχοι τοῦ τοπίου, εἰς δὲ τὸν κενὸν χῶρον — ὅπισθεν τοῦ Χριστοῦ — ὑψοῦται ὁ Σταυρός. Οὕτω δηλ. τὸ περιβάλλον ἀποδίδεται βάσει τοῦ κεντρικοῦ προσώπου τῆς εἰκόνος. Εἰς τὴν εἰς Ἄδου Κάθοδον ὁμοίως τὸ βάθος πληροῦσι δύο ἀπότομοι βαθμηδωτοὶ βράχοι, εἰς δὲ τὸ μεταξὺ τούτων κενὸν δεσπόζει ἡ μορφή τοῦ Σωτήρος². Τὰ αὐτὰ ἰσχύουσι καὶ διὰ τὴν σκηνὴν τοῦ ἐμπαιγμοῦ, τῆς ψηλαφῆσεως τοῦ Θωμᾶ κ.ἀ., ἐνθα ὅπισθεν τοῦ Χριστοῦ σχεδιάζεται πάντοτε μέγα ἀρχιτεκτονήμα, δι' οὗ ἐξάιρεται ἡ μορφή Του, μικρότερα δὲ ἀρχιτεκτονήματα εἰς τὰ πλάγια³.

1. Τοιοῦτον μέσον π.χ. εἶναι ἡ προοπτικὴ, ἥτις ἀποτελεῖ μέσον τεχνικόν, οὐχὶ δὲ καλλιτεχνικόν.

2. Παραδείγματα βλ. ἐν Ξυγγοποῦλου, Κατάλογος, πίν. 18,50,51 κλπ.

3. Πρβλ. καὶ τὴν σκηνὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, ἐνθα ἀριστερὰ καὶ δεξιὰ τῆς Παρθένου καὶ εἰς δευτέρον ἐπίπεδον ζωγραφίζονται οἰκοδομήματα, ἐνθ' ἑαυτῶν, εἰς τὸν κενὸν χῶρον, ἱστορεῖται ὁ Χριστὸς φέρων τὴν ψυχὴν τῆς Μητρὸς Του.

Πάντα τὰ ἀνωτέρω στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα, ὡς εἰκόσ, δὲν λαμβάνονται πραγματικῶς (ὡς ἐν τῇ θύραθεν καὶ δὴ τῇ τέχνῃ τῆς Ἀναγεννήσεως), ἀλλὰ μόνον συμβατικῶς, καθορίζουσι συνήθως ὅ,τι ὀνομαζόμενον χῶρον ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ ἀγιογραφίᾳ. Πρὸς ἀπόδοσιν αὐτοῦ, ὡς ἐγένετο ἤδη φανερόν, γράφονται εἰς τὸ πρῶτον ἐπίπεδον τῆς εἰκόνος τὰ δρῶντα πρόσωπα, ὅπισθεν δ' αὐτῶν εἰκονίζονται περιληπτικῶς, ἐκ τῶν ὡς ἄνω στοιχείων, μόνον τὰ ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἱστορικὴν τοποθέτησιν τῶν σκηνῶν, ἦτοι κτίρια, δένδρα, βράχοι, ὄρη κ.τ.τ. Τὴν καθαρῶς συμβολικὴν καὶ οὐχὶ πραγματικὴν ἔννοιαν αὐτῶν δεικνύει καὶ ἡ ὅλη σχεδιάσις των. Ὀλίγον πράσινον, ὀλίγα τινὰ ρέετα (οὐχὶ συνήθως) καὶ τέσσαρες ποταμοὶ δηλοῦσι τὸν Παράδεισον. Κιβώριον περικλειόμενον ὑπὸ θωρακίων, σημαίνει τὸν καιόν. Τὰ ὄρενα τοπία ἀποδίδονται πάντοτε διὰ τῶν ἀποτόμων καὶ βαθμηδωτῶς σχηματιζομένων βράχων (rochers en escalier), ὧν μάλιστα ἡ σχηματοποίησης εἶναι ἰσχυροτέρα κατὰ τὰς κορυφάς. Τεῖχος μετ' ἐπάλξεων καὶ πυλώνων, εἰκονιζόμενον λ.χ. ὅπισθεν τῆς σκηνῆς τῆς Σταυρώσεως, σημαίνει τὴν πόλιν τῆς Ἱερουσαλήμ. Ἐν γεγονὸς λαβὼν χῶρον ἐντὸς κλειστοῦ χώρου εἰκονίζεται συνήθως ἐκτὸς αὐτοῦ. Διότι δὲν ἐνδιαφέρει ὁ χῶρος, ἀλλὰ τὸ γεγονὸς αὐτὸ τοῦτο. Οὕτω π.χ. ὁ ἀσπασμὸς τῆς Θεοτόκου πρὸς τὴν Ἐλισάβετ εἰκονίζεται ἐκ τὸς⁴ μιᾶς οἰκίας, πρὸ τῆς ὁποίας ἴστανται αἱ δύο γυναῖκες. Ὁ Μυστικὸς Δεῖπνος ἐπίσης ἱστορεῖται πρὸ ἀρχιτεκτονημάτων πολλῶν συνδεομένων διὰ τοῦ σκέποντος τὸν μεταξὺ αὐτῶν ἀνοιχτῶν χῶρον ἐρυθροῦ βυζαντινοῦ ὑφάσματος⁵. Ὅμοιος ζωγραφεῖται ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου⁶, ἡ κολακεία καὶ αἱ λοιπαὶ ἐσωτερικαὶ σκηναί.

Συνέπεια τῶν συμβολικῶς καὶ συμβατικῶς λαμβανομένων στοιχείων τούτων τοῦ περιβάλλοντος εἶναι ὅτι δὲν ὑφίστανται κανονικαὶ ἀναλογίαι τῶν ἀντικειμένων τοῦ χώρου οὔτε ἡ ὀρθὴ καὶ λογικὴ σχέσις τῶν προσώπων πρὸς ταῦτα. Ὅπισθεν π.χ. τῶν προσώπων παρίστανται εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις κλιτύες ὄρους, τὰ δὲ βαδίζοντα πρόσωπα δύνανται νὰ ἔχωσι τὸν ἕνα πόδα ἐπὶ τῆς μιᾶς κλιτύος τὸν δὲ ἄλλον ἐπὶ τῆς ἑτέρας. Τὰ ἄλογα π.χ., τὰ φέροντα τοὺς μάγους εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, δύνανται νὰ ἔχωσι τοὺς δύο πόδας ἐπὶ μιᾶς κλιτύος ἐν τῷ βᾶθει, τοὺς δ' ἄλλους δύο σχεδιαζομένους ἐπὶ ἄλλης, ἀμέσως ὅπισθεν τοῦ σπηλαίου δηλουμένης. Εἰς τὴν Γέννησιν τοῦ Δαφνίου οἱ ὑμνοῦντες ἄγγελοι (οἱ δύο ἐκατέρωθεν τῶν ἀκτίνων τοῦ ἀστέρος) ἴστανται ὅπισθεν τῆς κορυφῆς τοῦ βραχῶδους τοπίου. Τοῦτο δὲν ἐμποδίζει, ἵνα αἱ χεῖρες αὐτῶν ὑπερβαίνωσι τὴν κορυφογραμμὴν

4. Παρὰ τὴν ρητὴν διαβεβαίωσιν τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ (α',40), ὅτι ἡ Θεοτόκος αεῖ ἰσῆλθεν εἰς τὸν οἶκον Ζαχαρίου καὶ ἠσπάσατο τὴν Ἐλισάβετ).

5. Βλ. π.χ. εἰς τοὺς κώδικας ὡς τὸ τετραεὐαγγ. τῆς Ἐθν. Βιβλιοθ. Παρισίων, Paris-Gr. 54, παρὰ Millet, Recherches, fig. 277.

6. Εὐνόητον ὅτι δὲν ὀμιλοῦμεν ἐνταῦθα διὰ τὴν μεταγενεστέρην περίοδον ὅπου, ἰδίᾳ εἰς μεταβυζαντινὰς φορητὰς εἰκόνας, εἰσάγονται στοιχεῖα ἐκ τῆς Δύσεως μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ τὸ ἐν τὸς τοῦ οἰκείου χώρου εἰκονίζετο τὴν σχετικὴν σκηνήν.

καί νά παρέχουσιν οὕτω τὴν ἐντύπωσιν, ὅτι εὐρίσκονται ἄνω τοῦ σπηλαίου⁷.

Εἰς τὴν παλαιότεραν χριστιανικὴν τέχνην, ἀλλὰ καὶ εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις εἰς τὴν βυζαντινὴν, οἱ ἀντιπραγματικοὶ χαρακτῆρες εἶναι ἰσχυρότεροι. Τὰ διαδοχικὰ ἐπεισόδια π.χ. ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ θέματος δὲν χωρίζονται μεταξὺ αὐτῶν ἀλλὰ παρίστανται ἀχωρίστως καὶ ἐν ἐνὶ ἐπιπέδῳ, τοῦ θεατοῦ ἀναλαμβάνοντος νὰ διαχωρήσῃ ταῦτα ἐν τῷ νῷ καὶ νὰ εὕρῃ τὴν χροنيκὴν αὐτῶν ἀλληλουχίαν. Τοῦτο ἔχομεν καὶ εἰς τὰ ἔργα τῆ πλαστικῆς (ὡς εἰς τὰς σαρκοφάγους⁸) ὡς καὶ εἰς τὰς μικρογραφίας τῶν βυζαντινῶν χειρογράφων⁹. Κατόπιν ὅμως τὰ διάφορα ἐπεισόδια τῆς μιᾶς εἰκονιζομένης σκηνῆς χωρίζονται συνήθως διὰ τῶν πτυχώσεων τοῦ ἐδάφους εἰς ἐκάστην τῶν ὁποίων τοποθετεῖται ἐν ἡ περισσότερα ἐξ αὐτῶν, ὡς βλέπομεν π.χ. εἰς τὴν παράστασιν τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ (Χριστός—Θεοτόκος—, Ἄγγελιοι, Μάγοι, Ποιμένες, σκηνὴ λουτροῦ κλπ.), τῆς Μεταμορφώσεως, τοῦ Λαζάρου κ.τ.τ. Διὰ τῶν πτυχώσεων τούτων παρέχεται ἐνταῦθα καὶ ἡ ἔννοια τοῦ βάθους. Ἄλλ' εἰς πολλὰς περιπτώσεις αἱ πτυχώσεις αὗται ἐλλείπουσιν, ἡ δὲ ἀπόδοσις τοῦ βάθους γίνεται τότε διὰ τῆς ὑπερθέσεως (superposition) τῶν εἰκονιζομένων μορφῶν, ἥτοι τῆς τοποθετήσεως μιᾶς σειρᾶς προσώπων ἄνω ἀκριβῶς τῆς εἰς τὸ κάτω μέρος τῆς συνθέσεως ὁμοίας σειρᾶς, πρὸς δῆλωσιν ὅτι αὕτη εὐρίσκεται εἰς δεῦτερον ἐπίπεδον. Τοιοῦτότρόπως π.χ. ἄγγελοι εἰς τὴν Δευτέραν Παρουσίαν προβάλλουσιν ἄνωθεν τῶν ἀποστόλων, Πατριάρχαι εἰς τὸν Παράδεισον γράφονται ὑπεράνω τοῦ Πέτρου καὶ τοῦ ληστοῦ, στρατιῶται εἰς τὴν Βρεφοκτονίαν εἰκονίζονται οἱ μὲν ἐπὶ τῶν δὲ κ.τ.τ. Ἄλλ' αἱ ὑπεράνω κείμεναι μορφαὶ αὗται—ἥτοι αἱ διὰ τῆς ὑπερθέσεως εἰκονιζόμεναι ἢ συνήθως αἱ εἰς δεῦτερον καὶ τρίτον ἐπίπεδον σαφῶς διακρινόμεναι διὰ τῶν πτυχώσεων τοῦ τοπίου—δὲν σχεδιάζονται πάντοτε εἰς μικροτέραν κλίμακα, ὡς ἀπαιτεῖ ἢ κατὰ λογικοὺς νόμους παράστασις τῆς ἀποστάσεως (προοπτικῆ), ἀλλ' εἰς τὴν αὐτὴν ὡς καὶ αἱ κάτω ἢ πολλαίς καὶ εἰς μεγαλυτέραν. Π.χ. εἰς παραστάσεις τῆς Γεννήσεως τοῦ Χριστοῦ, ἢ ὑπεράνω τῆς σκηνῆς τοῦ λουτροῦ τοῦ νεογνοῦ καὶ εἰς δεῦτερον ἐπίπεδον σχεδιαζομένη παρὰ τὸ Παιδίον Παρθένος παρίσταται εἰς μεγαλυτέραν κλίμακα, ἐνῶ θὰ ἔπρεπε, συμφῶνως πρὸς τοὺς λογικοὺς νόμους τῆς προοπτικῆς, νὰ σχεδιασθῇ μικρότερα, ὡς μακρότερον κειμένη¹⁰. Ἐφαρμόζεται δηλ. ἐν τῇ ἀγιογραφίᾳ ἡ ἀρχὴ τῆς λεγομένης «ἀνεστραμμένης προοπτικῆς» (perspective à l'envers), καθ' ἣν τὰ μακρότερον κείμενα πρόσωπα καὶ πράγματα σχεδιάζονται μεγαλύτερα, μικρότερα

δὲ τὰ ἐγγύτερα¹¹. Τοῦτο ἀποτελεῖ συνέπειαν πρὸς τὸ ὅλον πνεῦμα τῆς ὀρθοδόξου ζωγραφικῆς ὅπως ἀποφεύγῃ τὴν φυσικὴν πραγματικότητα καὶ ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν πνευματικὴν ἀλήθειαν. Σύμφωνα πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦτο εἶναι καὶ ἡ κατεύθυνσις ἐν τῇ ἡμετέρᾳ τέχνῃ ὅπως, ἐν τῇ συνθέσει, τοποθετῇ τὰ γεγονότα καὶ τὰ ἐπεισόδια αὐτῶν ἀξιολογικῶς εἰς πρωτεύοντα καὶ δευτερεύοντα, ἥτοι ἀναλόγως τῆς ἱστορικῆς καὶ θρησκευτικῆς σπουδαιότητος αὐτῶν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρόσωπον ἢ γεγονός «μειζονος σημασίας» εἰκονίζεται εἰς μεγαλυτέραν κλίμακα ἢ τὰ ἄλλα πρόσωπα ἢ γεγονότα καὶ ἀσχέτως τῆς θέσεως (ἥτοι τοῦ ἐπιπέδου) εἰς ἣν εὐρίσκεται ἐν τῇ συνθέσει. Οὕτως ἡ ὀρθόδοξος ἀγιογραφία ὑποδεικνύει τρόπον τινὰ διὰ τοῦ μεγέθους τὰ πρόσωπα ἐκεῖνα, περὶ ἃ στρέφεται ἡ λατρεία. Ἡ Θεοτόκος εἰς τὴν Γέννησιν, ὅπως εἶδομεν, ὁ ἄγγελος ὁ ἐπὶ τὸν λίθον καθήμενος εἰς τὴν σχετικὴν παράστασιν, ὁ Χριστὸς εἰς τὸν Σταυρόν, ὁ Χριστὸς εἰς τὴν εἰς Ἄδου Κάθοδον, ὁ Χριστὸς μεταξὺ τῶν μυροφόρων κλπ. εἶναι πολλαίς καὶ πολὺ μεγαλυτέραν διαστάσεων ἄλλων παρακειμένων προσώπων. Ὡς συγκεκριμένα παραδείγματα μνημονεύομεν τὸν Χρι-

11. Προχείρωσ ἐν P. Mouratoff, Les icones Russes, Paris 1927, σελ. 107 καὶ O.Wulf, Altchristliche und byzantinische Kunst I, Berlin 1914, σ. 168, καὶ Millet παρὰ Michel, Histoire de l'art, σ. 289 καὶ ἐξ.

Ὁ Ἰησοῦς δωδεκαετής. Βυζαντινὴ τοιχογραφία τοῦ 1259 εἰς Μπογιάναν Βουλγαρίας.

7. Κ. Καλοκύρη, Ἡ Γέννησις τοῦ Χριστοῦ εἰς τὴν Βυζαντ. τέχνην τῆς Ἑλλάδος, πίν. 1.

8. Βλ. παραδείγματα ἐν Volbach—Hirmer, πίν. 37, 40 κ.ε.

9. Ὡς εἰς τὸ ἑλληνικὸν χειρόγραφον 699 τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ τὸ περιέχον τὴν χριστιανικὴν κοσμογραφίαν Κοσμά τοῦ Ἰνδικοπλεύστου, ἐνθα ἡ μεταβολὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου πορευομένου εἰς Δαμασκὸν καὶ παρισταμένου εἰς τέσσαρα ἀχώριστα μεταξὺ αὐτῶν ἐπεισόδια. Βλ. σχετικῶς Grabar ἐνθ' ἄν. σ. 165-167.

10. Καλοκύρη, ἐνθ' ἄν. πίν. II, IX, X, XII.

στὸν τῆς σκηῆς τῆς εἰς Ἄδου Καθίδου τοῦ ναοῦ ἁγ. Ἰωάννου (θέσις «Φώτης») Γερακαρίου Κρήτης, ὅστις εἶναι τριπλασίαν διαστάσεων τῶν ἐκατέρωθεν αὐτοῦ ἐγειρομένων νεκρῶν¹² καὶ τὸν Ἐσταυρωμένον τοῦ ἁγ. Μάρκου Βενετίας^{12α}, ὅστις εἶναι μεγαλύτερος μὲν τοῦ λογγίζοντος στρατιώτου καὶ τοῦ προσφέροντος τὸ ὄξος, μέγιστος δὲ ἐν σχέσει πρὸς τοὺς κάτωθεν τοῦ σταυροῦ κληροῦντας τὸν χιτῶνα στρατιώτας, ὧν ἡ ἀπεικόνισις ἀποτελεῖ δευτερεύον εἰκονογραφικὸν ἐπεισόδιον ἐν τῇ ὅλῃ σκηνῇ.

Ἀλλὰ θὰ ἀπετέλει σφάλμα ἐὰν ἐνομιζέτο ὅτι διὰ τῶν σημειωθέντων ἀνωτέρω τρόπων καθορίζεται πάντοτε τὸ βάθος εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς ἀγιογραφίαν. Διότι καὶ ὁ τριδιάστατος χώρος οὐδόλως εἶναι ἄγνωστος εἰς αὐτήν. Ὁ ἐλληνιστικὸς κλάδος τῆς χριστιανικῆς τέχνης παρέσχε ἀὐτῇ στοιχεῖα τοῦ τριδιάστατου χώρου, ὅπως βλέπομεν εἰς τὴν μνημειακὴν ζωγραφικὴν καὶ τὰ χειρόγραφα. Τὰ στοιχεῖα ταῦτα ἀνεξωγογήθησαν καὶ πλουσίως ἐχρησιμοποιήθησαν κατὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἀγιογραφίας μετὰ τὴν εἰκονομαχίαν, ἰδίᾳ ἐπὶ Μακεδόνων καὶ Κομνηνῶν ὅτε, ὡς γνωστόν, ἐπραγματοποιήθη μεγάλη στραφὴ πρὸς τὰ ἀρχαῖα ἐλληνικὰ πρότυπα τῆς τέχνης καὶ τῆς φιλολογίας. Μὲ τὰ ἄλλα στοιχεῖα ἐκ τῆς πραγματικότητος, τὰ ὅποια δέχεται τότε ἡ βυζαντινὴ ζωγραφικὴ λαμβάνει καὶ στοιχεῖα τῆς παραστάσεως τοῦ χώρου, οὕτω δὲ ἐμπλουτίζει τὴν σχετικὴν παλαιὰν ἐλληνιστικὴν τῆς παράδοσιν¹³. Ἡ ἀναβίωσις αὐτῆ συνεχίζεται καὶ ἐνισχύεται κατὰ τὴν πρὸς τὰ κλασσικὰ ἰδεώδη ὁμοίως ζωηρῶς ἀποβλέψασαν περίοδον τῶν Παλαιολόγων. Τὸ ρεαλιστικὸν πνεῦμα τῶν χρόνων ἐκείνων ἀντικατοπτρίζεται καὶ εἰς τὴν ἐν τῇ συγχρόνῳ ὀρθοδόξῳ ἀγιογραφίᾳ παρὰ στασιν τοῦ γ' αἰῶρος καὶ τῆς τρίτης ἐν γένει διαστάσεως, ὡς θὰ εἴπωμεν καὶ κατωτέρω. Ἀπὸ τῆς περιόδου ταύτης πλέον ὁ τριδιάστατος χώρος εἶναι τιτὸ συνήθως εἰς τὰς τοιχογραφίας καθὼς καὶ εἰς τὰς μεταβυζαντινὰς φορητὰς εἰκόνας, ὧν μάλιστα τινες, διὰ πολλοὺς λόγους, εἶναι περισσότερον ὑποχωρητικαί εἰς τὴν σχετικὴν ἐπίδρασιν τῆς Δυτικῆς τέχνης^{13α}. Ὅπως ὅμως γίνεται φανερόν ἐκ τῶν καλλιτέρων τουλάχιστον ἔργων τῆς μνημειακῆς ζωγραφικῆς καὶ τὸ στοιχεῖον τοῦτο τοῦ χώρου κατάρθρωσεν ἡ ὀρθόδοξος ἀγιογραφία νὰ ἐντάξῃ εἰς τὸ καθαρὸν πνευματικὸν τῆς σχῆμα καὶ νὰ τὸ ἀφομοιώσῃ ὑπὸ τῆς ἰσχυρᾶς τῆς μορφολογικῆς δυνάμεως.

Δείγματα χαρακτηριστικὰ τοῦ οὕτως ἐμφανιζομένου χώρου ἐν τῇ ἀγιογραφίᾳ ἔχομεν ἤδη τὸν 10ον αἰῶνα ἐπὶ παραδείγματι εἰς τὸ ψηφιδωτὸν τῆς Βρεφοκρατούσης ἐνθρόνου Θεοτόκου μεταξὺ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐν τῷ νάρθηκι τῆς ἁγ. Σοφίας Κωνσταντινουπόλεως¹⁴ (ὑποπόδιον,

θρόνος, θέσις αὐτοκρατόρων), εἰς τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ Δαφνίου (Γέννησιν, Βάπτισιν κ.ἄ.), τοῦ Παλέρμου (Capella Palatina—Γέννησιν κ.ἄ.) πλῆθος δὲ εἶτα εἰς τὰς τοιχογραφίας τῆς Sopotchani (ὡς εἰς τὴν Κοίμησιν), τῆς Θεσσαλονίκης, (π.χ. εἰς τὰς προσφάτως καθαρισθείσας σκηῆς τοῦ ναοῦ τῆς ἁγ. Αἰκατερίνης), εἰς τὰ ψηφιδωτὰ τῆς ἐν Κων/πόλει Μονῆς τῆς Χώρας (ὡς εἰς τὴν ἀπογραφὴν τοῦ Κυρινοῦ) καὶ εἰς τὰς τοιχογραφίας τοῦ παρεκκλησίου τῆς (ὡς εἰς τὴν θεραπείαν τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰαεῖρου) καὶ εἰς τὰ ἀναφερθέντα ἤδη, ἐξ ἄλλης ἀφορμῆς, μακεδονικὰ μνημεῖα ὡς λ.χ. τοῦ ἁγ. Ὁρους) κ.λ.π. Πλὴν τῆς μνημειακῆς ζωγραφικῆς καὶ αἱ μικρογραφίαι τῶν ἐξαίρετων χειρογράφων ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῶν Μακεδόνων (ἅτινα μιμοῦνται τὴν ἀρχαίαν ζωγραφικὴν) ἀποτελοῦσιν ἐνδιαφέροντα δείγματα¹⁵.

Γ' - Ἡ ρεαλιστικὴ μορφολογία ἐν τῇ ἀγιογραφίᾳ.

Καὶ ἤδη, προϋποθέτοντες ὅσα ἐλέχθησαν ἐν τοῖς πρόσθεν, θὰ ἐξετάσωμεν τὸ θέμα τῆς ρεαλιστικῆς μορφολογίας ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς ἀγιογραφίᾳ, ἥτοι τὴν μορφήν καὶ τὴν σημασίαν, ἣν ἔχει ὁ ρεαλισμὸς ἐν τῇ ὀρθοδόξῳ τέχνῃ.

Εἶδομεν ἐν πρώτοις ὅτι ἡ ὀρθόδοξος ἀγιογραφία εἶναι τέχνη καθαρῶς ἰδεαλιστικὴ, ἐνδιαφερομένη διὰ τὰ πνευματικὰ ἰδεώδη καὶ τὴν ἐκτὸς τοῦ κόσμου τούτου πραγματικότητα. Τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν ἐκφράζουσιν ἐκ τῶν πρώτων χριστιανικῶν χρόνων τὰ καλλιτεχνικὰ αὐτῆς δημιουργήματα. Ἐν τούτοις, ἤδη ἀπὸ τῶν παλαιότερων χρόνων, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ἐλληνιστικῆς τέχνης (ἐλληνιστ. κλάδος τῆς χριστιαν. τέχνης) ἐμφανίζεται καὶ ὁ ρεαλισμὸς εἰς τὴν χριστιανικὴν ἀγιογραφίαν. Τὸ στοιχεῖον τοῦτο κατέστη εἰς αὐτὴν μέσον ἐκφράσεως, ἥτοι ἐχρησίμωσε διὰ νὰ καταστήσῃ ἀκριβῶς ἐναργεῖς τὸ δέον τῆς ὑποταγῆς τοῦ ὑλικοῦ εἰς τὸ πνευματικόν, τῆς κοσμικῆς πραγματικότητος εἰς τὴν θείαν πραγματικότητα, πρᾶγμα ἕπερ ἡ χριστιανικὴ ἰδεολογία θεωρεῖ θεμελιώδες. Βεβαίως τὸ μέγα ἐνδιαφέρον τῆς τέχνης ταύτης στρέφεται εἰς τὸν κόσμον τὸν ὑπεράνω τῶν ἀνθρωπίνων, ἀλλ' ὅμως καὶ ὁ παρὼν κόσμος ἀποτελεῖ δι' αὐτὴν ἐν δεδομένον. Διότι καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἔχων σῶμα θνητὸν καὶ ψυχὴν ἀθάνατον, μετέχει καὶ τῶν δύο κόσμων. Τοιοῦτοτρόπως, ὅπως ἡ θρησκεία, ἐνδιαφέρεται καὶ ἡ τέχνη διὰ τὴν πραγματικότητα τοῦ κόσμου καὶ τὴν πραγματικότητα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅπως ἐκείνη, ὁμοίως καὶ ἡ τέχνη θέτει ἐν πρώτῃ μοίρᾳ τὴν ἐν οὐρανῷ

15. Βλ. τὸν κώδ. Paris. Gr. 510 τοῦ 9ου αἰ. συλλογῆς λόγων Γρηγορίου Ναζιανζηνοῦ (ἄρασις Ἐξελίου) ἰδίᾳ δὲ τὸ περίφημον ἐλληνικὸν Ψαλτήριον 139 τῆς Ἐθν. Βιβλιοθ. Παρισίων τοῦ 10ου αἰῶνος (ἀσθενῆς Ἐξελίας, ἡ διάβασις τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης), τὸ εἰλητάριον τοῦ Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ, τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Βατικανοῦ, 431 ὁμοίως τοῦ 10ου αἰ., τὸ εὐαγγέλιον 5 τῶν Ἰβήρων τοῦ 13ου αἰ. κ. ἄλ. Πρβλ. H. O m o n t, Miniatures des plus anciens manuscrits Grecs de la bibliothèque nationale du VIe au XIV siècle, Paris 1929, πίν. IX, XI κ. ἄ. Ὁμοίως (III) πίν. XX, XXVIII, XXXVI, LVIII καὶ W e i t z m a n n K., Die byzantinische Buchmalerei des IX und X Jahrhunderts, Berlin 1953 καὶ The Joshua Roll a work of the Macedonian Renaissance, Princeton 1948.

12. Καλοκέρη Αἰ Βυζαντ. τοιχογραφίαι, πίν. XXI. 12α. Bettini, ἔθθ' ἄν. πίν. XXIV.

13. Ὡς λ.χ. τῆς Ραβέννης. Βλ. ψηφιδωτὰ: Καλοῦ Ποιμένος, εἰς μωσαλεῖον τῆς Galla Placidia, Φιλοξενίας τοῦ Ἀβραάμ εἰς ἁγ. Βιτάλιον.

13α. Διὰ τὴν τέχνην τῶν μεταβυζαντινῶν εἰκόνων γενικῶς βλ. τὸ κατὰ πάντα ἐξαιρετικὸν ἔργον τοῦ Α. Ξυγοπούλου, Σχεδιάσμα τῆς Ἰστ. τῆς Ὁρθοξ. ζωγραφ. μετὰ τὴν Ἄλωσιν, σελ. 127-177, 203-256 καὶ ἰδιαίτερος 257 καὶ ἐξ.

14. W h i t t e m o r e, The Mosaics of St Sophia at Istanbul, σ. 31

πραγματικότητα, ἐν ᾧ «τὸ πολίτευμα ἡμῶν ὑπάρχει», παραλλήλως ὅμως δὲν ἀδιαφορεῖ καὶ διὰ τὴν ἐν τῷ κόσμῳ, ἥτις γίνεται προϋπόθεσις ἐπιτεύξεως τῆς οὐρανοῦ... Ὁ Χριστός, ἐξ ἄλλου, καὶ οἱ ἅγιοι μετέχουσι καὶ τῶν δύο κόσμων. Ἀνήκουσι μὲν εἰς τὸν κόσμον τῆς αἰωνιότητος, ὅμως διὰ τῆς ἱστορικῆς τῶν ὑπάρξεως συνδέονται καὶ πρὸς τὸν παρόντα κόσμον. Οὕτω, δεδικαιολογημένως τὰ στοιχεῖα ἐκφράσεως τῆς φυσικῆς πραγματικότητος, — ἥτοι ἐκεῖνου ὅπερ καλοῦμεν ρεαλισμόν, — καθίστανται ἐξ ἀρχῆς ἀναπόσπαστα εἰς τὴν ἀγιογραφίαν.

Ταῦτα ἔχουσι ὑπ' ὄψιν οἱ ὀρθόδοξοι ἀγιογράφοι, ὅταν ἱστορῶσι τὰ σώματα τῶν ἁγίων, ὅπως ἐπίσης καὶ αὐτὸν τὸν Κύριον, ὅστις «σὰρξ ἐγένετο» καὶ ὡς Θεάνθρωπος ἐπετέλεσε τὸ κοσμοσωτήριον ἔργον του. Ἐξ ἄλλου ἢ κατ' ἀνθρώπου μορφολογία ἦτο ἀπαραιτήτος ἐν τῇ τέχνῃ, διότι ἄλλως, (ὅπως π.χ. ἡ δι' ἄκρου συμβολισμοῦ ἢ δι' ἐντόνου ἀφαιρέσεως) δὲν θὰ ἐγένετο κατανοητὴ ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἢ ἀγιογραφία. Ἐργον ὅμως καὶ σκοπὸς αὐτῆς ἀείποτε ἦτο οὐχὶ νὰ παραστήσῃ τὴν παρούσαν πραγματικότητα καθ' ἑαυτήν, ἀλλὰ ταύτην ὡς ὑποτεταγμένην εἰς τὴν ἑτέραν — τὴν ὄντως — πραγματικότητα, διὰ τῆς ὁποίας ἐξευγενίζεται καὶ ἀνυψοῦται. Οὕτω συγκεκριμένως, τὸ σῶμα δὲν ἐνδιαφέρει τὴν ζωγραφικὴν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐν τῇ φιλή «σωματικῇ» ἐννοίᾳ, ἀλλ' ὡς ἀναδὸς τοῦ ἁγ. Πνεύματος, ἥτοι ἐν τῇ μορφῇ ἐκείνῃ ἐν ἣ διαλάμπει ἡ πνευματικότης, τ. ἔ. ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀπεικονίσει ἐν ἣ ὄντως ἀποδεικνύεται ὅτι ἐν αὐτῷ ἐνοικεῖ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ δὲν εἶναι τὸ ἀπλοῦν βιολογικὸν σῶμα τὸ ἀπεστερημένον τῆς Χάριτος. Ἐνεκα τῆς προϋποθέσεως ταύτης τὸ σῶμα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ τέχνῃ διατηρεῖ μὲν τοὺς μορφολογικοὺς χαρακτήρας του, ἀλλ' ὅμως οὗτοι δὲν ἀνταποκρίνονται εἰς τὴν λεγομένην καθαρὰν φυσικότητα, ἥτοι δὲν ἀποδίδονται κατὰ τὴν αὐστηρὰν φυσιοκρατικὴν ἀλήθειαν. Μάλιστα ἡ μείζων ἢ ἐλάσσων αὐστηρότης περὶ τὴν τοιαύτην ἀπόδοσιν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ κλάδου ἐκεῖνου τῆς χριστιανικῆς τέχνης, ὅστις ἐκάστοτε ἐπηρεάζει τὴν ἀγιογραφίαν, ἢ καὶ ἐκ τῆς περιόδου εἰς ἣν ἀνήκει αὐτὴ (Μακεδόνων, Παλαιολόγων κλπ.), ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω. Οὕτως ἡ μορφή ἢ ἔχουσι οἱ ἅγιοι ἐμφανίζεται εἰς τὰ ἔργα τὰ ἐμπνευσμένα ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ κλάδου τῆς τέχνης πολὺ ὀλίγον πιστῇ εἰς τὴν φυσικὴν πραγματικότητα. Ἐνταῦθα ἡ ἀτομικὴ ἀλήθεια καὶ ἡ πλαστικὴ φυσικὴ ἀπόδοσις παραμελοῦνται. Τὰ περιγράμματα τονίζονται καὶ παρέχεται ἔντονος ἐκφραστικότης, διὰ τῶν σχεδιαζομένων ὑπερμέτρως μεγάλων ἀμυδαλοειδῶν ὀφθαλμῶν καὶ τῆς σχηματικῆς ἀποδόσεως τῶν ἄλλων χαρακτηριστικῶν (ὄτων, γενείου κ.λ.π.). Οὕτως αἱ μορφαὶ ἐμφανίζονται φυσικῶς ἡλλωιόμεναι, ἀπέχουσι τῆς λεγομένης φυσικῆς ὠραιότητος. Ὁμοίως αἱ ἱεραὶ φυσιογνωμίαι δὲν κινοῦνται ζωηρῶς, δὲν χειρονομοῦσιν, οὐδὲ παρίστανται κατὰ φυσικὸν συμπλεκόμεναι ἐν τῷ χώρῳ, ἀλλ' ἀπλῶς παρατάσσονται εἰς τὴν σειρὰν ἰστάμεναι, κατ' ἐνώπιον ἐν τῷ ἀπροσδιορίστῳ, συνήθως, χρυσοῦ ἢ κυανθοῦ βάθει τῶν συνθέσεων. Τὰ σώματα πολλάκις φαίνονται δύσκαμπτα καθὼς καὶ τὰ καλύπτοντα ταῦτα ἐνδύματα.

Ἀντιθέτως πρὸς τὰ ἀνωτέρω εἰς τὰ ἔργα τὰ

ἐμπνευσμένα ἐκ τοῦ ἑλληνιστικοῦ κλάδου τῆς χριστιανικῆς τέχνης τὰ πρόσωπα ἀποδίδονται φυσικῶς ἀληθέστερα, διότι ἀντὶ τῶν ζωρῶν περιγραμμάτων καὶ τῆς ἐντόνου σχηματοποιήσεως ἐπικρατοῦσιν αἱ φωτοσκιάσεις, αἵτινες χαρακτηρίζουσι τὴν πλαστικὴν σωματικότητα, ἥτοι ἀποδίδουσι τὸν φυσικὸν ὄγκον. Εὐκαμπτα ἐπίσης εἶναι τὰ σώματα καὶ ὀργανικὴ ἢ πτυχολογία τῶν ἐνδυμάτων τῶν ἱερῶν μορφῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνταῦθα ἐμφανίζουσι χαριέσσας στάσεις, ὠραιὰς καὶ ἀρμονικὰς κινήσεις.

Ἄλλ' εἰς τὴν ὀρθόδοξον βυζαντινὴν ἀγιογραφίαν δὲν παρουσιάζονται συνήθως σαφῶς κεχωρισμένα καὶ ἀλλήλων διακρινόμενα τὰ ἔργα τῶν δύο σημειωθέντων κλάδων, διότι ὡς γνωστὸν οὗτοι ἐπέδρασαν ἐπ' ἀλλήλων εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς μιᾶς ὀρθοδόξου ζωγραφικῆς, ἥτις ἀρμονικῶς συνήνωσεν ἐν αὐτῇ τοὺς κλάδους τούτους. Τὴν συγχώνευσιν αὐτὴν εἰς ἐνιαίαν μορφήν, ἐν ἣ ἰσοροποῦσι τὰ στοιχεῖα τῶν δύο ἀντιθέτων κλάδων ἐπετέλεσε τὸ Βυζάντιον διὰ τῆς Πρωτευούσης του μάλιστα ἀπὸ τοῦ 7ου αἰῶνος, ὅτε οἱ Ἄραβες κατέκτησαν τὰ ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἑλληνιστικὰ κέντρα. Ἄλλ' ὅμως ἐπειδὴ συμβαίνει πολλάκις εἰς τὰ ἔργα τῆς ζωγραφικῆς παρὰ τὴν παράλληλον συνύπαρξιν νὰ ἐμφανίζονται ὑπερτεροῦντα ἢ ἄλλοτε καθ' ὀλοκληρίαν κυριαρχοῦντα τὰ στοιχεῖα τοῦ ἐνός ἐκ τῶν δύο κλάδων τῆς τέχνης, τοῦτο σημαίνει ὅτι ἡ ἀγιογραφία τῶν ἔργων ἐκεῖνων, δι' ἱστορικοὺς καὶ

Ἄγγελοι ἀπὸ τὴν Γέννησιν τοῦ Χριστοῦ τοῦ ναοῦ Ὁσίου Λουκά Λεβαδείας. Ψηφιδωτὸν 11ου αἰῶνος.

ἄλλους λόγους, ὑπέστη ἄμεσον καὶ ἰσχυρὰν τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ὑπερισχύοντος κλάδου¹⁶.

Μετὰ τὴν εἰκονομαχίαν ἐπικρατοῦσι βεβαίως τὰ ἀσκητικὰ ἰδεώδη ἐν τῇ τέχνῃ διὰ τῶν ὑπερισχυσάντων μοναχῶν, ὅμως ὁ διαμορφούμενος εἰκονογραφικὸς τύπος τοῦ ἀσκητοῦ ἀγίου καὶ ὁσίου, παρὰ τὴν ἀφρημένην ἔκφρασιν καὶ τὴν βαθεῖαν πνευματικότητα, εἶναι τύπος μὴ ἀγνοῶν τὸν ρεαλισμὸν, ὅπως τουλάχιστον δεικνύει ἡ ἔντονος ἰσχύότης τοῦ σώματος, τὸ ρυτιδωμένον πρόσωπον μὲ τὸ τραγικὸν καὶ πικρὸν στόμα, ἡ στοχαστικὴ συνοφρύωσις, τὸ ἀτακτον τῆς κόμης, τῶν γενειῶν κ.τ.τ.¹⁷.

Ἡ στροφή πρὸς τὰς ἑλληνικὰς πηγὰς κατὰ τὴν περίοδον τῶν Μακεδόνων καὶ Κομνηνῶν καὶ τὸ ὅλον κλίμα τῆς ὁμωνύμου ἀναγεννήσεως ἰσοδυναμεῖ βεβαίως πρὸς ρεαλιστικώτερον ἐμφάνισιν τῆς ἀγιογραφίας. Οὕτως ἡ τέχνη αὕτη ἀγαπᾷ τὰς ὠραίας κεφαλὰς, τὰ στρογγύλα καὶ εὐτραφεῆ πρόσωπα, τὰς ροδίνας ἀποχρώσεις τῶν σαρκῶν, τὴν εὐγένειαν καὶ τὴν γλυκύτητα τῶν βλεμμάτων, ἐνὶ λόγῳ τὴν χάριν καὶ τὴν κομψότητα—ὅπως βλέπομεν εἰς τὰς μικρογραφίας τῶν χειρογράφων καὶ τὴν μνημειακὴν ζωγραφικὴν¹⁸.

Οἱ χρόνοι τῶν Παλαιολόγων μὲ τὴν ζωηρὰν ἀναβίωσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς ἀρχαιότητος¹⁹ εἶναι οἱ χρόνοι τοῦ χαρακτηριστικοῦ ρεαλισμοῦ τῆς ὀρθόδοξου ἀγιογραφίας. Οἱ εἰκονογραφικοὶ τύποι ὑπενθυμίζουσι πολλάκις μορφὰς τῆς πραγματικότητος, πρὸς τὰς ὁποίας ὁ πιστὸς αἰσθάνεται ὅτι ἔχει ἄμεσον οἰκειότητα. Οὕτω π.χ. ἄγιοι, προφήται καὶ ἱεράρχαι ἀνάγουσιν εἰς σεβασμίας μορφὰς γερόντων μὲ τὰς ἰσχυρὰς ρυτίδας τῶν προσώπων, τοὺς ἐκφραστικούς ὀφθαλμούς, τὰς γρυπὰς ρίνας, τὰς πυκνὰς ὄφρυς, τοὺς πλατεῖς μύστακας καὶ τὰς πλουσίας γενειάδας. Γυναῖκες, μὲ τὰ ὠσειδῆ πρόσωπα καὶ τὰ ἐξέχοντα μῆλα τῶν παρειῶν των, ἡ τὰ στρογγύλα τοιαῦτα καὶ τὰς πλατείας σιαγόνας, ἀποδίδουσιν ἀναλόγους τύπους τῆς πραγματικότητος. Νεανικὰ πρόσωπα καὶ ἄβροι ἄγγελοι προϋποθέτουσιν ἐξηυγενισμένας νεαρὰς φυσιγνωμίας, τὰς ὁποίας συνεχῶς ἔφερον εἰς τὸ προσκίγιον ἢ ἔρευνα τῶν εἰκονογραφημένων ἑλληνιστικῶν χειρογράφων. Τὸν προσωπογραφικὸν ρεαλισμὸν συμπληροῦσιν αἱ ἀληθεῖς κινήσεις καὶ αἱ εὐρεῖαι χειρονομίαι, ἔτι δὲ ἡ ὅλη ζωηρὰ συγκίνησις τῶν φυσιγνωμιῶν, ἥτις πολλάκις ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ δραματικοῦ πάθους. Ὁ παλμὸς τῆς ζωῆς δονεῖ ἐπίσης τὰς πολυπροσώπου συνθέσεις, τῶν ὁποίων τὰς μορφὰς συνδέουσιν ἡ ἐπιτυχῆς ἀνταπόκρισις τῶν βλεμμάτων, τῶν κλίσεων τῶν κεφαλῶν, καὶ τῶν σωμάτων καὶ αἱ χειρονομίαι αἱ ζωγραφοῦσαι ἀριστοτεχνικῶς τὰς ὑψηλὰς σκέψεις.

Ὁ ρεαλισμὸς συνεχίζεται εἰς τοὺς μεταβυζαντινοὺς χρόνους καὶ μάλιστα εἰς τὰς φορητὰς εἰκόνας, αἵτινες

σχετικῶς ἐπηρεάζονται καὶ ἐκ τῆς Δυτικῆς Ἀναγεννήσεως, καίτοι αἱ καλλίτεραι ἐξ αὐτῶν ἐναρμονίζουσι τὸ στοιχεῖον τοῦτο πρὸς τὴν βυζαντινὴν πνευματικὴν παράδοσιν.

Καθ' ὅλας τὰς ὡς ἄνω σημειωθείσας περιόδους τῆς ὀρθόδοξου τέχνης τὸ ρεαλιστικὸν στοιχεῖον δὲν ἔλαβε τὴν κυρίαρχον θέσιν, ἣν ἔλαβεν ἐν τῇ Δύσει. Ὡς δηλ. ἐγένεν ἤδη ἀντιληπτόν, ἐξ ὅλης τῆς μετὰ χειρὰς μελέτης, ὁ ρεαλισμὸς ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἀγιογραφίᾳ δὲν ἀποτελεῖ δουλικὴν μίμησιν καὶ φωτογραφικὴν ἀπόδοσιν ζώντων προτύπων καί, γενικώτερον, τῆς φυσικῆς λεγομένης πραγματικότητος. Διότι ἐν τῇ—κατ' ἀρχὴν διαπιστωμένῃ—ἐντάξει αὐτοῦ εἰς τὸ ὅλον ὑπερβατικὸν κλίμα τῆς Βυζαντινῆς ἀγιογραφίας ἐξιδανικεύεται καὶ ἐξευγενίζεται, μεταποιοούμενος εἰς στοιχεῖον ὑψηλῆς ἐκφράσεως, χαρακτηριστικῶς μάλιστα τὴν ἐν λόγῳ τέχνην. Πρόκειται δηλ. καὶ ἐνταῦθα περὶ τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς φυσικῆς πραγματικότητος εἰς μίαν ἀνωτέραν σύλληψιν μορφῆς, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει λ.χ. καὶ εἰς τὰ καλλίτερα ἔργα τῆς ποιήσεως καὶ τῆς λογοτεχνίας. Δὲν εἶναι βεβαίως ἀνάγκη νὰ εἴπωμεν πόσον ἡ φιλόσοφος διάθεσις καὶ ἡ ἄλλη θεολογικὴ εὐαισθησία τοῦ καλλιτέχνου ἀποτελοῦσι τὸν κύριον παράγοντα τῆς τοιαύτης καλλιτεχνικῆς δημιουργίας. Ἐν ταύτῃ ὁ πιστὸς ἔχει τὴν αἰσθησιν τοῦ ὕλικου, ὅπερ ὅμως μετ' ἐσχ' ἡματίσθη κατ' οὐσίαν²⁰, ἦτοι «ἐνεδύθη τὴν ἀθανασίαν»²¹. Ὁ πιστὸς δηλ. ἀτενίζων τὰ τοιαῦτα ἱερὰ ἔργα αἰσθάνεται οἰκειότερα τὰ εἰκονιζόμενα πρόσωπα διὰ τῆς πρὸς αὐτὸν ὁμοιότητος, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ἀντιλαμβάνεται τὸ στοιχεῖον τοῦ ὑπερβατικοῦ, ὅπερ ἀποτελεῖ τὸ οὐσιῶδες γνώρισμα τούτων. Τοῦτο συμβαίνει διότι ἐν τῇ ὀρθόδοξῳ ζωγραφικῇ ἔχομεν τὸν ὑπερπροσωπικὸν ρεαλισμὸν, ὅστις ὁρμάται μὲν ἐξ ἐμπειρικῶν δεδομένων—πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς, διὰ ζωροτέρας ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων ἐπενεργείας, εὐκολωτέρας οἰκειώσεως τοῦ πνεύματος τῆς εἰκονογραφίας ὑπὸ τῶν πιστῶν—ὅμως δὲν ἀποτελεῖ ἀντιγραφὴν συγκεκριμένην προτύπων (modèles), ὅπως πράττει κατὰ κανόνα, ὡς εἶδομεν, ἡ θρησκευτικὴ τέχνη τῆς Δύσεως. Οἱ ὀρθόδοξοι ἀγιογράφοι προσεγγίζοντες τὰς ἱερὰς μορφὰς πρὸς ἡμᾶς διὰ τοῦ ρεαλιστικοῦ στοιχείου κατορθώνουσι, κατὰ θαυμαστὸν τρόπον, ὅπως μὴ ἀποστερήσωσιν αὐτὰς τῆς ἀληθοῦς πνευματικῆς των φύσεως, ἦτοι τοῦ στοιχείου ἐκείνου τοῦ μὴ ὄντος «ἐκ τοῦ κόσμου τούτου». Δύναται νὰ λεχθῇ ἐνταῦθα,—ὡς παρετηρήθη ἤδη προσφωῶς διὰ τὴν λατρείαν²²,—ὅτι εἰς τὰ ἐν λόγῳ ἔργα συνενοῦνται εἰς θαυμαστὴν ἐνότητα καὶ ἀρμονίαν «οὐρανὸς καὶ γῆ, αἰωνιότης καὶ χρόνος, χάρις καὶ φύσις, πνεῦμα καὶ σὰρξ, σύμβολον καὶ πραγματικότης». Ἐκφραστικὰ παραδείγματα ἔστωσαν αἱ Μακεδονικαὶ τοιχογραφίαι (ὡς τοῦ Πρωτάτου, τοῦ παρεκκλησίου ἁγ. Εὐθυμίου ἐν ἁγ. Δημητρίῳ Θεσ/νίκης, τοῦ Nerezí, Γκρατσανίτσης καὶ Σοποτσάνης), αἱ τῆς

16. Π.χ. τὰ ἀνατολικά στοιχεῖα—τέχνης Συρίας, κατόπι Καππαδοκίας κ.λ.π.

17. Grabar, La décoration byzantine, Paris et Bruxelles 1928, σελ. 19.

18. Βλ. π.χ. τὸν ὠραῖον ἄγγελον εἰς τὴν "Ὁρασιν τοῦ Ἰεζεκιήλ τοῦ κώδ. Paris, Gr. 510, τοῦ 9ου αἰ., O mont, ἐνθ' ἄν. LVIII. Πρβλ. καὶ τὰ ψηφιδωτὰ τοῦ Δαφνίου ἐν Millel, Daphni, πίνακες.

19. Ch. Diehl, La renaissance de l'art byzantin au XIVme siècle, ἐν Byzantion, τόμ. II, (1925) Paris 1926, σελ. 299 κέξ.

20. «Καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα.» Α' Κορ. ιε' 52.

21. Ἐνθ' ἄν. 54.

22. Εὐάγγ. Δ. Θεοδώρου, Ἡ μορφωτικὴ ἀξία τοῦ ἰσχύοντος Τριῶδου, ἐν Ἀθήναις 1958 σ. 149-150. Πρβλ. καὶ τοῦ αὐτοῦ, Τὸ ὀρθόδοξον λειτουργικὸν ἢ μυσταγωγικὸν κήρυγμα, ἐν Ἀθήναις 1960, σελ. 45.

Κωνσταντινουπόλεως (έννοοῦμεν τὰς τῆς μονῆς τῆς Χώρας), τοῦ Μυστρᾶ (Μητροπόλεως, Περιβλέπτου, Παντανάσσης) καὶ πλείστων ἄλλων Ἐκκλησιῶν.

Εἰς τὰ μνημεῖα ταῦτα ἐνῶ ὁ ρεαλισμὸς τῶν προσώπων ἐκφράζει πολλάκις ἐντονὸν δραματικὸτητα, ὅμως τὰ ἄλλα μορφολογικὰ στοιχεῖα συντίθενται μετ' αὐτοῦ καὶ συγχωνεύονται κατὰ τοιοῦτον θαυμαστὸν τρόπον, ὥστε ἡ πνευματικὴ πραγματικότης νὰ παραμένῃ ἢ ὑπερτέρα μορφοποιὸς δύναμις ἢ τάναντία εἰς ταῦτὸ ὀδηγοῦσα, ἐπὶ πάντων κυριαρχοῦσα καὶ τὰ πάντα ἐπισφραγίζουσα. Εἰς τὸν Ἐπιτάφιον θρῆνον τοῦ Νερεζί ἐν Σερβίᾳ (12ος αἰὼν) ἐπὶ παραδείγματι, τὰ μὲν πρόσωπα εἶναι πλήρη ζωῆς καὶ δραματικῆς ἀληθείας (βλ. εἰκ. προηγ. φύλ. «Ἐκκλησίας»), ἀλλ' ἡ πλαστικὴ τῶν σωμάτων, ὁ ρυθμὸς τῆς συνθέσεως (βλ. π.χ. τὴν χεῖρα τῆς Θεοτόκου ἥτις ρυθμικῶς ἔρχεται διὰ τῆς καμπύλης αὐτῆς ὡς συνέχεια τοῦ κύκλου τοῦ φωτοστεφάνου τοῦ Χριστοῦ) καὶ τῆς πτυχολογίας δηλοῦσι τὸν ὅλον ἀντιπραγματικὸν χαρακτήρα τῆς τέχνης. Εἰς τὰ ἐνδύματα πάλιν τῶν ἄλλων σημειωθέντων ἀνωτέρω παλαιολογίων μνημείων, ἐνῶ διαπιστοῦται ἡ φυσικότης κατὰ τὴν ὀργανικότητα καὶ τὴν εὐκαμψίαν τῆς πτυχολογίας, ὅμως ταῦτην ὑποτάσσει διὰ τοῦ γεωμετρικοῦ ρυθμοῦ τῶν πτυχῶν (βλ. πίν. προηγ. φύλλου) εἰς τὸ ὑπερβατικὸν σχῆμα τῆς ὀρθοδ. ἀγιογραφίας. Εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου τῆς πολλάκις μνημονευθείσης Sopotschani ἔχομεν πάλιν φυσικὴν ἀλήθειαν εἰς τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πτυχοῦμενα ἐνδύματα καθὼς καὶ τρίτην διάστασιν ἐν τῷ χώρῳ, ἀλλ' ὅμως ὁ ρυθμὸς, ὅστις ἐνώνει τὰς μορφὰς πρὸς ἀλλήλας καὶ τάσσει αὐτὰς καθ' ἀρμονικοὺς ὁμίλους, ἡ ὑπερκόσμιος ἔκφρασις τῶν βλεμμάτων καὶ ἡ ὑψηλὴ εὐγένεια τῶν κινήσεων καὶ τῶν χειρονομιῶν, δηλοῦσι τὴν ἐξιδανικέυσιν τῆς συνθέσεως καὶ ἀνύψωσιν αὐτῆς ὑπεράνω τῶν γητίνων. Ὁ Χριστὸς ὡς Δωδεκαετής, εἰς τὴν τοιχογραφίαν τοῦ ναοῦ τῆς Bojana παρὰ τὴν Σέρβιαν (1259) ἔχει πολλὴν φυσικὴν ὠραιότητα εἰς τὸ πρόσωπον (βλ. παρατιθεμένην εἰκόνα, ἀλλ' αὕτη ὅμως διὰ τῆς ὅλης πλαστικῆς ἐκτελέσεως (βλ. ἀριστερὸν ὄφθαλμὸν) προσέλαβεν ἐξαυλωμένον, ὑπερκόσμιον χαρακτήρα^{22α}.

Δι' ὅλων τῶν ἀνωτέρω γίνεται, νομίζομεν, φανερόν ὅτι ἡ καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιαστικὴ ζωγραφικὴ προσεπάθησε νὰ ἐκφράσῃ διὰ τοῦ ἐξιδανικευμένου ρεαλισμοῦ τὴν πίστιν τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι οἱ ἅγιοι ἐνῶ ἔζων ἐν τῷ φυσικῷ κόσμῳ, ὅμως διὰ τὴν ὅλην ἀρετὴν αὐτῶν

ἤξιώθησαν τῆς Θ. Χάριτος, ἥτις ἐξύψωσε καὶ ἐπνευματοποίησε τὸν ἐπὶ γῆς βίον των. Αἱ ἱεραὶ εἰκόνας λοιπὸν ὀφείλουσι νὰ αἰσθητοποιῶσι διὰ τῆς τέχνης τὴν παρουσίαν ταύτην τῆς Χάριτος τοῦ ἁγ. Πνεύματος εἰς τὰς ἱεράς φυσιογνωμίας, ἥτις «ἐθέωσεν»²³ τὸ ὕλικόν των στοιχεῖον καὶ ἥτις ἐξ ἄλλου ἐνυπάρχει εἰς τὰς εἰκόνας καὶ ἐνεργεῖ διὰ τούτων. Χαρακτηριστικώτατα ἐπάγεται ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τῷ πρώτῳ λόγῳ περὶ τῶν εἰκόνας: «οἱ γὰρ ἅγιοι καὶ ζῶντες πεπληρωμένοι ἦσαν πνεύματος ἁγίου καὶ τελευτησάντων αὐτῶν ἡ χάρις τοῦ ἁγ. Πνεύματος ἀνεκφούτῳ ἐνεστί καὶ ταῖς ψυχαῖς καὶ τοῖς σώμασιν ἐν τοῖς τάφοις, καὶ τοῖς χαρακτῆρσι καὶ ταῖς ἀγίαις εἰκόσιν αὐτῶν, οὐ κατ' οὐσίαν, ἀλλὰ χάριτι καὶ ἐνεργείᾳ»²⁴.

(Συνεχίζεται) **ΚΩΝΣΤ. Δ. ΚΑΛΟΚΥΡΗΣ**
Ἰφηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

23. Βλ. καὶ σελ. 55-56 τῆς παρούσης μελέτης, ἐνθα γενικώτερον τὸ πρᾶγμα. (Ἐνταῦθα ὅμως περιοριζόμεθα εἰς τὴν περίπτωσιν τῶν ρεαλιστικῆς μορφῆς ἁγίων). Ὁ Χριστὸς «θεώσας τὸ πρόσωπον» τὸ ἀνθρώπινον (ἐνθ' ἀν., σελ. 47) διὰ τῆς ἐνσάρκωσός του παρέσχε, διὰ τοῦ ὅλου ἀπολυτρωτικοῦ Αὐτοῦ ἔργου, τὴν δυνατότητα εἰς τὸν ἄνθρωπον τῆς μετὰ τοῦ Θεοῦ ἐνώσεως. (Ἰβρβλ. καὶ Διογυσίου Ἀρεοπαγίτου, Περὶ οὐρανόθεν Ἱεραρχίας, ἐν Migne, P.G. 3,376 «θεώσις ἐστὶν ἡ πρὸς Θεόν, ὡς ἐφικτόν, ἀφομοίωσις τε καὶ ἔνωσις»).

24. Migne, P.G. 94, 1249 κέξ.

Ἡ Ἀνάστασις τοῦ Χριστοῦ (εἰς Ἄδου Κόθοδος). Ὑψηλὸν ἐκ τοῦ ναοῦ τῶν ἁγ. Ἀποστόλων Θεσσαλονίκης (14ος αἰ.).

22α. Ἡ ἀγιογράφισις τέχνη τῆς Bojana ὀφείλεται ὅπως δῆποτε εἰς τεχνίτην ἐκ Κων/πόλεως. Βλ. Grabar ἐνθ' ἀν. σελ. 37.

«Οἱ τὴν χάριν λαβόντες τῶν ἱαμάτων ἐραπλοῦτε τὴν ὥσιν τοῖς ἐν ἀνάγκαις, Ἰατροὶ θαυματουργοὶ ἐνδοξοὶ· ἀλλὰ τῇ ὑμῶν ἐπισκέψει, καὶ τῶν πολεμίων τὰ θράση κατενώσατε, τὸν κόσμον ἰόμενοι ἐν τοῖς θαύμασιν».

(Κοντάμιον τῶν ἁγ. Ἀναγύρων,
Κοσμά καὶ Δαμιανοῦ, τῶν ἐν Ρώμῃ)

Ο ΕΚ ΣΙΦΝΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΙΕΡΑΠΟΣΤΟΛΟΣ ΕΝ ΑΙΘΙΟΠΙΑ.

Ὁ ἱερομόναχος Στέφανος ὑπῆρξεν εἰς ἐκ τῶν ἀξιολόγων κληρικῶν τοῦ ἱ' αἰῶνος. Ὡς πρὸς τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς αὐτοῦ αἱ γνώμαι διίστανται. Τινὲς θεωροῦν αὐτὸν ὡς Κύπριον¹. Τὸ πιθανώτερον ὅμως εἶναι, ὅτι ἐγεννήθη ἐν τῇ εὐάνδρῳ νήσῳ τῶν Κυκλάδων Σίφνῳ², ἀρχὰς τοῦ ἔτους 1700. Φύσει δὲ φιλομαθῆς καὶ εὐφυέστατος παιδιόθεν, ἀφιερῶθη εἰς τὴν μελέτην καὶ τὴν σπουδὴν ἀποκτήσας οὕτω μόρφωσιν οὕτην τυχοῦσαν, ἐκπαιδευθεὶς παρ' ἀριστοῖς διδασκάλους, εἰς τρόπον ὥστε ἐπέτυχεν ν' ἀναδειχθῆ ἐπιφανῆς διδάσκαλος τῆς ἐποχῆς αὐτοῦ. Συνάμα δ' ἐπιποθῶν τὴν ἀνωτέραν φιλοσοφίαν, τὴν ἠθικὴν τελειότητα καὶ τὴν ἐξυπηρέτησιν τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς παγγαλέποις ἐκείνοις καιροῖς, ἤσπασθη ἐνωρὶς τὸν μοναχικὸν βίον, προχειρισθεὶς εἰς διάκονον καὶ πρεσβύτερον, τιμηθεὶς καὶ διὰ τοῦ ὄφικίου τοῦ ἀρχιμανδρίτου. Τοιοῦτοτρόπως ἀφιερῶθη ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὸ ἔργον τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ δουλεύοντος ἔθνους. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν εἰργάσθη φιλοτίμως, ὡς διδάσκαλος εἰς τὴν περιφέρειαν ἐν Σίφνῳ Σχολὴν τοῦ Παναγίου Τάφου³. Εἰς αὐτὸν δ'

ὀφείλεται, κατὰ μέγιστον μέρος, εἰς τοὺς κόπους καὶ τὰς ἐμπνεύσεις αὐτοῦ ἡ ἀνασυγκρότησις τῆς ὑπ' ὄψιν Σχολῆς, ἧς ὑπῆρξε πεφωτισμένος διδάσκαλος. Αὐτὸς ἀπνεῦμα δραστήριον δὲν περιωρίσθη ἀπλῶς εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπισκεπτόμενος τὰς διαφόρους νήσους ἤγγρευε μαθητάς, ὡς ἔπραττον τό τε πάλαι καὶ κατὰ τὸν Δ' μ.Χ. αἰῶνα οἱ ἐν Ἀθήναις σοφισταὶ καὶ οἱ ἐκ τούτων ἀπεσταλμένοι⁴.

Κληθεὶς εἶτα παρὰ τοῦ ἐξ Ἀνδρου καταγομένου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Ματθαίου, τοῦ Ψάλτου⁵, ἐνετάχθη εἰς τὴν δύναιμιν τῶν κληρικῶν τοῦ Πατριαρχῶν, οἱ Σίφνιοι προσέφερον ἐξ ἰδίων αὐτῶν προθύμως καὶ εὐχαρίστως.

Γνωστοὶ διδάσκαλοι τῆς Σχολῆς ταύτης, πλὴν τοῦ ἀνωτέρου Στεφάνου, εἶναι ὁ Δανιὴλ, ὁ Κεραμεύς, ὁ ἐκ Λακωνίας Ἐμμανουὴλ Τρογάνης, ὁ ἐξ Ἰωαννίνων Χρῦσανθος, ὁ διαπρεπῆς Μισαὴλ ὁ Πάτριμος καὶ ὁ Σίφνιος Νικόλαος Χρυσόγελος, ὅστις πολλαπλῶς ἐτίμησε τὴν γενέτειραν αὐτοῦ.

Ἡ διαληφθεῖσα Σχολὴ τῆς Σίφνου κατέστη ὄντως οἰκονομικῶν παιδευτήριον τοῦ Ἀρχιεπισκόπου. Κατ' ἐκείνην δὲ τὴν περίοδον τῆς στυγνῆς τουρκοκρατίας αὕτη ὑπῆρξε τὸ πνευματικὸν φυτώριον τῆς Ὀρθοδόξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας. Πολλοὶ εἶναι οἱ ἐξ αὐτῆς μαθηταί, ὅτινες διεκρίθησαν, μετὰ ταῦτα, ὡς κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ εἰς τε τὰ γράμματα καὶ τὴν καθ' ὅλου πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ζωὴν, προσέφεραν δὲ ὑψίστας υπηρεσίας εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ χεῖμαζόμενον ἔθνος. Ἀναφέρομεν Ἰωαννίκιον τὸν Β', Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, τετράκις ἀνεληθόντα τὸν περιφανῆ Θρόνον τῆς Κωνσταντινουπόλεως, Ἰερόθεον τὸν Β', Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας, Γρηγόριον τὸν Σίφνιον, ἱεραποστολικῶς δράσαντα ἐν Ἰνδίας κ. ἄ. Πολλοὶ ὡσαύτως ἐκ τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς ταύτης ἐχηρημάτισαν γραμματεῖς τῶν ἡγεμόνων τῆς Μολδοβλαχίας, ἐνῶ ἕτεροι ἀνεδείχθησαν διαπρεπεῖς διδάσκαλοι, ὡς ὁ Νεόφυτος Βάμβας.

Ἡ Σχολὴ αὕτη τοῦ Παναγίου Τάφου μετεφέρθη τῷ 1834 εἰς τὴν διαλυθεῖσαν, τότε, Μοῆν τῶν Ἁγίων Χρυσοστόμου, ἐκεῖθεν δὲ, τῷ 1844 εἰς ἴδιον κτίριον, παρὰ τὸν Ἅγιον Ἀρτέμιον, ἐν Ἀπολλωνίᾳ, ἀνεγερθὲν δαπάναις τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Σιφνίων. Μετὰ δὲ τὸ 1862 ἡ περιώνυμος αὕτη Σχολὴ ἔπαυσε νὰ ὑφίσταται (βλ. Γκιώνη, ἐνθ' ἂν. Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου (ἀποθανόντος Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν), Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ἐν Ἀθήναις 1921, σελ. 200. Σπεράντσα Θεοδοσίου, Νικόλαος Χρυσόγελος, μέγας Διδάσκαλος τοῦ Γένους, πρῶτος ὑπουργὸς τῆς Παιδείας καὶ Ἐκκλησιαστικῶν καὶ πρωτεργάτης τῆς ἐκδόσεως τοῦ συνοδικοῦ Τόμου, Ἀθήναι 1954, σελ. 9—10).

4. Εἰς ἀγγελλίδου, ἐνθ' ἂνωτ.

5. Οὗτος ἐγεννήθη περὶ τὸ ἔτος 1700, ἐν Ἀνδρῳ. Μεταβάς ἐνωρὶς εἰς Ἅγιον Ὄρος ἐκάθη Μοναχός. Ἄγνωστον ποῦ ἐξεπαιδεύθη ἀριωτάτα, εἰς τρόπον ὥστε κατέστη, καθ' ἃ ἀναφέρει ὁ Ἀθ. Κομνημὸς—Γυφλόγης, ἀνὴρ ἐλλόγιμος, «πολυῖστωρ» καὶ ἐπανεῖνται εἰς ἐπίσημα πατριαρχικὰ ἔγγραφα ὡς «πεπαιδευμένος». Προσληφθεὶς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Ἀλεξανδρινοῦ Θρόνου ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Κοσμᾶ Γ', ἐγένετο μητροπολίτης Λιβύης, τῷ 1743, καὶ ὡς τοιοῦτος διετέλεσεν ἡγουμένος τῆς ἐν Βλαχίᾳ Μονῆς «Ζικατᾶρι», ὅθεν ἐξελέγη, τῇ 26 Σεπτεμβρίου 1746, Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας, διοικήσας δεξιῶς, μετὰ πολλῆς δὲ ἱκανότητος καὶ δραστηριότητος τὴν Ἐκκλησίαν ταύτην, καταστάς εἰς τὸν διαπρεπεστέρων Πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας. Παραιτηθεὶς τοῦ θρόνου αὐτοῦ, τῇ 9 Ἰουλίου 1766, ἐξεδήμησε πρὸς Κύριον τῇ 25 Ἀπριλίου 1775 (βλ. Παπαδόπουλου Δ., ἐνθ' ἂνωτ., τὸ ὑ αὐτοῦ ἁ Ἐκκλησία τῆς Ἀνδρου ἀπὸ τοῦ Δ' αἰῶνος μέχρι τῆς συγχρόνου περιόδου, ἐν Ἀνδρῶν Χρονικῶν, 1948, σελ. 82).

1. Γκιώνη Κ., Ἱστορία τῆς νήσου Σίφνου ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς μετὰ τῆς περιγραφῆς τῶν ἀρχαίων αὐτῆς μεταλλείων χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἐν Σύρῳ 1876, σελ. κθ', ἐνθα στηρίζεται καὶ ὁ ἱστοριοδίφης Περικλῆς Ζερλέντης (βλ. Ζερλέντης Π., Προσθήκη εἰς τὰ τοῦ ἐν τῇ νήσῳ Σίφνῳ Σχολείου, ἐν Ἀθηναϊκῆ Ἐπετηρῆς, ἔτ. Α' (1918), σελ. 308), Εὐαγγελλίδου Τρ., Ἡ παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας, τόμ. Β', ἐν Ἀθήναις 1936, σελ. 328.

2. Βιτάλη Φιλαρέτου, Ἀρχιμ., Ὁ Σίφνιος Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἰερόθεος ὁ Β', Σταφυλοπάτης, Ἀθήναι 1956, σελ. 9—10. Κονιδόρη Γ., Ἀβησσυνιακὴ Ἐκκλησία ἢ Ἐκκλησία τῆς Αἰθιοπίας, ἐν Ἀθηναϊκῆ καὶ Ἐκκλησιαστικῆ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ, τόμ. Α', στ. 37. Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας Ἀλεξανδρείας, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1935, σελ. 765. Παπαδόπουλου Δ., Ματθαῖος ὁ Ἀνδρῶν Πάπας καὶ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας καὶ πάσης γῆς Αἰθιοπίας. Βιογραφικὸν Συγγραμμῶν, ἐν Ἀθήναις 1904, σελ. 17. Συνοδινῶν Πολυκάρπου, Μητροπολίτου πρώην Μεσσηνίας, Ἐκκλησιαστικὰ ἀπομνημονεύματα, ἐν Ἀθήναις, σελ. 13.

3. Εἰς τὴν καθ' ἑξοχὴν νήσον τοῦ πνεύματος καὶ τῶν γραμμάτων ἰδρύθη περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1600 ἡ πολύφημος Σχολὴ, ἐπιωνυμουμένη τοῦ Παναγίου Τάφου, καθ' ὅσον ὑπὸ τοῦ, ὡς Σιφνίου φερομένου, Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Δοσιθέου Β' (1669—1707), τῇ αἰτήσει τῶν Σιφνίων, παρεχωρήθη τέλος εἰς τὴν Κοινότητα τῆς Σίφνου τὸ παρὰ τὴν ἀρχαίαν πρᾶτευουσαν αὐτῆς (Κάστρον) κείμενον Μετόχιον τοῦ Ἁγίου Τάφου ὑπὸ τὸν ῥητὸν ὅρον, ὅπως φέρη ἡ Σχολὴ αὕτη τὸ ὄνομα τοῦ Παναγίου Τάφου.

Περὶ τῶν, καὶ σήμερον εἰσέτι ἄριστα διασῳζομένων, δύο περιφώνων βυζαντινῶν ναῶν ἀνηγέρθησαν ἀθουσα διδασκαλίας καὶ πολλὰ ἕτερα δωμάτια διὰ τὴν διαμονὴν τῶν τε διδασκάλων καὶ τὴν διήμερουσιν πάντων τῶν μαθητῶν τῆς Σχολῆς, ὡς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν διαμονὴν τῶν ἐν αὐτῇ σπουδάζοντων ξένων τοιούτων. Συνετηρεῖτο δὲ ἡ Σχολὴ αὕτη ἐκ τῆς σημαντικῆς περιουσίας τοῦ Μετοχίου, ἐνῶ ἀργότερον, ὅτε τὰ κτήματα ταῦτα δὲν ἐπῆρουν διὰ τὰ πολλαπλασιασθέντα ἐξοδα τῆς Σχολῆς, συνετελεῖται τῆς ἀθροῦς προσελεύσεως πολλῶν μαθη-

χικοῦ Θρόνου Ἀλεξανδρείας, εἰς τὸν ὁποῖον καὶ προσήνεγκεν ὑφίστας ὑπηρεσίας.

Κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον ἐν Αἰθιοπία ὑπῆρχον πλείστοι Ἕλληνες, πολλοὶ δ' ἐξ αὐτῶν ὑπηρετοῦν εἰς τὸν αἰθιοπικὸν στρατὸν καὶ εἰς αὐτὴν τὴν αὐλὴν τοῦ Βασιλέως τῶν Αἰθιοπῶν. Εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι Ἕλληνας, ἐκ Σκοπέλου, εἶχε καταλάβει καὶ αὐτὸ τὸ ἀξίωμα τοῦ πρωθυπουργοῦ. Συνεπεία τούτου, ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ γεγονότος, ὅτι ἡ Αἰθιοπία, τότε, ἐταράσσεται ἀπὸ μονοφυσικῆς ἔριδας καὶ συζητήσεις⁶, ἡ προσοχὴ τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ἐστράφη πρὸς τὰ ἐκεῖ, ἐνεργῶς ἐπιζητήσαντος, ὅπως ἐκμεταλλευθῆ ὑπὲρ τῆς Ὀρθοδοξίας τὴν αὐτότε ἐπικρατοῦσαν τοιαύτην κατάστασιν.

Κατ' Ὀκτώβριον τοῦ 1750, ἐν Κωνσταντινουπόλει εὐρισκόμενος, ἔλαβεν ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ Βασιλέως (Νεγκούς) τῶν Αἰθιοπῶν Ἰησοῦ Β' Τγᾶσου⁷. Ἐν αὐτῇ ἀνεκκίον, ὅτι ἐνίκησε γείτονα αὐτῷ ἀλλόφυλον βασιλέα καὶ ἐπεθύμει ζωηρῶς, ὅπως δυνηθῆ καὶ ἐκστρατεῦση τάχιστα εἰς Παλαιστίνην, πρὸς κατάληψιν τῆς Ἱερουσαλὴμ καὶ ἀπολύτρωσιν ἐκ τῶν ἀπίστων τοῦ Παναγίου Τάφου, ὃν θὰ προσεκίνοι εὐλαβῶς καὶ ἐξέφραζε τὸν πόθον, ὅπως ἴδῃ, τότε, συντελουμένην τὴν ἑνωσιν τῆς Αἰθιοπικῆς Ἐκκλησίας μετὰ τῆς Ἑλληνικῆς Ὀρθοδόξου τοιαύτης. Παρακάλει δ' ἐν τέλει, ὅπως εὐδοκήσῃ καὶ ἀποστείλῃ πρὸς αὐτόν, ἐν Ἀβησσυνία, διδάσκαλον σοφόν, πνευματικὸν πατέρα, εἰ δυνατόν Ἱεράρχην, ἵνα παρ' αὐτοῦ διδαχθῆ τὰ γνήσια τῆς ὀρθοδόξου πίστεως δόγματα⁸.

Μετὰ τοῦ Βασιλέως καὶ ἡ Βασιλομήτωρ αὐτοῦ Μάρθα ἐπεμφε παρομοίαν ἐπιστολὴν, δι' ἧς παρακάλει τὸν Πατριάρχην, ὅπως ἀποστείλῃ εἰς Αἰθιοπίαν ζυλοργούς, χρυσοκόους καὶ τοὺς «Κανονισμοὺς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου», ἧτοι τὰ Πρακτικὰ τῶν Ἑπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων⁹.

Ὁ Ἀλεξανδρείας Ματθαῖος, ἔχων σχετικὰς πληροφορίας παρὰ τῶν ἐν Αἰθιοπία Ἑλλήνων, οἵτινες τὰ μέγιστα ἠλπίζον, ὅτι αἴ ἐν ταῖς χώραις ἐκεῖναις ῥιζοβολήσασα αἵρεσις θὰ ἐκλείψῃ καὶ ἡ Ὀρθόδοξος Θρησκεία θὰ ἐνισχυθῆ¹⁰, ἀπηυθύνθη, τῆ 2 Δεκεμβρίου 1751, πρὸς τὴν Αὐτοκράτειραν τῆς Ρωσίας Ἐλισάβετ (1741—1761), πρὸς ἣν διεβίβασεν, ἐν μεταφράσει, τὰς δύο ἐπισήμους ἐπιστολάς καὶ παρακάλει αὐτὴν, ὅπως συντρέξῃ καὶ βοηθήσῃ τὸ θεάρεστον ἔργον τῆς ἐπικρατήσεως, ἐν Αἰθιοπία, τῆς Ὀρθοδόξιας. Ὑπεμίμνησκε δ' ἐπίσης αὐτῇ, ὅτι καὶ ἐπὶ

τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Κοσμά Γ'¹¹, ὁ πατὴρ αὐτῆς μέγας Πέτρος τῆς Ρωσίας ἐπεθύμησε σφοδρῶς καὶ ἐπεχείρησε πρὸς τοῦτο τὴν διάδοσιν τῆς ὀρθοδόξου πίστεως εἰς τὴν Αἰθιοπίαν καὶ τὴν ἑνωσιν τῆς Ἐκκλησίας ταύτης μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου¹². Ἄλλ' ἂν τότε ἀπέτυχε τὸ ἐξαισιον τοῦτο ἔργον, συνεπεία τῶν δυσκόλων περιστάσεων, τῶρα ἐφαίνετο ἡ προσπάθεια αὕτη περισσότερον ἐλπιδοφόρος καὶ εὐοίωνος, καὶ θὰ ἐφέρετο εἰς αἴσιον τέρμα ἢ τοιαύτη ἀποστολή, δι' ἧς θὰ ἀπελάμβανε δόξης καὶ τιμῆς πολλῆς ἡ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία, θὰ κατῆσθοντο δὲ οἱ λατῖνοι καὶ οἱ λοιποὶ ἔχθροί τῆς Ὀρθοδόξιας¹³.

Ἄλλ' ἀτυχῶς οὔτε ἡ Αὐτοκράτειρα, οὔτε οἱ λοιποὶ ἐν Ρωσία ἀρμόδιοι καὶ δὴ αὐτῇ ἡ Ἐκκλησία συνεκινήθησαν. Διὸ οὐδεμίαν ἔδωσαν προσοχὴν καὶ σημασίαν εἰς τὸ βαρυσήμαντον τοῦτο θέμα, ἔπερ τοσοῦτον ζωηρῶς ἀπησχόλει τὸν Διάδοχον τοῦ θρόνου τοῦ Ἀγίου Μάρκου. Ἀρκεῖ ν' ἀναφερθῆ, ὅτι «τὰ σχετικὰ ἔγγραφα ἐκ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν τῆ 29 Φεβρουαρίου 1752 ἀπεστάλησαν εἰς τὴν Ἱερὰν Σύνοδον τῆς Ρωσίας, ἀλλ' αὕτη μόλις τῆ 2 Μαΐου τοῦ ἔτους ἐκείνου, ἀποφασίσασα ν' ἀπαντήσῃ, ὑπέγραψε τὴν ἀπόφασιν τῆ 27 Αὐγούστου, τὸ ἔγγραφον δὲ τῆς κοινοποιήσεως τῆς ληφθείσης ἀποφάσεως συνετάχθη τῆ 11 Ἰανουαρίου 1768, μετὰ 16 ἔτη!»¹⁴. Τοιοῦτοτρόπως κατεσπαταλήθη πολὺτιμος χρόνος, καθ' ὃν εἰς μάτην ἀνέμενεν εὐνοϊκὴν ἀπάντησιν ὁ διαπρεπὴς ἐκεῖνος Ἄνδριος Πατριάρχης, ἐλπίζων, ὅτι, διὰ τῆς συμπαραστάσεως τῆς παντοδυνάμου Ρωσίας θὰ ἦτο εὐχερέστερον δυνατόν, τοῦ Θεοῦ πρωτίστως βοηθοῦντος καὶ ἐπευλογοῦντος, νὰ ἀχθῆ εἰς ἐπιτυχῆ ἔκβασιν τὸ θεάρεστον τοῦτο ἔργον.

Ἐν τῷ μεταξύ ἡμῶς ὁ Ἀλεξανδρείας Ματθαῖος, διακατεχόμενος ὑπὸ σφοδροῦ ἱεραποστολικοῦ ζήλου, ἐνῶ εἰσέτι παρεπιδήμει εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἤρξατο τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ πρὸς ἀνεύρεσιν καταλλήλων προσώπων, δυναμένων ν' ἀναλάβουν τὴν πολυσήμαντον ταύτην ἀποστολήν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐστράφη πρὸς τὸν ἐπιστήθιον αὐτοῦ φίλον, τὸν λόγιον Μοναχὸν Καισάριον Δαπόντε¹⁵. Ἄλλ' οὗτος δὲν ἀπε-

11. Οὗτος ἐπατριάρχευσε μετὰ τῶν ἐτῶν 1737—1746 (βλ. Παπαδοπούλου Χρυσοστόμου ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 910, ἐν περιοδ. «Πάντανος» Ἀλεξανδρείας, ἔτ. ΙΘ', (1926), σελ. 19 καὶ ἐν Β. Στεφανίδου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, Ἀθήναι 1948, σελ. 740.

12. Βαφείδου, ἐνθ' ἄνωτ.

13. βλ. «Ἐκκλησ. Φάρος», ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 183—184. Παπαδοπούλου, αὐτόθι, σελ. 764.

14. Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 765.

15. Γεννηθεὶς ἐν Σκοπέλῳ περὶ τὸ ἔτος 1713—14 ἐδιδάχθη αὐτόθι τὰ πρῶτα γράμματα καὶ ἀκολούθως χάριν εὐρύτερον σπουδῶν ἀπῆλθεν εἰς τὴν Κων/πολιν καὶ τὸ Βουκουρέστιον. Ὑπῆρξε σχολαστικὸς φιλόσοφος θαυμαζόμενος ὑπὸ τῶν συγχρόνων του. Τῷ 1753 ἐκάρῃ Μοναχὸς, μετονομασθεὶς ἀπὸ Κωνσταντίνου εἰς Καισάριον, μονάσας ἀπὸ τοῦ 1757 εἰς τὴν ἐν Ἀγίῳ Ὁρει Μονῇν τοῦ Εἰρηοποτάμου. Συνέγραψε δὲ πλείστα περισπούδαστα συγγράμματα. Ἀπέθανε τῷ 1784. Πλείονα τούτων βλέπε Θερεϊανοῦ Δ., Ἀδαμάντιος Κοραΐς, τόμ. Α', ἐν Τεργέστη 1889, σελ. 29 ἔξ., Α. Ν. Πουλίτου, Δαπόντες Κωνσταντίνος (καὶ ἐν μοναχοῖς Καισάρειος), ἐν «Μεγάλῃ Ἑλληνικῇ Ἐγκυκλοπαίδειᾳ», τόμ. Η', σελ. 884—885.

6. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄν., σελ. 763.

7. Οὗτος ἐβασίλευσεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1729 μέχρι τοῦ 1755, ὅτε ἀπεβίωσε, δηλητηριασθεὶς.

8. Βαφείδου Φιλαρέτου, Μητροπολίτου Διδυμοτείχου, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία ἀπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων, τόμ. Γ', Ἀλεξανδρεία 1928, σελ. 259. Καλλιμάχου Δημητρίου, Διακόνου, Τὸ Πατριαρχεῖον Ἀλεξανδρείας ἐν Ἀβησσυνία, Ἐν Ἀλεξανδρεία 1910, σελ. 37.

9. Δαπόντε Καισαρίου, Μοναχοῦ, Ἱστορικὸς Κατάλογος, ἐν Σάθα Κ., Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ', Βενετία 1872, σελ. 87, Κεραμέως Α., Ἑλληνικὰ κείμενα χρῆσιμα τῇ ἱστορίᾳ τῆς Ρουμανίας, σελ. 185, Παπαδοπούλου Χρυσ., Ἱστορία τῆς Ἐκκλ. Ἀλεξ. ἐνθ' ἄν., Περιοδ. «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος» Ἀλεξανδρείας, ἔτ. Δ' (1911), σελ. 177, 178, 184.

10. Παπαδοπούλου, αὐτόθι, σελ. 763.

δέχθη τὴν πρότασιν. Συμμεριζόμενος τὰς πολλὰς εὐθύναις καὶ τὴν βαρῦτητα τοῦ ἀναλαμβανομένου ἔργου, ἐφοβήθη καὶ διὰ τοῦτο ἀπεποιήθη. Εἶτα ἀπηυθύνθη πρὸς τὸν ἐκ Σίφνου ἱερομόναχον Στέφανον, ὑπηρετοῦντα εἰς τὴν ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ Σχολὴν τοῦ Παναγίου Τάφου, ἔνθεν ἢ φήμη αὐτοῦ, ὡς διδασκάλου πολυμαθοῦς καὶ διαπρεποῦς ἦτο εἰς πάντας γνωστή. Δὲν γνωρίζομεν ἂν εὐρίσκετο τότε ἐν Σίφνῳ ἢ διέτριβεν ἐν τῇ Βασιλευούσῃ. Πάντως εἰς τὴν τοιαύτην πρόσκλησιν ἀνταπεκρίθη, εὐχαρίστως θέσας ἑαυτὸν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ἀλεξανδρείας. Τοῦτο εἶναι γνωστόν, ὅτι πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως αὐτοῦ δηλονότι ἐδώρησε τὰ βιβλία αὐτοῦ, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων ἦσαν χειρόγραφα, εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Σίφνου¹⁶.

Οὕτω πως τέλος τοῦ 1754 ἢ ἀρχὰς τοῦ 1755 ἀνεχώρησεν εἰς τὴν Αἰθιοπία, ὡς ἀρχηγὸς ἐπισήμου ἱεραποστολῆς, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ ὡς συνεργοὺς τὸν ἱατροφιλόσοφον Σισίνιον, καὶ ἕξ εἰσέτι νέους, καλῶς κατηρτισμένους διὰ τὴν ἐξόχως σοβαρὰν ταύτην ἱεραποστολήν.

Ὁ Καισάριος πληροφορεῖ, ὅτι «οἱ ἀπεσταλμένοι ἐφθασαν καὶ ἐνέτυχον τῷ βασιλεῖ καὶ δεξιῶσεως ἐπέτυχον». Πρὸς αὐτὸν δ' ἐνεχείρισεν ὁ Στέφανος σὺν τοῖς Πατριαρχικοῖς γράμμασιν τοῦ Ἀλεξανδρείας Ματθαίου, τὰ Πρακτικὰ τῶν Ἑπτὰ Ἱερῶν Οἴκου-μενικῶν Συνόδων, «ἀργυρήλατον Εὐαγγέλιον»¹⁷ ἢ «τετραεὐαγγέλιον μικρὸν χρυσοῦν καὶ κομπολόγια κεχριμπάρι παλγαμί, χοντρον καὶ καθαρόν»¹⁸.

Προφανῆς εἶναι ὅτι ἐνεθαρρύνθησαν τὰ μέγιστα οἱ ἱεραπόστολοι οὗτοι, κατόπιν τῆς τοιαύτης ἐνθουσιώδους ὑποδοχῆς τοῦ Βασιλέως τῶν Αἰθιῶπων. Οὐχ ἤττον ὅμως, μετὰ μικρόν, ἐδοκίμασαν πολλὴν θλίψιν καὶ στενοχωρίαν, καθ' ὅσον ὁ Νεγκὸς Ἰησοῦς Β' ἀπέθανεν αἰφνιδίως, συνεπεία δηλητηριάσεως, ὡς ἐπιστεῦθη τότε, γενομένης ὑπὸ τῶν Κοπτῶν, οἵτινες ἐφοβήθησαν μήπως τυχὸν τὸ διάβημα τοῦ βασιλέως αὐτῶν διὰ τὴν στροφὴν τῆς Ἀβησσυνίας πρὸς τὴν Ὁρθοδοξίαν συντελέσει εἰς τὸν ἐκτοπισμὸν αὐτῶν¹⁹.

Ὁ διαδεχθεὶς εἰς τὸν θρόνον τὸν εὐσεβῆ καὶ ἀγαθὸν Βασιλέα Ἰησοῦν Β', καίτοι υἱὸς αὐτοῦ, δὲν ἐνεφορεῖτο ὑπὸ τῶν ἰδεῶν τοῦ πατρός. Ὡς ἐκ τούτου, εὐρέθησαν οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ἐν μέσῳ ἐχθρικοῦ περιβάλλοντος, ἐγκαταλειμμένοι εἰς τὴν ἀλλόφυλον καὶ βάρβαρον ἐκείνην χώραν ἄνευ προστασίας τινός. Καὶ μετ' οὐ πολὺ ὁ Σισίνιος, ὑπὸ τὸ κράτος τῆς στενοχωρίας καὶ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ θανατηφόρου κλίματος τῆς χώρας ἐκείνης, ἐξεμέτρησε τὸ ζῆν. Ὁ δὲ Στέφανος, μετὰ τῆς λοιπῆς αὐτοῦ ἀκολουθίας, πρὸς ἐξεύρεσιν τῶν πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαίων ἀπεστάλη παρὰ τινος ἄρχοντος εἰς τινὰ αὐτοῦ κόμην, ἐνθα συνέστησε Σχολεῖον καὶ ἤρξατο τῆς διδασκαλίας²⁰, καταβάλλων ὑπερανθρώπου προσπαθείας, ὅπως ἀντιπαρέλθῃ τὰς ἀντιζήτητας καὶ φέρῃ, κατὰ τὸ δυνατὸν, εἰς αἰσίον πέρας τὴν ἀναθεθεῖσαν αὐτῷ ὑψίστην ἀποστολήν. «Ὅθεν ἐδίδασκε

μετὰ ζήλου καὶ φλογεροῦ ἐνθουσιασμοῦ τὰς ὀρθόδοξους διδασκαλίας καὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα, ἐσκόπει δὲ νὰ οἰκοδομήσῃ καὶ ὀρθόδοξον ναόν. Ταῦτα δὲ πάντα πληροφοροῦμεθα ἐκ τινος ἐπιστολῆς τοῦ Πατριάρχου Ματθαίου, γραφείσης τῷ 1857 πρὸς τὸν πρωθυπουργὸν (ποστέλνικον) τοῦ ἡγεμόνος Σκαρλάτου Γκίκα Κωνσταντῖνον, ὅστις ἐζήτηει πληροφορίας περὶ τῶν ἐργασιῶν καὶ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἱεραποστολῆς. «Ἐμεινε—γράφει— (ὁ ἱερομόναχος Στέφανος) εἰς ἐκεῖνα τὰ μέρη εἰς ἓνα ἡγεμόνα κοντά, εὐρισκόμενοι σὺν αὐτῷ καὶ μερικοὶ Χριστιανοί, μεχρηστάς ἐλπιδος, ἔχοντα σκοπὸν νὰ ἀποκαταστήσῃ καὶ ἐκκλησίαν...»²¹.

Παρὰ τὰς συνεχεῖς καὶ ἐντατικὰς προσπαθείας τοῦ ἱεραποστόλου Στεφάνου (κακῆς τύχῃ καὶ συνεργείᾳ τοῦ μισοκάλου δαίμονος οὐδεὶς ἐφάνη καρπὸς διὰ τὴν Ὁρθοδοξίαν)²² ἀπὸ γενικωτέρας, βεβαίως, πλευρᾶς. Οὐχ ἤττον ὅμως συνήφθη ἐπικοινωνία μετὰ τῆς Ὁρθοδόξου καὶ τῆς Αἰθιοπικῆς Ἐκκλησίας²³, προσεπύρρησε δὲ τιμὴν καὶ αἴγλην εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον Ἀλεξανδρείας, μάλιστα δὲ εἰς τὸν θεοφιλῶς ποιμαίνοντα αὐτὸν, κατ' αὐτὴν τὴν περίοδον, Πατριάρχην Ματθαῖον²⁴.

Ὁ Στέφανος δι' ἐπιστολῆς αὐτοῦ πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας ἀνέφερεν, ὅτι ἤθελεν ἐπανέλθει εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὸ ἔτος 1758, ἂν δὲν παρουσιάζετο αὐτῷ κανὲν σοβαρὸν ἐμπόδιον. Δὲν εἶναι ὅμως βέβαιον ἂν ἐπραγματοποίησε τὴν ἀπόφασίν του ταύτην. Κατὰ τὸν Τρ. Εὐαγγελίδην ἐπέστρεψεν ἄντως ἐκ τῆς Αἰθιοπίας καὶ δὴ ἐπανελθὼν εἰς τὴν Σίφνον, ἀνέλαβε καὶ αὖθις τὴν διδασκαλίαν ἐν τῇ αὐτόθι Σχολῇ²⁵. Τοῦνάντιον ὁ Δ. Πασχάλης εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν μονογραφίαν αὐτοῦ γράφει, ὅτι ὁ ἐκ Σίφνου διδάσκαλος, «οὗτινος δὲν διεφύλαξεν ἢ ἱστορία ἢ ἴδιον τὸ ὄνομα καὶ τὴν πατρίδα, ὁ μετὰ τὸσαύτης ἐνθέου αὐταπαρησίας ἀναλαβὼν τὸ μέγα ἐν τῇ ἀπλότῃ αὐτοῦ ἔργον, ὑπῆρξεν ἀναμφιβόλως ὁ πρῶτος καὶ μόνος κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους σκαπανεὺς τοῦ πολιτισμοῦ εἰς τὴν ἡμιαγρίαν ἐκείνην χώραν, ἅπου πιθανώτατα καὶ ἐτερμάτισε τὸν βίον, ἀφανῆς μὲν ἄλλ' ἠρωϊκὸς τοῦ καθήκοντος μάρτυς»²⁶.

Ὁ Στέφανος κοινῶς ἐπονομάζεται «Ὁ διδάσκαλος Σίφνου»²⁷.

Ἀρχιμ. ΦΙΛΑΡΕΤΟΣ Α. ΒΙΤΑΛΗΣ
Ἱεροκήρυξ Νικοπόλεως

21. Γεδεών Μ., Ἡ ἀλληλογραφία τοῦ Ματθαίου Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας ἐν τῷ περιοδ. τοῦ ἐν Κων/πόλει Ἑλλ. Φιλολογικοῦ Συλλόγου, τόμ. ΚΓ' (1891—92), σελ. 35—40, ἐνθ' ἀριθμεῖται ὡς μα' ἐπιστολή, ὡς ἐπίσης καὶ ἐν τῇ ἐβδομαδιαίᾳ ἐπιθεωρήσει τοῦ Νεολόγου ἐτ. Β' (1893) φ. 1002—1004, Πασχάλης, ἐνθ' ἀν., σελ. 18, τοῦ Πατριάρχου Ματθαίου ἢ ἀλληλογραφία, ἀνέκδοτος τὸ πλεῖστον, σῴζεται ἐν τῇ ἐν ἀγίῳ Ὁρει Μονῇ Κουτλουμουσίῳ.

22. Δαπόντε, ἐνθ' ἄνωτ.

23. Ζώτου Α., Ἡ Ἀβησσυνιακὴ Ἐκκλησία, ἐν «Ὁρθοδοξία» ΚΠόλεως, ἐτ. Β' (1927), σελ. 76, Κοτσώνη Γ., Αἰθιοπικὴ Ἐκκλησία, ἐν «Συμπλήρωμα Μ. Ε. Ε.», τόμ. Α', σελ. 313.

24. Καλλιμάχου, ἐνθ' ἀν., σελ. 39.

25. Εὐαγγελίδου, ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 62, ὑποσ. 3.

26. Πασχάλης, ἐνθ' ἄνωτ., Συνοδικοῦ Πολ., ἐνθ' ἄνωτ.

27. Τὴν προσωνομίαν ταύτην ἀποδίδει τῷ Στεφάνῳ ὁ διδάσκαλος τῆς ἐν Τυρνάβῳ Σχολῆς Δημήτριος εἰς ἐπιστολῆν του πρὸς τὸν ἐν Μακρυνίτῃ τοιοῦτον Ζαχαρίαν (Βλ. Γκιών, ἐνθ' ἄνωτ., Εὐαγγελίδου, ἐνθ' ἄνωτ.).

16. Ζερλέντη, Προσθήκη κλπ., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 309.

17. Πασχάλης, Ὁ Πάπας κλπ., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 17.

18. Δαπόντε Κ., ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 87—88. Παπαδοπούλου, ἐνθ' ἄνωτ.

19. Καλλιμάχου, ἐνθ' ἄνωτ.

20. Δαπόντε, ἐνθ' ἀν., σελ. 87, τοῦ αὐτοῦ, Καθρέπτῃς Γυναικῶν, τόμ. Β', Λειψία 1766, σελ. 138—139.

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Ἰωάννου Καρμίρη, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Τὰ Δογματικά καὶ Συμβολικά Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Τόμος Γ', ἐκδόσεις δευτέρα (Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος), Ἀθήναι 1960, σφ. 8ον, σελ. 512.

Ἡ ἐντὸς σχετικῶς βραχέος χρόνου ἐξάντλησις τῆς ἐν ἔτει 1952 γενομένης πρώτης ἐκδόσεως τοῦ Α' τόμου τῶν «Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν Μνημείων τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας» καὶ ἡ πολλαχόθεν ἐκ τε τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ζήτησις τοῦ πολύτιμου πηγῆν τῆς Ὁρθοδόξου Πίστews ἀποτελοῦντος ἔργου τούτου ὑπεχρέωσε τὸν Καθηγητὴν κ. Ἰωάννην Καρμίρη νὰ προβῆ εἰς τὴν κυκλοφορήσασαν ἤδη δευτέραν ἐκδοσιν αὐτοῦ. Αὕτη ἐμφανίζεται πολλαπλῶς βελτιωμένη καὶ ἐπηρευμένη καὶ συμπεπληρωμένη καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων, μὴ περιληφθέντων ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει, δογματικο-συμβολικῶν κειμένων καὶ ἱερῶν Κανόνων, μετὰ τῆς νεωτέρας βιβλιογραφίας καὶ διαφόρων ἄλλων προσθηκῶν καὶ συμπληρώσεων καὶ βελτιώσεων καὶ κριτικῶν παρατηρήσεων, οὕτως ὥστε αἱ 432 σελίδες τῆς πρώτης ἐκδόσεως ἀνῆλθον ἐν τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει εἰς 514.

Οὕτως ἐν ἀρχῇ προτάσσονται μακρὰ προλεγόμενα, ἐν τοῖς ὁποίοις γίνεται λόγος περὶ τῆς ἐννοίας, τοῦ κύρους, τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ὀνομασίας τῶν Συμβόλων καὶ τῶν λοιπῶν Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν Μνημείων τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας (σελ. 17-33). Ἀκολουθεῖ ἐν τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ λίαν ἐμπεριστατωμένη ἔρευνα τῶν τριῶν ἀρχαίων οἰκουμενικῶν Συμβόλων: Ἀποστολικῶν, Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀθανασιανοῦ (σελ. 34-104). Εἶτα ἐν τῷ δευτέρῳ κεφαλαίῳ γίνεται λόγος περὶ τῶν Συμβόλων πίστews, τῶν Δογματικῶν Ὁρῶν καὶ Κανόνων καὶ διαφόρων ἄλλων δογματικοσυμβολικοῦ χαρακτῆρος ἀποφάσεων τῶν ἀρχαίων Οἰκουμενικῶν καὶ Τοπικῶν Συνόδων καὶ τῶν ἱερῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, δημοσιευομένων πολυαριθμῶν κειμένων αὐτῶν (σελ. 105-283). Σημειωτέον ὅτι, πλὴν τῶν ἐν τῇ πρώτῃ ἐκδόσει περιληφθέντων κειμένων, περιελήφθησαν τὸ πρῶτον ἐν τῇ μετὰ χεῖρας ἐκδόσει μεταξὺ τῶν κειμένων τῆς Γ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου τοῦ ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας τρεῖς ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν Νεστόριον καὶ μία πρὸς τὸν Πατριάρχην Ἀντιοχείας Ἰωάννην, τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἢ πρὸς Φλαβιανὸν ἐπιστολὴ τοῦ Πάπα Λέοντος, τῆς Ε' Οἰκουμενικῆς Συνόδου τὸ λατινικὸν κείμενον τῶν ὄρων αὐτῆς, τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἢ συνοδικὴ ἐπιστολὴ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Σωφρονίου, τῆς Ζ' Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀποσπάσματα ἐκ τῶν Πρακτικῶν καὶ τοῦ Συνοδικοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας, ὡς καὶ διάφορα ἄλλα κείμενα. Ἀκολουθεῖ ἐν τῷ τρίτῳ κεφαλαίῳ ἡ ἱερὰ Λειτουργία τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, μετὰ προσθήκης τῆς εὐχῆς τοῦ καθαγιασμοῦ τῶν τιμίων δώρων τῆς ἱερᾶς Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ τῶν ὁμολογιῶν πίστews

τῶν νεοχειροτονουμένων ὀρθοδόξων ἐπισκόπων (σελ. 284-315). Ἐν τῷ τελευταίῳ τετάρτῳ κεφαλαίῳ δημοσιεύονται τὰ κείμενα μετὰ τῶν οἰκείων εἰσαγωγῶν α') τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Φωτίου «πρὸς τοὺς τῆς Ἀνατολῆς ἀρχιερατικούς θρόνους» (σελ. 316-330), β') τῶν δύο ἐπιστολῶν τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Μιχαὴλ Κηρουλαρίου πρὸς τὸν Πέτρον Ἀντιοχείας μετὰ προσθήκης τῆς ἀποφάσεως τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδου τοῦ 1054 περὶ τοῦ Σχίσματος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ῥώμης, ἐλλειπούσης ἐκ τῆς πρώτης ἐκδόσεως (σελ. 331-348), γ') τῶν τριῶν τόμων τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Συνόδων τοῦ 1341, 1347 καὶ 1351 περὶ τοῦ Ἡσυχασμοῦ μετὰ τῆς Ὁμολογίας πίστews τοῦ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, προστεθέντων ἐν τῇ παρούσῃ ἐκδόσει τοῦ τόμου τῆς Συνόδου τοῦ 1347 μετὰ τῶν ὑπολοίπων κεφαλαίων τοῦ «Συνοδικοῦ τῆς Ὁρθοδοξίας» (σελ. 348-416), δ') τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ Μάρκου Ἐφέσου τοῦ Εὐγενικοῦ «τοῖς ἀπανταχοῦ τῆς γῆς καὶ τῶν νήσων εὐρισκομένοις ὀρθοδόξοις χριστιανοῖς» μετὰ τῆς Ὁμολογίας πίστews αὐτοῦ (σελ. 417-429), ε') τῆς ὁμολογίας τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γενναδίου τοῦ Σχολαρίου (σελ. 429-436) καὶ στ') τῆς πρώτης Ἀποκρίσεως τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου Β' πρὸς τοὺς Βυρτεμβεργίους Λουθηρανούς θεολόγους (σελ. 437 ἐξ.).

Προσθετέον ὅτι ἡ ἐκδοσις τῶν ἀνωτέρω ὀρθοδόξων δογματικοσυμβολικῶν μνημείων εἶναι κριτικὴ, στηριχθεῖσα ἐπὶ τῶν σπουδαιότερων παλαιότερων ἐκδόσεων καὶ ἐπὶ ἱκανῶν χειρογράφων κωδίκων. Οὕτω π.χ. ἡ παρούσα ἐκδοσις τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ Φωτίου ἐστηρίχθη ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 204 κώδικος τῆς βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Κων/πόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου, ἢ τοῦ Τόμου τῆς ἐν Κων/πόλει Συνόδου τοῦ 1351 ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 2092 κώδικος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης τῆς Ἑλλάδος, ἢ τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ Μάρκου Ἐφέσου τοῦ Εὐγενικοῦ ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 204 κώδικος τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Κων/πόλει Μετοχίου τοῦ Παναγίου Τάφου, ἢ τῆς Ὁμολογίας τοῦ Γενναδίου Σχολαρίου ἐπὶ τοῦ ὑπ' ἀριθμ. 303 κώδικος τῆς αὐτῆς Βιβλιοθήκης, καὶ ἡ τῆς πρώτης Ἀποκρίσεως τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β' πρὸς τοὺς Βυρτεμβεργίους ἐπὶ τῶν ὑπ' ἀριθμ. 2 καὶ 406 κωδίκων τῆς αὐτῆς Βιβλιοθήκης κ.λ.π.

Τὴν οὕτω λοιπὸν συμπληρωθεῖσαν καὶ βελτιωθεῖσαν δευτέραν ταύτην ἐκδοσιν τῶν Ὁρθοδόξων Δογματικῶν καὶ Συμβολικῶν Μνημείων παραδίδων ὁ Καθηγητὴς κ. Καρμίρης εἰς τὴν δημοσιότητα, εὐχεται ἐν τῷ προλόγῳ του (σελ. 9), «ὅπως σημειώσῃ τὴν αὐτὴν ἐπιτυχίαν, ἣν ἐσημείωσε καὶ ἡ πρώτη ἐκδοσις, καὶ ἐπιτύχῃ πάντας τοὺς προτεθέντας αὐτῇ σκοπούς, ἐπ' ἀγαθῷ τῆς μιᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐπὶ μείζονι διαδόσει καὶ ἐμπεδώσει εἰς πλάτος καὶ βάθος τῆς ἁγίας Ὁρθοδοξίας ἡμῶν.»

X.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

Μόνον ή Θρησκεία.

Ἡ εἰς τὰς πρώτας σελίδας τοῦ παρόντος φύλλον τῆς «Ἐκκλησίας» δημοσιευομένη Ἐγκύκλιος τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος πρὸς τὸ Χριστεπώνυμον πλήρωμα αὐτῆς εἶναι ἀξία ἰδιαίτερας ἐξάρσεως, διότι καλεῖ πάντας, ὅπως ἀναλάβωσιν ἱερὰν σταυροφορίαν πρὸς καταπολέμησιν «τῶν φοβερῶν ἐγκλημάτων, τὰ ὁποῖα ἐσχάτως λαμβάνουν χώραν καὶ κλονίζον τὴν εὐτυχίαν πρὸ παντὸς τῶν λαϊκῶν τάξεων τῆς Πατρίδος ἡμῶν».

Ὡς τονίζεται ἰδιαίτερος ἐν τῇ Ἐγκυλίῳ, τὰ ἐγκλήματα ταῦτα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀποτελέσματα τῆς περιφρονήσεως τῶν θρησκευτικῶν καὶ τῶν ἠθικῶν ἀξιών. «Ἐλευσεν ἀπὸ τὰς καρδίας πολλῶν ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ. Ἐπαυσε τὸ Ἅγιον θέλημα τοῦ Θεοῦ νὰ φωτίσῃ τὸν δρόμον των. Ὁ Διάβολος κυριαρχεῖ. Αὐτὸς ὁδηγεῖ τοὺς τοιοῦτους. Αὐτὸς μὲ τὰ διάφορα πάθη σκοτίζει τὰς σκέψεις των καὶ σκληρύνει τὰς καρδίας των. Οἱ δυστυχεῖς αὐτοὶ ἄνθρωποι εἶναι ἐρημοὶ θείας χάριτος ἐξ αἰτίας αὐτῶν τῶν ἰδίων».

Ἡ διαπίστωσις αὐτῆ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου ἐποδεικνύει καὶ τὴν ὁδὸν τῆς τελεσφόρου καταπολεμήσεως τῆς ἐγκληματικότητος. Ἡ μόνη ἀνακαινιστικὴ ἐν τῇ κοινωνίᾳ δύναμις εἶναι ἡ ἐν Χριστῷ ζωὴ. Ὡς τονίζει ὁ Begbie, «ὄλοι ἐκεῖνοι, πὸν γνωρίζουν καλῶς τὴν ἀνθρωπίνην ἀθλιότητα καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάθη καὶ πὸν αἱ μελέται των δὲν περιορίζονται εἰς βιβλία καὶ συζητήσεις τοῦ σαλονιοῦ, ἔχουν ὡς πρῶτον ἀξίωμα, ὅτι μόνον ἡ Θρησκεία δίδει τὴν δύναμιν διὰ τὴν ὀξικὴν μεταστροφὴν τοῦ χαρακτῆρος». «Ὅθεν τὰ νομοθετικά καὶ τὰ πολιτικὰ μέτρα οὐδὲν ἀποτέλεσμα θὰ φέρον, ἂν δὲν ἐπιδράσῃ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ ἡ ἀναγεννητικὴ ἐπίδρασις τῆς Ὁρθοδόξου θρησκευτικῆς του παραδόσεως. Εἶναι δὲ εὐτύχημα, ὅτι ὁλονὲν καὶ περισσότερον εἶναι ἀνιούσα ἡ πορεία τῆς εὐεργετικῆς ταύτης ἐπιδράσεως, παρὰ τοὺς σφοδροὺς ἀέμους τῶν ὀνειῶν καὶ ἀντιθέτων ἐπιδράσεων, τὰς ὁποίας δημιουργεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ «μοντερνισμοῦ» καὶ «σνομπισμοῦ».

Ἰδιαίτερος ὁ Τύπος καὶ τὸ Ραδιόφωνον.

Ἐν συνεχείᾳ δεόν νὰ τονισθῇ, ὅτι ἡ ἐν τῇ προηγουμένη παρατηρήσει μνημονευομένη Ἐγκύκλιος ἰδιαίτερος ἀπευθύνεται πρὸς τὰς ἡγετικὰς τάξεις τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, τοὺς Λειτουργοὺς τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς Ἀρχοντας, τοὺς Ἐπιστήμονας, τοὺς Διδασκάλους, τοὺς Ἐργοδότας, τοὺς ἡγέτας τοῦ ἀγροτικῆ καὶ ἐργατικῆ κόσμου καὶ ὅλας τὰς οργανώσεις καὶ πρὸ παντὸς τοὺς Γονεῖς τῶν τέκνων τῆς Ἑλλάδος καὶ κυρίως τὰς μητέρας αὐτῶν, ὅπως συνασπισθοῦν περὶ τῶν πνευματικῶν των πατέρων καὶ ὀργανώσουν τὴν ἄμυναν ἐναντίον τοῦ τρομεροῦ κινδύνου.

Ἄλλ' ἐκεῖνο κυρίως, ὅπως δεόν νὰ ἐξαρθῇ, εἶναι

ὅτι διὰ τῆς Ἐγκυκλίου ταύτης «ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ὅλως ἰδιαίτερος στρέφει τὰ βλέμματα αὐτῆς πρὸς τὸν Τύπον τῆς χώρας, τὸν τε ἡμερήσιον καὶ τὸν περιοδικόν, καθὼς ἐπίσης καὶ πρὸς τοὺς Ῥαδιοφωνικοὺς Σταθμοὺς αὐτῆς καὶ ἐξορκίζει αὐτοὺς νὰ βοηθήσουν διὰ τῆς μεγάλης δυνάμεώς των, ὥστε νὰ ὀργανωθῇ ἡ ἱερὰ σταυροφορία τὸ ταχύτερον...».

Πράγματι! Ἰδιαίτερος ὁ Τύπος καὶ τὸ Ῥαδιόφωνον δύνανται τὰ μέγιστα νὰ συντελέσουν εἰς τὴν κατάπαυσιν τῆς ἐγκληματικότητος καὶ ἀνύψωσιν τῶν θρησκευτικῶν καὶ ἠθικῶν ἀξιών. Καὶ τοῦτο θὰ ἐπιτευχθῇ μόνον ὅταν τὸ χρονογραφικὸν καὶ λογοτεχνικὸν ὄργανον, ὅπερ μεταδίδουν, δὲν διεγείρῃ τὰ κατώτερα ἐνστικτικὰ καὶ δὲν συντελῇ εἰς τὴν ἔστω λανθάνουσαν διάβρωσιν τῆς ἠθικῆς ἀντιστάσεως τοῦ λαοῦ, ἀλλὰ δημιουργῇ τὸν ἐνθουσιασμόν διὰ τὴν προσήλωσιν εἰς τὰ ὄρατα ἰδανικά τῆς ἑλληνορθόδοξου παραδόσεως. Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν ἑλληνικὴν θεατρικὴν καὶ κινηματογραφικὴν κίνησιν ἢ παραγωγὴν, ἣτις πρέπει νὰ μὴ παύσῃ ὅλον ἡμέρας φάλαγγος ἐναντίον τῶν ἠθικῶν ἀξιών, ἀλλὰ νὰ εἶναι διαπερυσίως κήρυξ αὐτῶν.

Ἐπέρτατον χριστιανικὸν καθῆκον.

Σχετικὰ πρὸς ὅσα ἐν τῇ προηγουμένη παρατηρήσει σημειοῦνται εἰδικῶς περὶ τοῦ Τύπου εἶναι καὶ τὰ τονιζόμενα ὑπὸ τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου ὡς Προέδρου τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, δι' ἐγγράφον σταλέντος πρὸς τὴν Ἐνωσιν Συντακτῶν Ἡμερησίων Ἐφημερίδων Ἀθηνῶν.

Ὡς ἀναφέρεται ἐν τῷ ἐγγράφῳ τούτῳ, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος παρακολουθεῖ μετὰ λύπης τὰ φαινόμενα ἐγκληματικότητος εἰς τὴν χώραν, διαδηλοῖ δὲ τὴν ἀντίθεσιν τῆς «πρὸς τὸν τρόπον κοινοποιήσεως τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος θλιβερῶν γεγονότων διὰ τῶν μέσων, τὰ ὁποῖα χρησιμοποιεῖ ὁ Τύπος», κυρίως δὲ πρὸς τὴν λεπτομερῆ περιγραφὴν ἀνηθικῶν πράξεων, καθὼς καὶ τὴν δημοσίευσιν προκλητικῶν φωτογραφιῶν ἢ ἄλλων παραστάσεων, αἱ ὁποῖαι προδιαθέτουν πρὸς τὴν παρέκκλισιν καὶ ὑποδαυλίσιν τὴν ἀνηθικότητα.

Εἶμεθα βέβαιοι, ὅτι ἡ Ἐνωσις Συντακτῶν θὰ λάβῃ σοβαρῶς ὑπ' ὄψιν τὸ ἐγγράφον τοῦτο, ὅπερ ἐν τέλει ποιεῖται ἐκκλησίαν, ὅπως ὑπὸ τῆς Ἐνώσεως ταύτης μελετηθῇ «ὁ τρόπος τῆς δυνατότητος προσαρμογῆς τοῦ δημοσιογραφικοῦ καθήκοντος τῆς ἐνημερώσεως τοῦ κοινῆ πρὸς τὸ ἐπέρτατον χριστιανικὸν καθῆκον τῆς προφυλάξεως αὐτοῦ ἀπὸ ἠθικῶν καταλισθήσεων, δεδομένου ὅτι ὁ Τύπος ἀποστολὴν ἔχει τὴν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς, ἰδιαίτερα δὲ τῆς ἠθικῆς τοιαύτης, ἀνύψωσιν τοῦ λαοῦ».

«Δημιουργικὸς πνευματικὸς παλμός».

Ἀπὸ πολλῶν μηνῶν ἡ «Ἐκκλησία» σχεδὸν εἰς πᾶν φύλλον αὐτῆς, ἐξαιρεῖ πτυχήν τινα τοῦ ἔργου τῆς

«Αποστολικῆς Διακονίας», ἥτις τῷ ὄντι ἔχει νὰ παρουσιάσῃ ἀξιολογώτατην καὶ πλουσιωτάτην δράσιν εἰς πλείστοις τομεῖς τοῦ καθ' ὅλον ἱεραποστολικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας.

Εἰκόνα ἀκριβῶς τῆς λαμπρᾶς ταύτης δράσεως παρέχει κατὰ τρόπον εὐνόητον καὶ λιτὸν ἢ μετὰ χαρᾶς δημοσιευομένη ὑπὸ τῆς «Ἐκκλησίας» Ἐκθεσις τῶν πεπραγμένων τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, ἥτις ὑπεβλήθη ὑπὸ τοῦ Γεν. Διευθυντοῦ αὐτῆς Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Ἀνδρέου Φυτράκη πρὸς τὸν Μακαριώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος καὶ Πρόεδρον τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας κ. Θεόκλητον.

Ἐκεῖνο, ὅπερ ἰδιαίτερος καὶ γενικώτερον δέον νὰ ἐξαρθῇ ἐκ τῆς Ἐκθέσεως ταύτης, εἶναι τὸ ὅτι αὕτη τονίζει, ὅτι κατὰ τὰ δύο τελευταῖα ἔτη ἐπεδιώχθη «ἢ ἐντὸς τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας καλλιέργεια δημιουργικοῦ πνευματικοῦ παλμοῦ, ὅστις, ὡς πνευματικῆ πνοῆ αὐτῆς, θὰ μετεδίδετο ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς τὰς διαφόρους ἐκδηλώσεις τοῦ ἔργου αὐτῆς καὶ τοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας». Πράγματι ἡ ὅλη Ἐκθεσις ἀποδεικνύει, ὅτι ἐν πλείστοις σημείοις τῆς δράσεως τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας ἐπραγματοποιήθη τὸ εὐγενὲς τοῦτο ὄνειρον. Ἄς εὐχηθῶμεν, ὅστε τοῦτο ἐν τῷ μέλλοντι νὰ πραγματοποιηθῇ ἐξ ὀλοκλήρου καὶ εἰς πάσας τὰς λοιπὰς ἐκφάνσεις τοῦ ἔργου αὐτῆς καὶ τῆς Ἐκκλησίας.

«Τὰ σκέπτεται κανεῖς;»

Ὁ συνεργάτης τοῦ «Βήματός» κ. Γ. Θεοδοκάς, ἀναφερόμενος εἰς τὰς δεκάδας τῶν ἐν τῇ Μέσῃ Ἀνατολῇ ὑπαρχόντων ἑλληνικῶν μοναστηρίων καὶ τονίζων, ὅτι ταῦτα κατέχουν ἀνοπολογίστον ἀξίας ἱστορικά, πνευματικά καὶ καλλιτεχνικά κειμήλια, ὀρθότατα ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν τῶν ἀρμοδίων ἐπὶ τοῦ κινδύνου τῆς ἐν τῷ μέλλοντι ἀπωλείας αὐτῶν διὰ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος.

Ὡς οὗτος τονίζει, τὰ μοναστήρια ταῦτα «εἶναι ἑλληνικά καὶ οἱ θησαυροὶ ἀνήκουν, τόσο ἱστορικά ὅσο καὶ νομικά, στὸ ἑλληνικὸ ἔθνος. Θὰ εἶναι ἔργο προνοίας νὰ τὰ σκεφθοῦμε αὐτά... Ἄς εὐχηθῶμεν νὰ μὴ πρωτανεῦση καὶ ἐδῶ ἡ ἀδιαφορία, ποὺ ἔγινε αἰτία νὰ χαθοῦν, στὶς ἡμέρες μας, τόσες μεγάλες ἐθνικὲς ὑποθέσεις...».

Χαρακτηριστικοὶ εἶναι καὶ οἱ ἐξῆς λόγοι τοῦ κ. Θεοδοκά, διὰ τῶν ὁποίων οὗτος κατακλείει τὸ σχετικὸν ἄρθρον του ἐν τῷ «Βήματι»: «Ἄν θέλουμε νὰ εἴμαστε ἀξιοὶ μιᾶς τέτοιας κληρονομίας, δὲν ἀρκεῖ ἀπλῶς νὰ τὴ φυλάξουμε. Τὸ ἐθνικὸ χρέος εἶναι νὰ τὴν ἐρευνῶμε ἀκατάπαυστα, νὰ κάνουμε ἐκδόσεις, νὰ προσφέρουμε στὸν κόσμον τὰ εὐρήματά μας. Θὰ ἔπρεπε νὰ μὴ σταματοῦσαν οἱ ἀποστολὲς στὸ Σινᾶ καὶ στὴν Παλαιστίνῃ τῶν ἀνωτάτων πνευματικῶν ἰδρυμάτων μας: νὰ μὴν ἔλειπαν ποτὲ ἐκεῖ οἱ θεολόγοι καὶ οἱ μελετητὲς τῆς τέχνης, ποὺ θὰ ἐτοίμαζαν ἀτομικὲς ἐργασίες: καὶ νὰ γινότανε, ἀπ' ἐδῶ ἢ ἐπ' ἀνδροῦσις τῶν μονῶν... Τὰ σκέπτεται κανεῖς; Τὰ μελετᾷ κα-

νεῖς; Δὲν ξέρουμε. Ὁ Ἑλληνισμὸς ἄς ἀναμετρήσῃ τὶς εὐθύνες του».

Εἶναι τόσο ἐγγλωττοὶ οἱ λόγοι τοῦ κ. Θεοδοκά, ὅστε εἶναι περιττὸν νὰ σχολιασθοῦν. Εἶθε μόνον νὰ δώσουν ἀφορμὴν, ὅστε οἱ ἀρμοδίοι νὰ ἀφυπνισθοῦν ἐκ τοῦ ληθάργου τῆς ἀδιαφορίας των.

Ἀδιαφορία.

Ὁ ὑπὸ τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, τοῦ κατ' ἐξοχίαν «ἀποστόλου τῆς Ἑλλάδος», ἐγκεντρισμὸς τῆς «χριστιανικῆς ἀληθείας εἰς τὴν ἑλληνικὴν καλλιέλιον» ἐωρτάσθη καὶ πάλιν πανηγυρικῶς, κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἐορτῆς τῶν Ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου, ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βράχου τοῦ Ἀρείου Πάγου. Πλήθῃ κλήρου καὶ λαοῦ μετέσχον καὶ πάλιν τῆς ἱερᾶς τελετῆς, παρακολοθησάντα τὸν κατ' ἔτος τελούμενον Μέγαν Ἑσπερινὸν καὶ τιμῆσαντα τὸν θεμελιωτὴν τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ οἰκοδομήματος.

Ἄλλ' οἱ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἀνεληθόντες ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ βράχου διὰ μίαν ἀκόμη φορὰν διεπίστωσαν, ὅτι, ἐνῶ ἀξιολογώτατα τουριστικὰ ἔργα ἔχουν γίνεαι πέριξ τῆς Ἀκροπόλεως, οὐδεμία σοβαρὰ προσπάθεια ἔχει γίνεαι μέχρι τοῦδε διὰ τὴν ἀνάδειξιν καὶ προβολὴν τοῦ «σεβιάματος» αὐτοῦ κατὰ τρόπον ἀνάλογον πρὸς τὴν σημασίαν του.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν, ὅτι πολλοὶ ἐκ τῶν ἐρχομένων περιηγητῶν ἀποδίδουν μεγαλυτέραν ἀξίαν εἰς τὸν Ἀρειὸν Πάγον παρὰ εἰς τὸν Παρθενῶνα. Ὅθεν εἶναι καιρὸς πλέον οἱ ἀρμοδίοι νὰ ἀναδείξουν ὡς οἶόν τε λαμπρότερον τὸν ἱερὸν αὐτὸν χώρον, ἐν τῷ ὁποίῳ ἐτέθησαν τὰ θεμέλια τοῦ ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ. Ἡ ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀδιαφορία μᾶς ὑποβιβάζει εἰς τὰ ὄμματα τῶν ξένων προσκωνητῶν τοῦ ἱεροῦ αὐτοῦ χώρου.

Οἱ φρουροὶ τῶν ἱδανικῶν τοῦ ἔθνους.

Ἡ ὑπὸ τῆς «Ἐθνικῆς Ἑστίας» φιλοξενία ἐπὶ τινὰς ἡμέρας πολλῶν δεκάδων ἱερέων τῆς ὑπαίθρου εἶναι γεγονὸς ἀξίον ἰδιαίτερας σημασίας καὶ ἐξάρσεως.

Ἡ πνευματικὴ τόνωσις τῶν ἱερέων τούτων διὰ διαφωτιστικῶν διαλέξεων καὶ δι' ἐπισκέψεων εἰς τὰ ἀξιοθέατα ἀρχαιολογικὰ μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος ἀποτελεῖ σπουδαῖον μέσον ἐξυπηρετήσεως αὐτῶν, δοθέντος, ὅτι οὗτοι κατὰ τὸ πλεῖστον οὐδέποτε θὰ ἠδύναντο μόνοι των νὰ ἐγκαταλείψουν δι' ὀλίγας ἡμέρας τὰ χωρία των καὶ νὰ ἐπισκεφθοῦν τὰ πνευματικὰ κέντρα τῆς πατρίδος μας.

Ἡ ἐνέργεια αὕτη τῆς «Ἐθνικῆς Ἑστίας» ἀποδεικνύει, ὅτι οἱ ἰθύνοντες ταύτην κατανοοῦν, ὅτι οἱ ἱερεῖς κατ' ἐξοχίαν εἶναι οἱ ἐπὶ τῶν ἐπάλλξεων φρουροὶ τῶν ἱδανικῶν τοῦ ἔθνους καὶ ὅτι πᾶσα ἐνίσχυσις αὐτῶν σημαίνει αὐτομάτως ἐνίσχυσιν αὐτοῦ τοῦ ἔθνους. Θὰ ἦτο δὲ εὐχῆς ἔργον, εἴαν καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ἡ «Ἐθνικὴ Ἑστία», ἐν στενωπότητι συνεργασίᾳ μετὰ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ προγραμματισμὸν τελοῦντα ὑπὸ τὴν πνοὴν αὐτῆς, προσέβαινε εἰς ἀναλόγους ἐνεργείας καὶ διὰ τούς λοιποὺς ἱερεῖς τῆς πατρίδος μας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

'Ιερά Σύνοδος

Κατά την συνεδρίαση της 16ης 'Ιουνίου ή 'Ι. Σύνοδος, ασχοληθείσα σύν τοις άλλοις και περί τὸ ζήτημα τῶν προβαλλομένων ἠθοφθόρων κινηματογραφικῶν ταινιῶν καὶ τὴν παρακολούθησιν τούτων ὑπὸ ἀνηλικίων, ἀπέφασκε τὴν ἀποστολὴν ἐγγράφου πρὸς τὸ 'Υπουργεῖον 'Εσωτερικῶν, δι' οὗ νὰ παρακαλῆται τοῦτο, ὅπως ἐγκυκλιῶς διατάξῃ τὰ δέοντα, ἀφ' ἐνὸς μὲν διὰ τὴν πιστὴν ἐφαρμογὴν τῶν κειμένων νόμων, τῶν ἀπαγορευόντων τὴν παρακολούθησιν ὑπὸ τῶν ἀνηλικίων κινηματογραφικῶν ταινιῶν ἀκατάλληλου περιεχομένου, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸν ἐφοδιασμόν τῶν κινητῶν κινηματογραφικῶν συνεργειῶν διὰ ταινιῶν ἐποικοδομητικοῦ περιεχομένου.

Κατὰ τὴν αὐτὴν συνεδρίαση ἀνεγνώσθη ἐγγραφοῦν τοῦ κ. Νομάρχου Ροδόπης, ἀναφερόμενον εἰς τὴν πολῦτιμον συμβολὴν τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Μαρωνείας κ. Τιμοθέου, ὡς καὶ τοῦ ὑπ' αὐτὸν 'Ι. Κλήρου, εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ἔργου τῆς περιθάψεως τῶν πλημμυροπαθῶν Κομοτηνῆς.

— Κατὰ τὴν συνεδρίαση τῆς 23ης τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἀνεγνώσθη γράμμα τῆς Α. Θ. Παναγιότητος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου περὶ τῆς συγκληθσομένης ἐν 'Ρόδῳ κατὰ τὸν προσεχῆ Σεπτέμβριον Πανορθόδοξον διασκεψέως καὶ ὠρίσθησαν ὡς ἐκπρόσωποι τῆς 'Εκκλησίας τῆς 'Ελλάδος οἱ Σεβ. Μητροπολίται Θεσσαλονίκης κ. Παντελεήμων, Βεροῖας καὶ Ναούσης κ. Καλλίνικος, ὡς καὶ ὁ Καθηγητὴς τῆς Θεολ. Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν κ. Βασίλειος 'Ιωαννίδης.

'Εν ὄψει τῆς διακοπῆς τῶν ἐργασιῶν τῆς 'Ι. Συνόδου, λόγῳ τοῦ θέρους, καθωρίσθησαν ὡς ἐκπρόσωποι αὐτῆς διὰ τὴν παρακολούθησιν τοῦ 'Εφημεριακοῦ οἱ Σεβ. Μητροπολίται Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας κ. Γεώργιος καὶ Δημητριάδος κ. Δαμασκηνός.

— Τῆ 23ῃ 'Ιουνίου, ἐνώπιον τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως Παύλου παρουσία τοῦ Μακ. 'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνῶν καὶ πάσης 'Ελλάδος κ. Θεοκλήτου καὶ τοῦ 'Υπουργοῦ Ἐρσηκευμάτων καὶ 'Εθνικῆς Παιδείας κ. Γ. Βογιατζῆ, ἐγένετο ἡ τελετὴ τῆς «Διαβεβαιώσεως» τῶν Σεβ. Μητροπολιτῶν Φθιώτιδος κ. Δαμασκηνοῦ, Λαρίσης κ. 'Ιακώβου, Τριφυλίας καὶ 'Ολυμπίας κ. Στεφάνου, Κασσανδρείας κ. Συνεσίου, Γρεβενῶν κ. Χρυσοστόμου, Παροναξίας, κ. 'Επιφανείου, 'Ιερισσοῦ κ. Παύλου καὶ Λήμνου κ. Παντελεήμονος.

'Αποστολικὴ Διακονία. Τὴν Κυριακὴν 26ην λήξαντος μηνὸς ἐν τῇ Φοιτητικῇ τραπέζῃ τοῦ Θεολογικοῦ Οἰκοτροφείου τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας παρεκάθησαν οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου Πεντέλης. 'Εν τῇ συνεστιάσει ταύτῃ ἔλαβον μέρος ὁ τέως Διευθυντὴς τοῦ Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου Σεβ. Μητροπολίτης Τριφυλίας καὶ 'Ολυμπίας κ. Στέφανος, ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας Καθηγητῆς κ. 'Ανδρέας Φυτράκης, ὁ νῦν Διευθυντὴς τοῦ Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου Πανοσολ. 'Αρχιμανδρίτης κ. Χρυσόστομος Γαλούρης καὶ οἱ Διευθυνταὶ τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας. Κατὰ τὸ γεῦμα ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς ἐξέφρασεν ἐν πρώτοις τὴν χαρὰν του, διότι ἐκλεκτὸν μέλος ἐκ τοῦ πνευματικοῦ ἐπιτελείου τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας, ὁ νῦν Σεβ. Μητροπολίτης Τριφυλίας καὶ 'Ολυμπίας, προήχθη εἰς 'Αρχιερέα, ἠνύχθη εἰς αὐτὸν γόνιμον τὸ ἔργον καὶ ἐν τῇ νεῇ ἐκκλησιαστικῇ ἐπάλξει, καὶ τὸν ἠνυχαρίστησε θερμῶς διὰ τὰς πολυτίμους ὑπηρεσίας, τὰς ὁποίας οὗτος προσέφερον εἰς τὴν 'Αποστολικὴν Διακονίαν ὡς Διευθυντὴς τοῦ Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου. 'Εν συνεχείᾳ, ἀπευθυνθεὶς πρὸς τοὺς Αἰδσο. 'Εφημερίους ἀποφοίτους τοῦ Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου, ἐτόνισε τὰς δυσχερείας τοῦ πνευματικοῦ ἔργου ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνίᾳ καὶ ἠνύχθη εἰς αὐτοὺς γόνιμον τὴν πνευματικὴν καρποφορίαν.

Εἰς τὴν προσφώνησιν ταύτην ἀπήντησεν ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Τριφυλίας καὶ 'Ολυμπίας κ. Στέφανος, ἀπευθύνας νουθεσίαις εἰς τοὺς 'Εφημερίους.

— Τὸ ἀπόγευμα τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἐγένετο ἐν τῷ

μεγάρῳ τοῦ Οἴκου Φοιτητριάς τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας ἡ τελετὴ τῆς ἐπιδόσεως τῶν πτυχίων τῶν τε ἀποφοίτων τοῦ Πνευματικοῦ Φροντιστηρίου ὡς καὶ τῆς Σχολῆς Διακονισσῶν, περὶ ἧς γίνεται λόγος ἐν ἑτέρᾳ στήλῃ τοῦ παρόντος φύλλου.

— Πρὸς τοὺς ἐν τῇ «'Εθνικῇ 'Εστίᾳ» φιλοξενουμένους 120 'Εφημερίους ἐκ Κρήτης καὶ ἐκ λοιπῶν περιοχῶν τῆς Χώρας, ὠμίλησε τὴν 25ην λήξαντος μηνὸς ὁ Γεν. Διευτῆς τῆς 'Απ. Διακονίας Καθηγητῆς κ. Α. Φυτράκης «περὶ τῆς εὐθύνης τῆς πνευματικῆς ἡγεσίας διὰ τὴν ὀρθὴν ἀγωγὴν τῆς συγχρόνου νεότητος».

'Ι. 'Αρχιεπισκοπὴ 'Αθηνῶν

Τῆ 17ῃ 'Ιουνίου ὁ Μακαριώτατος 'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνῶν καὶ πάσης 'Ελλάδος κ. Θεόκλητος προήδρευσε συνεδρίασιν τοῦ Δ. Συμβουλίου τῆς 'Αποστολικῆς Διακονίας.

— Τῆ 21ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς προήδρευσε συνεδρίασιν τοῦ Δ. Συμβουλίου τοῦ Κασσιματείου Κληροδοτήματος.

Ἀύθμερον ἐδέχθη τὸν βουλευτὴν κ. Τζατζάνη.

— Τῆ 23ῃ 'Ιουνίου, ὁ Μακαριώτατος 'Αρχιεπίσκοπος μετέβη εἰς τὰ 'Ανάκτορα, ἔνθα παρέστη εἰς τὴν «Διαβεβαιώσιν» τῶν νέων Μητροπολιτῶν. 'Εν συνεχείᾳ μετέβη εἰς τὸ 'Υπουργεῖον Ἐρσηκευμάτων καὶ 'Εθν. Παιδείας, ἔνθα συνειργάσθη μετὰ τοῦ 'Υπουργοῦ Ἐρσηκευμάτων καὶ 'Εθν. Παιδείας κ. Βογιατζῆ διὰ τὸ Νομοσχέδιον τοῦ Ο.Δ.Ε.Π., τὸ ὁποῖον συντόμως θὰ κατατεθῆ εἰς τὴν 'Επιτροπὴν 'Εξουσιοδοτήσεως πρὸς ψήφισιν, ὡς καὶ διὰ τὸ ζήτημα τῆς μισθοδοσίας τοῦ Κλήρου.

— Τῆ 26ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ὁ Μακ. 'Αρχιεπίσκοπος παρέστη εἰς τὴν τελετὴν τῆς ἀπονομῆς τῶν πτυχίων εἰς τὰς ἀποφοίτους τῆς Σχολῆς Διακονισσῶν, ὡς ἐκτενέστερον ἀναγράφεται εἰς ἑτέραν σελίδα τοῦ παρόντος φύλλου.

*
'Ο Θεοφιλέστατος 'Επίσκοπος Θαυμακοῦ κ. Χρυσόστομος κατὰ τὸν παρελθόντα μῆνα 'Ιουνίου ἐν Κυριακαῖς καὶ ἑορταῖς ἐχοροστάτησε, ἐλειτούργησε καὶ ὠμίλησεν εἰς ἱερῶς ναοὺς τοῦ Πειραιῶς.

— Τῆ 8ῃ καὶ τῆ 10ῃ μετέσχε συσκέψεων τῆς Συνδικτικῆς 'Επιτροπῆς, τῆς τελούσης ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας, διενεργεῖας ἐράνου Πανελληνίου ὑπὲρ τοῦ Παναγίου Τάφου.

— Τῆ 13ῃ ἐκπροσωπῶν τὸν Μακαριώτατον 'Αρχιεπίσκοπον 'Αθηνῶν κ. Θεόκλητον, συνειργάσθη εἰς τὸ Δημαρχεῖον Πειραιῶς μετὰ τοῦ κ. Δημάρχου Πειραιῶς, τοῦ Προέδρου τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου καὶ μελῶν τοῦ 'Εκκλησιαστικοῦ Συμβουλίου τοῦ ἐν Πειραιεὶ ἑνοριακοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς 'Αγίας Τριάδος, διὰ ζητήματα ἀφορῶντα εἰς τὸν ἱερὸν ναόν, τόν, ὡς γνωστόν, ὑπὸ ἀνέγερσιν ἐνρισκόμενον.

— Τῆ 16ῃ ἐκπροσωπῶν τὸν Μακαριώτατον 'Αρχιεπίσκοπον 'Αθηνῶν κ. Θεόκλητον, παρηκολούθησε τὰς Πτυχιακὰς ἐξετάσεις μαθητῶν τῆς Σχολῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς τοῦ 'Ωδείου Πειραιῶς τοῦ Πειραικοῦ Συνδέσμου.

— Τῆ 18ῃ παρέστη εἰς τὰ ὑπὸ τοῦ Δήμου Πειραιῶς γενομένα ἐγκαινία τῆς Ναυτικῆς 'Εκθέσεως τοῦ Δήμου Πειραιῶς.

— Τῆ 25ῃ ἐκπροσωπῶν τὸν Μακαριώτατον 'Αρχιεπίσκοπον 'Αθηνῶν κ. Θεόκλητον, ἐτέλεσε τὸν ἁγιασμόν ἐπὶ τοῖς ἐγκαινίοις νέων πτερυγῶν τοῦ Γενικοῦ Κρατικοῦ Νοσοκομείου Πειραιῶς «'Η Βασίλισσα Φρειδερίκη».

— Τῆ 27ῃ, ἐκπροσωπῶν τὸν Μακαριώτατον 'Αρχιεπίσκοπον 'Αθηνῶν κ. Θεόκλητον ἀπεχαίρησεν ἀπὸ μέρους αὐτοῦ ἐν Πειραιεὶ τὸν ἀναχωρήσαντα διὰ Κωνσταντινούπολιν Σεβ. Μητροπολίτην Πριγκιπωνήσων κ. Δωρόθεον.

— Τῆ 28ῃ προήδρευσε τῆς παρὰ τῇ 'Ιερᾷ 'Αρχιεπισκοπῇ 'Αθηνῶν 'Επιτροπῆς ἐράνου ὑπὲρ τοῦ Παναγίου Τάφου. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, ἐκπροσωπῶν τὸν Μακαριώτατον 'Αρχιεπίσκοπον 'Αθηνῶν κ. Θεόκλητον, παρέστη εἰς τὰς Πτυχιακὰς ἐξετάσεις μαθητῶν τῆς Σχολῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς ἐν τῷ 'Ελληνικῷ 'Ωδεῖῳ.

*
'Ο Θεοφιλέστατος 'Επίσκοπος Κερνίτης κ. Χρυσόστομος

στομος κατά τον παρελθόντα μήνα Ιούνιον έλειτούργησε και ώμίλησεν εις διαφόρους ναούς τών Αθηνών.

-Τῆ 3ῃ Ιουνίου προήδρευσε συνεδρίας τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου.

-Τῆ 8ῃ Ιουνίου προήδρευσε συνεδρίας τοῦ Ἐπισκοπικοῦ Δικαστηρίου.

-Τῆ 15ῃ Ιουνίου παρέστη ὡς εκπρόσωπος τοῦ Μακαριωτάτου εἰς τὴν ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κέντρῳ παραγωγικότητος τελετὴν ἐπὶ τῇ λήξει τῶν μαθημάτων τῆς πειραματικῆς Σχολῆς Μετεκπαιδύσεως ἐκπαιδευτῶν Τεχνικῶν Σχολῶν.

-Τῆ 17ῃ Ιουνίου προήδρευσε συνεδρίας τοῦ Ἐπισκοπικοῦ Δικαστηρίου· τῇ αὐτῇ παρέστη ὡς εκπρόσωπος τοῦ Μακαριωτάτου εἰς τὴν ἐν τῷ οἴκῳ τῶν τυφλῶν Καλλιθέας ἐορτὴν ἐπὶ τῇ λήξει τῶν μαθημάτων.

-Τῆ 22ῃ Ιουνίου, εκπροσωπῶν τὸν Μακαριωτάτον, προήδρευσε τῆς Ἐξεταστικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Σχολῆς Βυζαντινῆς Ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς τοῦ Ὡδείου Ἀθηνῶν.

Τῆ 26ῃ Ιουνίου παρέστη ὡς εκπρόσωπος τοῦ Μακαριωτάτου εἰς τὴν ἐν τῷ «Παρνασσῶ» τελετὴν ἀπονομῆς βραβείων εἰς τοὺς ἀριστεύσαντας μαθητὰς τῆς νυκτερινῆς σχολῆς ἀπόρων παιδῶν τοῦ Παρνασσοῦ.

-Τῆ 28ῃ Ιουνίου προήδρευσε συνεδρίας τοῦ Μητροπολιτικοῦ Συμβουλίου.

*

Ὁ Θεοφιλέστατος Ἐπίσκοπος Ἀχαιῶν κ. Παντελεήμων τῆ 28ῃ Μαΐου ἐξεπροσώπησε τὸν Μακαριωτάτον Ἀρχιεπίσκοπον κατὰ τὴν ἀπονομὴν ὑπὸ τῆς Α.Μ. τοῦ Βασιλέως ἐν τῇ Στρατιωτικῇ Λέσχῃ τῶν διπλωμάτων τῶν ἀποφοιτησάντων ἀξιωματικῶν, ἐκ τῆς Γ' Σειρᾶς Σχολῆς Πολέμου.

Κατὰ τὸν μήνα Ιούνιον ἐλειτούργησε και ὡμίλησεν εἰς διαφόρους Ἱ. Ναοὺς τῆς Ἱ. Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν.

-Τῆ 1ῃ Ιουνίου, εκπροσωπῶν τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον, παρηκολούθησε διάλεξιν, δοθεῖσαν ὑπὸ τῆς Κυρίας Λίνας Τσαλαδάρη εἰς τὴν Ἀνωτάτην Βιομηχανικὴν Σχολὴν μὲ θέμα «Ἡ ἐξέλιξις τῆς γυναικὸς εἰς τὴν σύγχρονον Κοινωνίαν».

-Τῆ 3ῃ τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐξεπροσώπησε τὸν Μακαριωτάτον Ἀρχιεπίσκοπον εἰς τὴν ἐν τῷ Ξενοδοχείῳ Μ. Βρετανίας δοθεῖσαν δεξίωσιν ὑπὸ τῶν ὁμογενῶν ἐξ Ἀμερικῆς πρὸς τιμὴν τοῦ Προέδρου τῆς Κυβερνήσεως και τοῦ πρεσβευτοῦ τῶν Η.Π.Α.

-Τῆ 6ῃ Ιουνίου παρέστη ὡς εκπρόσωπος τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου εἰς τὴν κηδείαν τοῦ πρὸς Κύριον ἐκδημήσαντος ἱερέως Μιχαὴλ Πετρίδου και ἐξεφώνησε τὸν ἐπικηδειον λόγον.

-Τῆ 10ῃ τοῦ ἰδίου μηνὸς προέστη ὡς εκπρόσωπος τοῦ Μακ. Ἀρχιεπισκόπου τῆς κηδείας τοῦ Δ/ντοῦ τῆς Ἐμπορικῆς Τραπεζῆς Εὐθυμίου Κυριακοπούλου.

-Τῆ 11ῃ Ιουνίου ἐξεπροσώπησε τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον εἰς δεξίωσιν δοθεῖσαν ἐν τῇ Βρετανικῇ Πρεσβείᾳ ἐπὶ τοῖς γενεθλίοις τῆς Βασιλίσσης Ἐλισάβετ.

-Τῆ 12ῃ Ιουνίου ἐξεπροσώπησε τὸν Μακαριωτάτον Ἀρχιεπίσκοπον κατὰ τὸ Ἐνδέκατον Συνέδριον τῶν Ἐπαγγελματιῶν και Βιοτεχνῶν, συγκληθὲν ἐν τῇ αἰθούσῃ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας.

Τῆ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ παρέστη και ὡμίλησε κατὰ τὰς ἐξετάσεις τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου τοῦ Ὁρφανοτροφείου Βουλιαγμένης.

-Τῆ 13ῃ Ιουνίου προήδρευσε τοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἐκκλησ. Ὁρφανοτροφείου Βουλιαγμένης.

-Τῆ 15ῃ τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐξεπροσώπησε τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον και προσεφώνησεν ἐκ μέρους του τοὺς φιλοξενουμένους ἱερεῖς ἐκ Κρήτης και Ἱ. Μητροπόλεως Καστορίας εἰς τὴν Ἐθνικὴν Ἐστίαν.

-Τῆ 17ῃ Ιουνίου ὡμίλησε περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι προτεσταντικῶν προπαγανδῶν εἰς τοὺς φιλοξενουμένους ἱερεῖς ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Ἐστίας εἰς τὸν Πύργον Βασιλίσσης.

-Τῆ 20ῃ τοῦ ἰδίου μηνὸς προήδρευσε τοῦ Συμβουλίου τοῦ Ἐκκλησ. Ἀσύλου Ἀγ. Ἀνδρέου.

-Τῆ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ ἐξεπροσώπησε τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον κατὰ τὴν τελετὴν τῆς λήξεως τῶν μαθημάτων τοῦ Κολλεγίου Ἑλληνικοῦ.

-Τῆ 26ῃ Ιουνίου ἐξεπροσώπησε τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον εἰς τὴν τελετὴν τῶν ἐξετάσεων και γυμναστικῶν ἐπιδείξεων τοῦ Δημοτ. Σχολείου τοῦ Ἐκκλησ. Ὁρφανοτροφείου Βουλιαγμένης.

-Τῆ 27ῃ τοῦ ἰδίου μηνὸς ἐξεπροσώπησε τὸν Μακ. Ἀρχιε-

πίσκοπον εἰς τὴν τελετὴν τῆς θεμελιώσεως τοῦ Συνοικιακοῦ Κέντρου Καρέα, τοῦ θεμελίου λίθου θεέντος ὑπὸ τῆς Α. Μεγαλειότητος τῆς Βασιλίσσης.

-Τῆ ἰδίᾳ ἡμέρᾳ ἐξεπροσώπησε τὸν Μακ. Ἀρχιεπίσκοπον κατὰ τὴν τελετὴν ἐπὶ τῇ λήξει τῶν μαθημάτων τοῦ Κολλεγίου Ψυχικοῦ.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 2 τεύχος τοῦ Φεβρουαρίου 1960 τοῦ ἐπισήμου ὄργανου τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας δημοσιεύεται ἐκτενὲς ἄρθρον ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς 15ῆς ἐπετείου τῆς πατριαρχίας τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου Ρωσίας κ. Ἀλεξίου, ὁ ὁποῖος ἐξελέγη τὴν 4 Φεβρουαρίου 1945. Τὸ ἄρθρον ἐξαιρεῖ τὰς φροντίδας και τὰς προσπάθειας τοῦ Πατριάρχου κ. Ἀλεξίου διὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς ἐκκλησιαστικῆς πειθαρχίας, τὴν διατήρησιν τῆς λειτουργικῆς τάξεως, τὴν εὐπρέπειαν τῆς θείας λατρείας, τὴν πνευματικὴν και ἠθικὴν ζωὴν τῶν κληρικῶν, τὴν συμπλήρωσιν τῶν χηρευσουσῶν ἐπισκοπῶν, τὴν προαγωγὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς παιδείας, τὴν ἀναβίωσιν τῶν σχέσεων μὲ τὰς ἐπὶ μέρους Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας. Τὸ ἄρθρον ἐπίσης τονίζει ὅτι ὁ Πατριάρχης κ. Ἀλέξιος εἰσήλθεν εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ὡς εἰρηνοποιὸς Πατριάρχης και ὡς φύλαξ τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων και τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ πνεύματος.

-Ὑπὸ τὸν τίτλον «Δέκα ἔτη ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριάρχου Μόσχας» εἰς τὸ ἴδιον τεύχος τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας δημοσιεύεται ἄρθρον τοῦ πρωθιερέως Φέριξ Μπέρκι, ἀρχιερατικοῦ ἐπιτρόπου τῶν ἐν Οὐγγαρία ὀρθοδόξων ἐνοριῶν, αἱ ὁποῖαι ὑπήχθησαν ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας τὴν 11 Νοεμβρίου 1949.

-Εἰς ἄρθρον του ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἐν Θεσσαλονικίᾳ γενόμενον ἑορτασμόν τῆς 600 ἐπετείου ἀπὸ τῆς τελευτῆς τοῦ ἁγ. Γρηγορίου Παλαμᾶ, ὁ πρῦτανος τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας Μόσχας πρῶθιερεὺς Κ. Ρουζίτσκι, ὁ ὁποῖος ἀντεπροσώπευσε τὴν Ρωσικὴν ἐκκλησίαν εἰς τὸν ἐν λόγω ἑορτασμόν μετὰ τοῦ καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λένινγκραντ Ν. Δ. Οὐσπένσκι, γράφει μεταξύ ἄλλων τὰ ἑξῆς: «Βαθεῖς ἱκανοποιημένοι ἐκ τῆς φιλοξενουμένης θερμότητος και τῆς φιλίας τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ και κλήρου πρὸς τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν Ρωσίας, ἡμεῖς ἐπανήλθομεν εἰς τὴν Μόσχαν μὲ τὴν πεποιθῆσιν ὅτι ἡ μετάβασίς μας εἰς τὰς ἑορταστικὰς ἐκδηλώσεις τῆς Θεσσαλονικῆς και ἡ προσκυνηματικὴ ἐπίσκεψις εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος ἀνεβίωσαν τὰς ἀδελφικὰς σχέσεις, αἱ ὁποῖαι ἀνέκαθεν συνδέουν τὰς Ὀρθοδόξους Ἐκκλησίας Ἑλλάδος και Ρωσίας και ἐχρησίμευσαν ὡς βάσις ἐπιτίδων περὶ ἀναγεννήσεως τῶν ἐν Ἁγίῳ Ὄρει ρωσικῶν μονῶν».

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΕΡΒΙΑΣ

Αἱ ἐργασίαι τῆς ἐφετεινῆς τακτικῆς Συνόδου τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Σερβίας διήρκεσαν ἀπὸ τῆς 29 Μαΐου μέχρι τῆς 3 Ιουνίου 1960. Ἡ σύνοδος ἡσχολήθη εἰς ὀκτώ συνεδρίας μὲ πολλὰ ἐπίκαιρα θέματα κανονικῆς, ἐκπαιδευτικῆς, διοικητικῆς και οικονομικῆς φύσεως.

Μετὰ τὴν πρώτην συνεδρίαν τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας εἰς τὴν ἔδραν τοῦ Πατριαρχείου Πεκίου ἐγένετο μετὰ πάσης λαμπρότητος ἡ ἐγκατάστασις τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου κ. Γερμανοῦ εἰς τὸν ἀρχαῖον θρόνον τῶν ἀρχηγῶν τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Σερβίας.

Εἰς μίαν τῶν συνεδριῶν τῆς ἡ Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας ἐξελέγε τὸν διευθυντὴν τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς Βελιγραδίου ἀρχιμανδρίτην κ. Ἰωάννην Βελιμίροβιτς ἐπίσκοπον τῆς πρὸ ὀλίγου χηρευσάσης ἐπισκοπῆς Σάμπας και Βαλιέβου.

-Ὁ ὑπουργὸς τῶν Θρησκευμάτων κ. Ντομπρίβογιε Ραντοσάβλεβιτς ἔδωκε τὴν 9 Ιουνίου 1960 μεγάλην δεξίωσιν πρὸς τιμὴν τοῦ Πατριάρχου κ. Γερμανοῦ και τῶν Ἀρχιερέων τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Σερβίας ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας. Εἰς τὴν δεξίωσιν παρέστησαν ὁ ἀντιπρόεδρος κ. Ράνκοβιτς, ὁ γραμματεὺς τοῦ Ὁμοσπονδιακοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου κ. Ζέκοβιτς, οἱ ὑπουργοὶ κ.κ. Στεφάνοβιτς και Στόϊνιτς και ἄλλαι προσώπικότητες. Ὁ ὑπουργὸς τῶν Θρησκευμάτων και ὁ Πατριάρχης Σερβίας ἀντιήλλαξαν προτάσεις κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς δεξιώσεως.

-Τὴν 14 και 15 Μαρτίου ἐ. ἐ. συνήλθεν ὑπὸ τὴν προεδρίαν

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Άρχιεπισκοπή Άθηνών

Έχοντες υπ' όψει τας διατάξεις του άρθρου 46 του Α. Ν. 2200/40 «Περί Ι. Ναών και Έφημερίων», ως έτροποποιήθη και διά μεταγενεστέρων Νομοθετικών Διαταγμάτων, προκειμένου να προβώμεν εις ανακήρυξιν υποψηφίου διά την πλήρωσιν των εν τοις Ίεροις Ναοίς α) Άγίας Άννης Περιβολίων (Τάυρου), β) Άγίας Φωτεινής Ίλισσού, γ) Όσιου Μελετίου Σεπολίων, δ) Κοιμήσεως Θεοτόκου Ν. Φιλαδέλφειας και ε) Άγίας Σοφίας Πειραιώς, ύπαρχουσών κενών θέσεων ενός τακτικού Έφημερίου, καλούμεν τούς βουλομένους να καταλάβωσι τās έφημεριακάς ταύτας θέσεις και έχοντας τὰ υπό του Νόμου απαιτούμενα προσόντα, όπως εντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρούσης διακηρύξεως εν τή «Έκκλησίαν», υποβάλωσιν Ημίν τὰ νενομισμένα πιστοποιητικά διά τὰ περαιτέρω. Τό πρώτιστον έσται τό πτυχίον τής Θεολογίας.

Έν Άθήναις, τή 15η Ιουλίου 1960.

† Ό Άθηνών Θεόκλητος.

Ίερά Μητρόπολις Μυτιλήνης

Έχοντες υπ' όψει τās σχετικές διατάξεις του «Περί Ίερών Ναών και Έφημερίων» Νόμου 2200/40, καλούμεν τούς βουλομένους και έχοντας τὰ τε κανονικά και νόμιμα προσόντα, ίνα καταλάβωσι τās χηρευούσας Έφημεριακάς θέσεις α') Άγίου Γεωργίου Κεραμίων, β') Άγίου Ανδρέου Σκάλας Έρεσού, γ') Εισοδίων τής Θεοτόκου Μεσοτόπου, δ') Άγίου Ανδρέου Κάτω Χωρίου - Κουρνέλλας, ε') Γενεθλίου τής Θεοτόκου Βασιλικών και στ') Άγίου Γεωργίου Νέων Κυδωνιών, όπως υποβάλωσιν Ημίν εντός μηνός τὰ υπό του Νόμου όριζόμενα πιστοποιητικά προς ανακήρυξιν των ως υποψηφίων.

Έν Μυτιλήνη τή 1η Ιουλίου 1960.

† Ό Μυτιλήνης Ίάκωβος.

Ίερά Έπισκοπή Ρεθύμνης και Αύλοποτάμου

Έχοντες υπ' όψει τās διατάξεις των άρθρων 46, 47 και 48 του Α. Ν. 2200/1940 «Περί Ίερών Ναών και Έφημερίων» και προκειμένου να προβώμεν εις την πλήρωσιν των κενών έφημεριακών θέσεων των Ένοριών Μυριοκεφάλων, Μουρτζάνων και Άγ. Μάμαντος, καλούμεν τούς βουλομένους και κекτημένους τὰ υπό του ως άνω Νόμου προβλεπόμενα προσόντα, όπως προς κατάληψιν μίς των ως άνω θέσεων, υποβάλωσιν εντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρούσης τὰ δικαιολογητικά των, ίνα προβώμεν εις την ανακήρυξιν αυτών ως υποψηφίων. Γίνονται δεκτοί υποψήφιοι μόνον οί εκ τής ημετέρας Θεοσώστου Έπαρχίας καταγόμενοι.

Έν Ρεθύμνη τή 10η Ιουλίου 1960.

† Ό Ρεθύμνης και Αύλοποτάμου Άθανάσιος.

του Πατριάρχου κ. Γερμανού τό Πατριαρχικόν Διοικητικόν Συμβούλιον. Ό Πατριάρχης κ. Γερμανός, προσφωνών τό Πατριαρχικόν Διοικητικόν Συμβούλιον, ύπεγράμμισεν ότι θεωρεί την συνεργασίαν κλήρου και λαού ως θεμέλιον λίθον τής εκκλησιαστικής ζωής. Περαιτέρω ό Πατριάρχης έτόνισεν ότι ύφίσταται κρίσις εις την Σερβικήν Έκκλησίαν και ότι ή διέξοδος από τās δυσχερείας δέον να αναζητηθί εις την βαθειαν σύνδεσιν τής Έκκλησίας μετά του λαού.

— Καθ' α γράφει τό έπίσημον όργανον του Πατριαρχείου Σερβίας «Γκλάσνικ», τό κράτος θα χορηγήση έφέτος εις την Σερβικήν Έκκλησίαν ως οικονομικήν βοήθειαν 35 εκατομμύρια δηνάρια και επί πλέον θα καλύψη τό ήμισυ τής εισφοράς διά την κοινωνικήν ασφάλισιν του κλήρου. Τό έλλειμμα του προϋπολογισμού τής Σερβικής Έκκλησίας διά τό έτος 1960 άνέρχεται εις 16 εκατομμύρια δηνάρια. Έπειδή ή οικονομική κατάστασις τής Έκκλησίας Σερβίας είναι λίαν σοβαρά, έγένετο εκκλησις προς τούς Ίερούς ναούς όπως έφοδιάζονται αποκλειστικώς διά κηρίων του Πατριαρχικού έργαστηρίου.

Ίερά Μητρόπολις Ναυπακτίας και Εύρυτανίας

Προκειμένου να πληρωθούν αι θέσεις τακτικού Έφημερίου των Ίερών ένοριακών Ναών 1) «Κοίμησις τής Θεοτόκου» τής ένορίας Δενδροχωρίου - Ναυπακτίας, 2) «Μεταμορφώσεως του Σωτήρος» τής ένορίας Νοστήμου - Εύρυτανίας, καλούμεν τούς βουλομένους να καταλάβωσι τās θέσεις ταύτας, όπως υποβάλωσιν Ημίν εντός μηνός από τής δημοσιεύσεως τής παρούσης τὰ υπό του Νόμου όριζόμενα πιστοποιητικά.

Έν Ναυπάκτω, τή 13η Ιουλίου 1960.

† Ό Ναυπακτίας και Εύρυτανίας Δαμασκηνός.

ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Κλητήριον Έπίκριμα

Πρός τον Ίερομόναχον Γερμανόν Κεφαλών Κληρικόν τής Άρχιεπισκοπής Άθηνών άγνωστού διαμονής

Καλείσαι, όπως, εντός δέκα ημερών από τής δημοσιεύσεως τής παρούσης, εμφανισθής ενώπιον Ημών και άπολογηθής επί κατηγοριών, δι' ας ένηργήθησαν ένορκοι άνακρίσεις.

Έν Θεσσαλονίκη τή 20η Μαΐου 1960

Ό Άνακριτής

† Ό Ταλαντίου Στέφανος

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ευαγγέλου Σπ. Ψήμα, Μητροπολίτου Έρμουπόλεως, Έπιγραμματικά στιχουργήματα. Τυπογραφείον Μέσης Άνατολής. Άλεξάνδρεια 1959. Σελ. 153.

Μαρίνου Κοργιαλενίου, Κεφαλήνος, Διαθήκη. Έν Λονδίνω 1910. Έκδοσις Κοργιαλενείου Διοικητικού Συμβουλίου Κεφαλληνίας, 1960. Σελ. 38.

«ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Έκδιδόμενον κατά δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ό Άθηνών ΘΕΟΚΛΗΤΟΣ

† Ό Βεροίας και Ναούσης ΚΑΛΛΙΝΙΚΟΣ

† Ό Πατρών ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Κ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Έγκύκλιος τής Ί. Συνόδου περί τής ανάγκης τής καταπολεμήσεως τής εγκληματικότητας.

Ανδρέου Φυτράκη, Καθηγητού του Πανεπιστημίου και Γενικού Διευθυντού τής Άποστολικής Διακονίας, Η Άποστολική Διακονία τής Έκκλησίας τής Ελλάδος κατά τὰ έτη 1958 και 1959.

Η άπονομή των πτυχίων εις τούς άποφοίτους του «Πνευματικού Φροντιστηρίου Κληρικών Ελλάδος» και τής «Σχολής Διακονιστών».

Κωνσταντίνου Δ. Καλοκύρη, Υφηγητού του Πανεπιστημίου Άθηνών, Η ούσία τής Όρθοδόξου Άγιογραφίας (Θ').

Άρχμ. Φιλαρέτου Βιτάλη, Ό εκ Σίφνου διδάσκαλος Στέφανος Ίεραπόστολος εν Αιθιοπία.

Βιβλιοκρισία.

Παρατηρήσεων Στήλη.

Έκκλησιαστικά Χρονικά.

Προκηρύξεις έκλογής Ίερέων.

Βιβλιογραφία.

Έκ του Τυπογραφείου τής Άποστολικής Διακονίας τής Έκκλησίας τής Ελλάδος. Έν Άθήναις, Ίασιου 1.